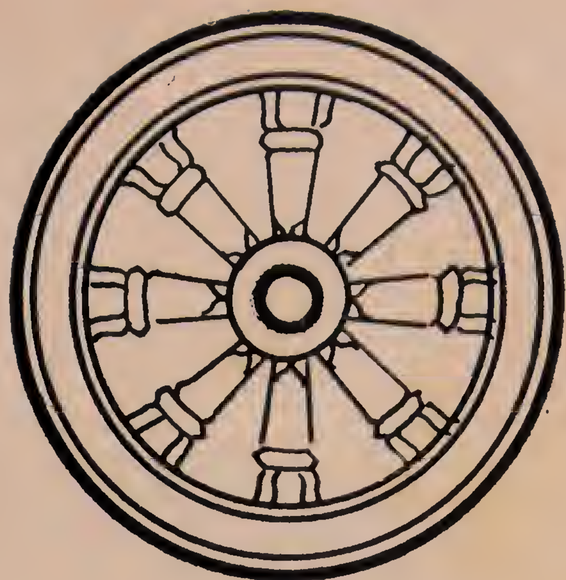

พระไตรปิฎกภาษาไทย

พระสุตตันต ปิฎก

ขุททกนิกาย ชาดก

ภาค ๒

ธรรมบรรณาการ ในการพระราชทานเพลิงศพ

พระภิกษุ หวล สุวรรณคาม บ.ช., บ.ม.

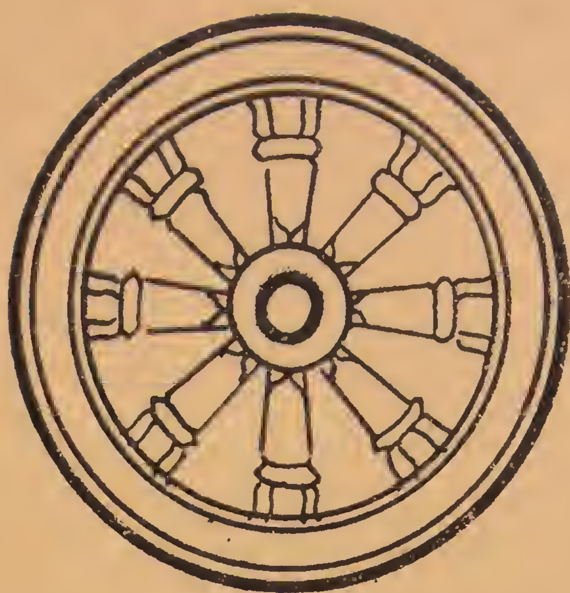
ณ เมรุวัดโสมนัสวิหาร

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๐๗

อภินันทนาการ

จาก

พลเรือเอก อดุล ตุลยานนท์

พระไตรปิฎกภาษาไทย

พระสุตตันต ปิฎก

ขุททกนิกาย ชาดก

ภาค ๒

ธรรมบรรณาการ ในการพระราชทานเพลิงศพ

พระภิกษุ หวล สุวรรณคาม บ.ช., บ.ม.

ณ เมรุวัดโสมนัสวิหาร

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๐๗

คำนำ

รัฐบาลได้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เผยแพร่ในงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ พ.ศ. ๒๕๐๐ จำนวน ๒๕๐๐ จบ อันคำแปลพระไตรปิฎกจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย โดยสมบูรณ์นั้น นับเป็นอุปกรณ์การเผยแพร่สัมมาปฏิบัติ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สมควรจะได้เผยแพร่กันต่อ ๆ ไป จึงได้ดำริพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาไทย เป็นธรรมบรรณาการ ในการพระราชทานเพลิงศพ หลวงพ่อหวล สุวรรณคาม

ในการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยขึ้นครั้งนี้ ได้คัดเลือกเป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น กล่าวคือ ได้พิมพ์เฉพาะ ปกิณณกนิบาตชาดก และวีสตินิบาตชาดก ในพระสุตตันตปิฎก เล่ม ๓๐ ขุททกนิกายชาดกภาค ๒ เท่านั้น เพื่อให้พอเหมาะสมกับกำลังปัญญาในการบำเพ็ญกุศลครั้งนี้ จึงได้จัดการขออนุญาตจาก กรมการศาสนาแล้ว ตกลงให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์

กุศลผลบุญใดอันเกิดแต่การพิมพ์เผยแพร่พระไตรปิฎกเพียงบางส่วนนี้ ขอกุศลผลบุญนั้นจงก่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข แก่ผู้ที่มีกุศลจิตประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเทอญ.

พลตรี [signature]

(วิชิต สอนสมสุข)
เจ้ากรมข่าวทหารบก
๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๗

(สำเนา)

ที่ ศธ ๐๔๐๒/๗๒๙๕ **กรมการศาสนา**

๒ พฤศจิกายน ๒๕๐๗

เรื่อง ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎกเป็นบางตอน

เรียน เจ้ากรมข่าวทหารบก

อ้างถึง หนังสือลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๐๗

ตามหนังสือที่อ้างถึง ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎกภาษาไทยเฉพาะตอนคือ ปกิณณกนิบาตชาดก และ วีสตินิบาตชาดก เพื่อแจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุหวล สุวรรณคาม นั้น

กรมการศาสนาพิจารณาแล้ว เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่พระพุทธโอวาทอย่างดีอีกทางหนึ่ง จึงอนุญาตให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยเฉพาะตอนตามที่แจ้งความประสงค์มา

จึงเรียนยืนยันมาเพื่อทราบ.

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

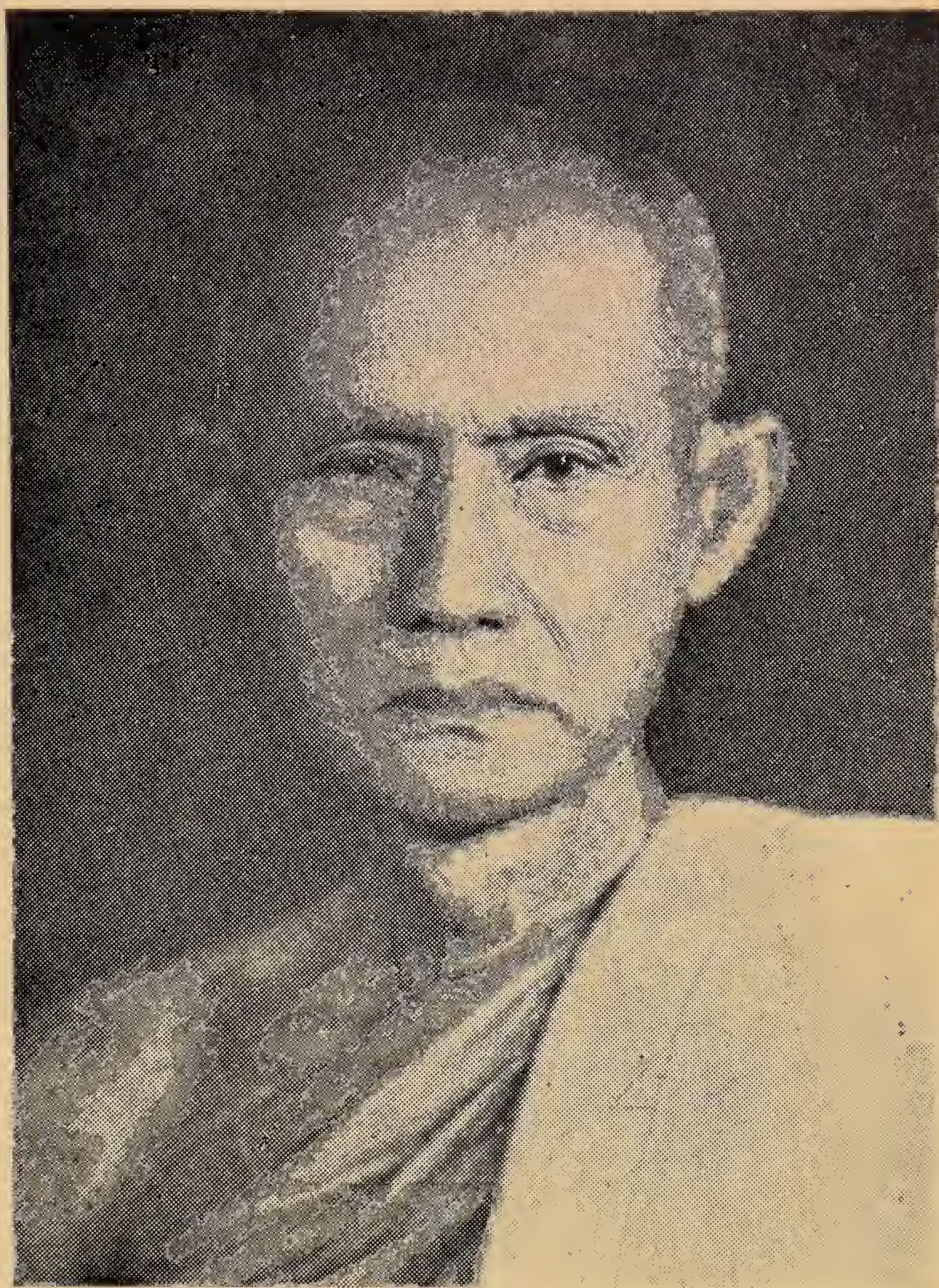
(ลงชื่อ) **วิเชียร วชิรพาหุ**

(นายวิเชียร วชิรพาหุ)

รองอธิบดี รักษาราชการแทน

อธิบดีกรมการศาสนา

กองศาสนศึกษา

หลวงพ่อ หวล สุวรรณคาม

ชาตะ ๑๗ มิถุนายน ๒๔๓๙

มตะ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๐๗

คำปรารภ

การแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทย ได้กระทำกันมาช้านาน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยายังเป็นราชธานี ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ ๓ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดแปลไว้มาก และในรัชกาลต่อๆ มา การแปลก็ยังคงดำเนินไปเป็นครั้งคราว แต่การแปลคงมีเฉพาะพระสุตตันตปิฎกเป็นพื้น ส่วนพระวินัยปิฎกและพระอภิธรรมปิฎกมีน้อย ทั้งนี้เป็นด้วยวัตถุประสงค์แห่งการแปลมีต่างกัน ผู้แปลจึงเลือกแปลเฉพาะส่วนที่ต้องการ สำนวนโวหารแห่งการแปลก็ผิดเพี้ยนกันมาก เนื่องด้วยต่างยุคต่างสมัย ภาษาจึงแปรเปลี่ยนไปตามความนิยม แม้ว่าพระไตรปิฎกความไทยจะมีอยู่ในภาษาไทย ก็ไม่สามารถคุมความให้ติดต่อตลอดสาย

ต่อมาในรัชกาลที่ ๘ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ติสฺสเทว) วัดสุทัศนเทพวราราม ทรงปรารภว่า พระไตรปิฎกเป็นที่ประมวลพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งจัดเป็นรัตนะดวงหนึ่งในสามรัตนะเรียกว่า ธรรมรัตนะ พระไตรปิฎกนี้ของเดิมเป็นภาษาบาลี พระสาวกในปางก่อนได้ทรงจำสืบมาโดยมุขปาฐะตราบจนได้จารึกเป็นลายลักษณ์อักษร ครั้นภายหลังเมื่อมีเหตุวิบัติใดๆเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นพุทธมามกะได้ทรงอุปถัมภ์ให้พระเถรานุเถระผู้บริหารการพระศาสนา จัดการสังคายนาชำระพระไตรปิฎกเป็นคราวๆมา เฉพาะในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏว่าได้มีการสังคายนาบาลีพระไตรปิฎกถึง ๓ คราว คือ ในรัชกาลที่ ๑ ที่ ๕ และที่ ๗ ในปัจจุบันนี้จัดว่าบาลีพระไตรปิฎกมีอรรถพยัญชนะอันสมบูรณ์แล้ว แต่โดยที่พระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลี ผู้ใคร่ศึกษาจำต้องรู้ภาษาบาลีอย่างลึกซึ้ง จึงจักศึกษาได้สมประสงค์ แม้จะมีผู้รู้แปลสู่ภาษาไทยอยู่เสมอ ก็เลือกแปลเฉพาะบางตอน ไม่ปรากฏว่ามีใครจัดแปลตลอดเรื่อง ถ้าสามารถดำเนินการแปลจนครบบริบูรณ์ ก็จะเป็นอุปการะคุณแก่พุทธบริษัทชาวไทยอย่างใหญ่

หลวง การประจักษ์ว่า ในต่างประเทศหลายประเทศนักปราชญ์ชาวประเทศนั้นๆได้อุตสาหะแปลบาลีพระไตรปิฎกจากฉบับของพระพุทธศาสนา ฝ่ายนิกายเถรวาทออกเป็นภาษาของเขาแล้ว สำหรับฝ่ายมหายานนั้นได้มีการแปลพระไตรปิฎกจากฉบับภาษาสันสกฤตออกเป็นภาษาของชาวประเทศที่นับถือลัทธิมหายานมาแล้วช้านาน การที่นักปราชญ์ในประเทศทั้งหลายจัดแปล พระไตรปิฎกเป็นภาษาของเขา ก็ด้วยเพ่งประโยชน์ที่มหาชนชาวประเทศนั้นๆจะพึงได้รับการศึกษาพระไตรปิฎกเป็นสำคัญ จึงเป็นการสมควรด้วยประการทั้งปวงที่จะคิดจัดแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยให้ตลอดสาย จะเป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติแห่งพระมหากษัตริย์ และเป็นที่เชิดชูเกียรติแห่งรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยให้ปรากฏไพศาลไปตลอดถึงนานาประเทศ แต่เนื่องด้วยการนี้เป็นการใหญ่ ไม่เป็นวิสัยที่เอกชนคนสามัญจะพึงจัดทำให้สำเร็จเรียบร้อยได้ อาศัยพระปรารภนี้จึงโปรดให้ประธานคณะบัญชาการคณะสงฆ์แทนพระองค์สมเด็จพระสังฆราช แจ้งไปยังกระทรวงธรรมการ เพื่อนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์

กระทรวงธรรมการพิจารณาเห็นสมควร และรายงานเสนอนายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วยตามพระปรารภอันดียิ่งของสมเด็จพระสังฆราช จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯให้รับการจัดแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ถวายให้สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานในการนี้ พระราชทานพระบรมราชานุมัติให้ทรงแต่งตั้งพระเถรานุเถระเป็นกรรมการจัดแปลได้ตามสมควร และมอบให้กรมธรรมการเป็นผู้อำนวยการฝ่ายคฤหัสถ์จัดพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นสมุดตีพิมพ์และลงในใบลาน เพื่อเผยแพร่แก่พุทธบริษัทสืบไป

เมื่อได้รับพระบรมราชานุมัติดังกล่าวแล้ว สมเด็จพระสังฆราชจึงโปรดให้กำหนดหน้าที่ในการปฏิบัติงานออกเป็นส่วนๆ และทรงแต่งตั้งกรรมการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

๑. คณะกรรมาธิการพิจารณาการแปล คือ

พระพรหมมุนี (ปลด กิตฺติโสภโน) วัดเบญจมบพิตร ประธานคณะกรรมาธิการ

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (เผื่อน ติสฺสทตฺโต) วัดพระเชตุพนกรรมาธิการฝ่ายพระวินัยปิฎก

พระพรหมมุนี (ปลด กิตฺติโสภโน) วัดเบญจมบพิตร กรรมาธิการฝ่ายพระสุตตันตปิฎก

พระธรรมไตรโลกาจารย์ (ช้อย ฐานทตฺโต) วัดมหาธาตุ กรรมาธิการฝ่ายพระอภิธรรมปิฎก

๒. กรรมการกองแปล จำนวน ๒๙ รูป มีพระสุธีวรคุณ (ธีร์ ปุณฺณโก) วัดจักรวรรดิราชาวาส เป็นหัวหน้ากอง แบ่งงานออกเป็นแผนก คือ

ก. แผนกตรวจสำนวนคำแปล มีพระศรีสุธรรมมุนี (อาจ อาสโภ) วัดสุวรรณดาราราม เป็นหัวหน้าแผนก

ข. แผนกแปลพระวินัยปิฎก มีพระวิสุทธิสมโพธิ (เจีย เขมโก) วัดพระเชตุพน เป็นหัวหน้าแผนก

ค. แผนกแปลพระสุตตันตปิฎก มีพระปริยัติโศภณ (พื้น ชุตินฺธโร) วัดสามพระยา เป็นหัวหน้าแผนก

ง. แผนกแปลพระอภิธรรมปิฎก มีพระเมธีวรคณาจารย์ (พาว เมธิโก) วัดวิเศษการ เป็นหัวหน้าแผนก

นอกจากนี้ ยังมีกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ช่วยเหลือในการตรวจสำนวนคำแปลอีก ๔ คน

๓. กรรมการกองธุรการ จำนวน ๕ คน มีอธิบดีกรมธรรมการเป็นหัวหน้ากอง

คณะกรรมการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย ได้เริ่มดำเนินการแปลพระไตรปิฎกตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๓ โดยแบ่งการแปลออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. แปลโดยอรรถตามความในบาลีพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ สำหรับพิมพ์เป็นเล่มสมุด เรียกว่า "พระไตรปิฎกภาษาไทย"

๒. แปลโดยสำนวนเทศนา สำหรับพิมพ์ลงใบลานเป็นคัมภีร์เทศนา เรียกว่า "พระไตรปิฎกเทศนาฉบับหลวง"

เมื่อคณะกรรมการได้จัดแปลและทำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยเสร็จแล้วบางส่วน กรมการศาสนาจึงจัดพิมพ์ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเป็นปฐมฤกษ์เนื่องในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. ๒๔๘๔ สำเร็จปิฎกละ ๑ เล่ม รวม ๓ เล่ม พร้อมด้วยตำนานพระไตรปิฎกอีก ๑ เล่ม แล้วจัดพิมพ์ต่อไปอีกแต่ประจวบกับเวลาที่ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะสงคราม วัตถุอุปกรณ์ในการพิมพ์มีราคาแพงมากและหาได้ยาก จึงจำเป็นต้องงดการพิมพ์ไว้ชั่วคราว แต่การแปลและการตรวจสำนวนคำแปล คณะกรรมการคงดำเนินการต่อมาโดยลำดับ

ส่วนพระไตรปิฎกเทศนาฉบับหลวง คณะกรรมการได้จัดการเรียบเรียงเป็นสำนวนเทศนาตามเค้าความในพระบาลี แบ่งเป็น ๑๒๕๐ กัณฑ์ โดยถือเกณฑ์จำนวนพระอรหันต์พุทธสาวก ๑๒๕๐ รูป เมื่อคราวจาตุรงคสันนิบาตในสมัยพุทธกาล คือ พระวินัยปิฎก ๑๘๒ กัณฑ์ พระสุตตันตปิฎก ๑๐๕๔ กัณฑ์ พระอภิธรรมปิฎก ๑๔ กัณฑ์ กรมการศาสนาได้เริ่มจัดพิมพ์ลงใบลานตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๙ ซึ่งเป็นระยะเวลาภายหลังที่ประเทศไทยพ้นจากภาวะสงครามแล้ว และเสร็จเรียบร้อยเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒

ใน พ.ศ. ๒๔๙๒ เมื่อคณะกรรมการดำเนินการในส่วนพระไตรปิฎกเทศนาฉบับหลวงใกล้จะสำเร็จเรียบร้อย สมควรจะดำเนินการในส่วนพระไตรปิฎกภาษาไทยที่ค้างอยู่นั้นต่อไปอีก ประธานคณะกรรมาธิการจึงสั่งให้คณะกรรมการดำเนินงานต่อไป และโดยที่ตำแหน่งกรรมาธิการฝ่ายพระวินัยปิฎก และกรรมาธิการฝ่ายพระอภิธรรมปิฎกว่างลง ส่วนกรรมาธิการฝ่ายพระสุตตันตปิฎก ซึ่งประธานคณะกรรมาธิการดำรง

ตำแหน่งอยู่ด้วยนั้น สมควรเปลี่ยนใหม่ เพื่อแบ่งเบาภาระของประธานคณะกรรมาธิการ สมเด็จพระสังฆราช จึงทรงแต่งตั้งกรรมาธิการแทนตำแหน่งที่ว่าง และเปลี่ยนใหม่ คือ

พระวิสุทธิสมโพธิ (เจีย เขมโก) วัดพระเชตุพน เป็นกรรมาธิการฝ่ายพระวินัยปิฎก

พระเทพเวที (พื้น ชุตินธโร) วัดสามพระยา เป็นกรรมาธิการฝ่ายพระสุตตันตปิฎก

พระธรรมไตรโลกาจารย์ (อาจ อาสโภ) วัดมหาธาตุ เป็นกรรมาธิการฝ่ายพระอภิธรรมปิฎก

ในการดำเนินงานแปลและพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาไทยในตอนหลังนี้ปรากฏว่าการแปลพระไตรปิฎกจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยกรรมการแผนกแปลได้จัดการแปลเสร็จแล้วทั้ง ๓ ปิฎก ยังค้างอยู่แต่การตรวจสำนวนคำแปล ซึ่งกรรมการแผนกตรวจสำนวนคำแปลมีอยู่จำนวนน้อย และบางท่านก็พ้นหน้าที่ไปแล้ว คณะกรรมาธิการจึงประชุมปรึกษาตกลงกันให้ปรับปรุงงานแผนกตรวจสำนวนคำแปลเสียใหม่โดยแบ่งงานตรวจสำนวนออกเป็น ๓ ฝ่าย ฝ่ายละปิฎก มอบให้กรรมาธิการฝ่ายนั้น ๆ เป็นหัวหน้าดำเนินการ และคัดเลือกกรรมการตรวจสำนวนคำแปลเพิ่มขึ้นอีกเพื่อให้เพียงพอแก่ปริมาณของงาน และเร่งรัดการตรวจสำนวนให้สำเร็จเรียบร้อยไปภายในเวลาอันสมควร สมเด็จพระสังฆราชจึงได้ทรงแต่งตั้งกรรมการในแผนกตรวจสำนวนคำแปลเพิ่มเติมอีก คือ

๑. กรรมการตรวจสำนวนคำแปลพระวินัยปิฎก จำนวน ๕ รูป มีพระวิสุทธิสมโพธิ (เจีย เขมโก) วัดพระเชตุพน เป็นหัวหน้า

๒. กรรมการตรวจสำนวนคำแปลพระสุตตันตปิฎก จำนวน ๙ รูป มีพระเทพเวที (พื้น ชุตินธโร) วัดสามพระยาเป็นหัวหน้า

๓. กรรมการตรวจสำนวนคำแปลพระอภิธรรมปิฎก จำนวน ๑๖ รูป มีพระธรรมไตรโลกาจารย์ (อาจ อาสโภ) วัดมหาธาตุ เป็นหัวหน้า

นอกจากนี้ ประธานกรรมาธิการยังได้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่เลขานุการ และกรรมการผู้ช่วย เพื่อสมทบช่วยเหลือในการประชุมตรวจสำนวนคำแปล สำหรับแผนกตรวจสำนวนทั้ง ๓ แผนกนั้นอีกตามสมควร

เมื่อได้จัดตั้งกรรมการแผนกตรวจสำนวนคำแปลพระไตรปิฎกขึ้นใหม่แล้ว คณะกรรมการตรวจสำนวนคำแปลทั้ง ๓ ฝ่าย จึงได้แยกกันดำเนินการมาโดยลำดับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ส่วนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานทั้งหมดตั้งแต่เริ่มดำเนินงานมาได้อาศัยเงินทุนการแปลพระไตรปิฎก ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยรวบรวมจากเงินที่บรรดาพุทธศาสนิกชนผู้มีศรัทธาบริจาคสมทบบ้าง จากเงินรายได้ในการจำหน่ายพระไตรปิฎกเทศนาฉบับหลวงบ้าง แม้เช่นนั้น ก็ยังมีจำนวนไม่พอที่จะใช้จ่ายในการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาไทยประเภทเล่มสมุดให้สำเร็จครบถ้วนได้เนื่องจากหนังสือที่จะจัดพิมพ์มีจำนวนมาก คือ พระวินัยปิฎก ๑๓ เล่ม พระสุตตันตปิฎก ๔๒ เล่ม พระอภิธรรมปิฎก ๒๕ เล่ม รวมทั้งหมดมีจำนวนถึง ๘๐ เล่ม ซึ่งคณะกรรมการได้จัดแบ่งโดยนิยมเท่าจำนวนพระชนมายุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๙๕ รัฐบาลดำริจะจัดทำพิธีฉลองยี่สิบห้าพุทธศตวรรษในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ คณะสังฆมนตรีพิจารณาเห็นสมควรจัดสร้างพระไตรปิฎกภาษาไทย ซึ่งคณะสงฆ์ได้ตั้งกรรมการจัดแปลและกำลังตรวจสำนวนทำต้นฉบับสำหรับพิมพ์อยู่แล้วนั้น เพื่อเป็นอนุสสรณีย์เนื่องในงานนั้นด้วยอย่างหนึ่ง สังฆนายกจึงขอความอุปถัมภ์ไปยังกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อพิจารณาหาทุนในการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาไทยนั้นต่อไป กระทรวงวัฒนธรรมจึงรายงานเสนอนายกรัฐมนตรีเพื่อนำเสนอคณะรัฐ-มนตรีพิจารณา คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๔๙๕ ลงมติเห็นชอบด้วยและอนุมัติให้ดำเนินการต่อไป โดยให้จัดตั้งงบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดสร้างพระไตรปิฎกภาษาไทยไว้ เป็นจำนวน ๓,๐๐๐,๐๐๐ บาท

เมื่อได้รับอุปถัมภ์จากรัฐบาลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการจัดพิมพ์ดังกล่าวแล้ว เพื่อให้การจัดพิมพ์ดำเนินไปโดยเรียบร้อย สังฆนายกจึงจัดตั้งกรรมการอำนวยการ

พิมพ์ขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วย ประธานกรรมาธิการแปลพระไตรปิฎกเป็นประธาน หัวหน้าแผนกตรวจสำนวนคำแปลพระไตรปิฎกทั้ง ๓ แผนกอธิบดีกรมการศาสนา ผู้จัดการโรงพิมพ์การศาสนา และหัวหน้ากองศาสนศึกษาเป็นกรรมการ คณะกรรมการอำนวยการพิมพ์ได้ตกลงวางวิธีปฏิบัติในการจัดพิมพ์ตลอดจนกำหนดจำนวนหนังสือที่จะพิมพ์เพิ่มขึ้นจากจำนวนที่กำหนดไว้เดิม ๑๐๐๐ จบ เป็น ๒๕๐๐ จบ เพื่อให้เหมาะสมแก่งานฉลองยี่สิบห้าพุทธศตวรรษ

ในการจัดสร้างพระไตรปิฎกภาษาไทย เป็นอนุสสรณีย์เนื่องในงานฉลองยี่สิบห้าพุทธศตวรรษครั้งนี้ นับว่าสำเร็จได้โดยอาศัยพระบรมราชูปถัมภ์แห่งพระมหากษัตริย์ และความอุปถัมภ์ของรัฐบาล ประกอบด้วยความร่วมมือร่วมกำลังของคณะสงฆ์ คณะกรรมการจัดแปลและกรรมการตรวจสำนวนคำแปล คณะกรรมการอำนวยการพิมพ์ ตลอดจนทางราชการ และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายผู้มีส่วนช่วยเหลือในการแปลและจัดพิมพ์หนังสือนี้ กรมการศาสนาในฐานะผู้อำนวยการฝ่ายคฤหัสถ์ ได้รายงานเสนอคณะสังฆมนตรีทราบ และกราบทูลสมเด็จพระสังฆราชทรงทราบและทรงอนุโมทนา ในความสำเร็จแห่งศาสนกิจอันยิ่งใหญ่ไพศาลเป็นประวัติการณ์ครั้งแรกแห่งชาติไทย คณะสงฆ์ไทยและพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งจะอำนวยผลส่งเสริมพระพุทธศาสนา ให้แพร่หลายและวัฒนสถาพรสืบไปตลอดกาลนาน.

สมเด็จพระวันรัต

ประธานกรรมการแปลพระไตรปิฎก

วัดเบญจมบพิตร

๕ พฤศจิกายน ๒๔๙๙

สารบาญ

พระสุตตันต ปิฎก ขุททกนิกาย

เล่ม ๕ ตอนที่ ๒

ชาดก

ปกิณณกนิบาตชาดก

๑. สาลิเกทารชาดก

(๑๘๗๒) ข้าแต่ท่านโกสิยะ นาข้าวสาลีบริบูรณ์ดี แต่นกแขกเต้าทั้งหลายพากันมากินเสีย ข้าพเจ้าขอคืนนานั้นให้แก่ท่าน เพราะข้าพเจ้าไม่อาจจะห้ามนกแขกเต้าเหล่านั้นได้ ก็ในนกแขกเต้าเหล่านั้น มีนกแขกเต้าตัวหนึ่งงามกว่าทุกๆ ตัว กินข้าวสาลีตามต้องการแล้วยังคาบเอาไปด้วยจะงอยปากอีก ฯ

(๑๘๗๓) เจ้าจงดักบ่วงพอที่จะให้นกนั้นติดได้ แล้วจงจับนกนั้นทั้งยังเป็นมาให้เราเถิด ฯ

(๑๘๗๔) ฝูงนกเหล่านั้นกินและดื่มแล้ว ย่อมพากันบินไป เราผู้เดียวติดบ่วง เราทำบาปอะไรไว้ ฯ

(๑๘๗๕) ดูกรนกแขกเต้า ท้องของเจ้าเห็นจะใหญ่กว่าท้องของนกเหล่าอื่นเป็นแน่ เจ้ากินข้าวสาลีตามต้องการแล้ว ยังคาบเอาไปด้วยจะงอยปากอีก ดูกรนกแขกเต้า เจ้าจะบรรจุฉางในป่าไม้งิ้วนั้นให้เต็มหรือ หรือว่าเจ้ากับเรามีเวรกันมา สหายเอ๋ย เราถามเจ้าแล้ว ขอเจ้าจงบอกแก่เราเถิด เจ้าฝังข้าวสาลีไว้ที่ไหน ฯ

(๑๘๗๖) ข้าพเจ้ากับท่านมิได้มีเวรกัน ฉางของข้าพเจ้าก็ไม่มี ข้าพเจ้านำเอาข้าวสาลีของท่านไปถึงยอดงิ้วแล้ว ก็เปลื้องหนี้เก่า ให้เขากู้หนี้ใหม่ และฝังขุมทรัพย์ไว้ที่ป่างิ้วนั้น ข้าแต่ท่านโกสิยะ ขอท่านจงทราบอย่างนี้เถิด ฯ

(๑๘๗๗) การให้กู้หนี้ของท่านเป็นเช่นไร และการเปลื้องหนี้ของท่านเป็นเช่นไร ท่านจงบอกวิธีฝังขุมทรัพย์ แล้วท่านจะหลุดพ้นจากบ่วงได้ ฯ

(๑๘๗๘) ข้าแต่ท่านโกสิยะ บุตรน้อยทั้งหลายของข้าพเจ้ายังอ่อน ขนปีกยังไม่ขึ้น บุตรเหล่านั้นข้าพเจ้าเลี้ยงมาแล้ว เขาจักเลี้ยงข้าพเจ้าบ้าง เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงชื่อว่าให้บุตรเหล่านั้นกู้หนี้ มารดาและบิดาของข้าพเจ้าแก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยไปแล้ว ข้าพเจ้าคาบเอาข้าวสาลีไปด้วยจะงอยปากเพื่อท่านเหล่านั้น ชื่อว่าเปลื้องหนี้ที่ท่านทำไว้ก่อน อนึ่ง นกเหล่าอื่นที่ป่าไม้งิ้วนั้น มีขนปีกอันหลุดหมดแล้ว เป็นนกทุพลภาพ ข้าพเจ้าต้องการบุญจึงได้ให้ข้าวสาลีแก่นกเหล่านั้น บัณฑิตทั้งหลายกล่าวการทำบุญนั้นว่า เป็นขุมทรัพย์ การให้กู้หนี้ของข้าพเจ้าเป็นเช่นนี้ การเปลื้องหนี้ของข้าพเจ้าเป็นเช่นนี้ ข้าพเจ้าบอกการฝังขุมทรัพย์ไว้เช่นนี้ ข้าแต่ท่านโกสิยะ ขอท่านจงทราบอย่างนี้เถิด ฯ

(๑๘๗๙) นกตัวนี้ดีจริงหนอ เป็นนกมีธรรมชั้นเยี่ยมในมนุษย์บางพวกยังไม่มีธรรมเช่นนี้เลย เจ้าพร้อมด้วยญาติทั้งมวล จงกินข้าวสาลีตามความต้องการเถิด ดูกรนกแขกเต้า เราขอเห็นเจ้าแม้อีกต่อไป การที่ได้เห็นเจ้าเป็นที่พอใจของเรา ฯ

(๑๘๘๐) ข้าแต่ท่านโกสิยะ ข้าพเจ้าได้กินและดื่มแล้วในที่อยู่ของท่าน ท่านเป็นที่พึ่งพำนักของพวกเราทุกวันคืน ขอท่านจงให้ทานในท่านที่มีอาชญาอันวางแล้ว และจงเลี้ยงดูมารดาบิดาผู้แก่เฒ่าแล้วด้วย ฯ

(๑๘๘๑) วันนี้ สง่าราศีเกิดขึ้นแก่เราแล้วหนอ ที่เราได้เห็นท่านผู้เป็นยอดแห่งฝูงนก เพราะได้ฟังคำสุภาษิตของนกแขกเต้า เราจักทำบุญให้มาก ฯ

(๑๘๘๒) โกสิยพราหมณ์นั้น มีใจเบิกบานร่าเริงผ่องใสจัดแจงข้าวและน้ำไว้แล้ว เลี้ยงดูสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย ให้อิ่มหนำสำราญด้วยข้าวและน้ำ ฯ

จบสาลิเกทารชาดก ที่ ๑

๒. จันทกินนรชาดก

(๑๘๘๓) ดูกรนางจันทา ชีวิตของพี่ใกล้จะขาดอยู่แล้ว พี่กำลังเมาเลือด จันทาเอ๋ย พี่เห็นจะละชีวิตไปแม้ในวันนี้ ลมปราณของพี่กำลังจะดับ ชีวิตของพี่กำลังจะจม ความทุกข์กำลังเผาผลาญหัวใจของพี่ พี่ลำบากยิ่งนัก ความโศกของพี่ครั้งนี้ เป็นความโศกยิ่งใหญ่กว่าความโศกเหล่าอื่น เพราะเหตุแห่งเจ้าจันทาผู้จะเศร้าโศกถึงพี่โดยแท้ พี่จะเหี่ยวแห้ง เหมือนต้นหญ้าที่ถูกทิ้งไว้บนแผ่นหินร้อน เหมือนต้นไม้มีรากอันขาด พี่จะเหือดหายเหมือนแม่น้ำที่ขาดห้วง ความโศกของพี่ครั้งนี้เป็นความโศกยิ่งใหญ่กว่าความโศกเหล่าอื่น เพราะเหตุแห่งเจ้าจันทาผู้จะเศร้าโศกถึงพี่โดยแท้ น้ำตาของพี่ไหลออกเรื่อย เหมือนน้ำฝนที่ตกลงที่เชิงบรรพตไหลไปไม่ขาดสาย ฉะนั้นความโศกของพี่ครั้งนี้ เป็นความโศกยิ่งใหญ่กว่าความโศกเหล่าอื่น เพราะเหตุแห่งเจ้าจันทาผู้จะเศร้าโศกถึงพี่โดยแท้ ฯ

(๑๘๘๔) พระราชบุตรใด ยิงสามีผู้เป็นที่ปรารถนาของเรา เพื่อให้เป็นหม้ายที่ชายป่า พระราชบุตรนั้นเป็นคนเลวทรามแท้ สามีของเรานั้นถูกยิงแล้วนอนอยู่ที่พื้นดิน พระราชบุตรเอ๋ย มารดาของท่านจงได้รับสนองความโศกในดวงหทัยของข้าผู้เพ่งมองดูกินนรผู้สามีนี้ ชายาของท่านจงได้รับสนองความโศกในดวงหทัยของข้าผู้เพ่งมองดูกินนรผู้สามีนี้ พระราชบุตรเอ๋ย ท่านได้ฆ่ากินนรผู้ไม่ประทุษร้าย เพราะความรักใคร่ในเรา ขอมารดาของท่านอย่าได้พบเห็นบุตรและสามีเลย ท่านได้ฆ่ากินนรผู้ไม่ประทุษร้าย เพราะความรักใคร่ในเรา ขอชายาของท่านจงอย่าได้พบเห็นบุตรและสามีเลย ฯ

(๑๘๘๕) ดูกรนางจันทา ผู้มีนัยน์ตาบานดังดอกไม้ในป่า เธออย่าร้องไห้อย่าเศร้าโศกเลย เธอจักได้เป็นอัครมเหสีของฉัน มีเหล่านารีในราชสกุลบูชา ฯ

(๑๘๘๖) พระราชบุตร ถึงแม้ว่าเราจักต้องตาย แต่เราจักไม่ขอยอมเป็นของท่านผู้ฆ่ากินนรสามีของเราผู้มิได้ประทุษร้าย เพราะความรักใคร่ในเรา ฯ

(๑๘๙๗) แน่ะนางกินนรีผู้ขี้ขลาด มีความรักใคร่ต่อชีวิต เจ้าจงไปสู่ป่าหิมพานต์เถิด มฤคอื่นๆ ผู้บริโภคฤษณาและกะลำพัก จักยังรักใคร่ยินดีต่อเจ้า ฯ

(๑๘๙๘) ข้าแต่กินนร ภูเขาเหล่านั้น ซอกเขาเหล่านั้น และถ้ำเหล่านั้น ตั้งอยู่ ณ ที่นั้น ฉันไม่เห็นท่านในที่นั้นๆ จะกระทำอย่างไร ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่เทือกเขา ซึ่งเราเคยร่วมอภิรมย์กัน จะกระทำอย่างไร ข้าแต่กินนรเมื่อฉันไม่เห็นท่านที่แผ่นผาอันลาดด้วยใบไม้เป็นที่น่ารื่นรมย์ พวกมฤคร้ายไม่กล้ากลายจะทำอย่างไร ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่แผ่นผาอันลาดด้วยดอกไม้ เป็นที่น่ารื่นรมย์พวกมฤคร้ายไม่กล้ากลาย จะทำอย่างไร ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ลำธารอันมีน้ำใสไหลอยู่เรื่อย ๆ มีกระแสร์เกลื่อนกล่นไปด้วยดอกโกสุม จะกระทำอย่างไร ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์อันมีสีเขียวน่าดูน่าชม จะกระทำอย่างไร ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์มีสีเหลืองอร่าม น่าดูน่าชม จะกระทำอย่างไร ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์อันมีสีแดง น่าดูน่าชม จะกระทำอย่างไร ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์อันสูงตระหง่านน่าดูน่าชม จะกระทำอย่างไร ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์อันมีสีขาวน่าดูน่าชม จะกระทำอย่างไร ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์อันงามวิจิตร น่าดูน่าชม จะกระทำอย่างไร ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่เขาคันธมาทน์อันดารดาษไปด้วยยาต่างๆ เป็นถิ่นที่อยู่ของหมู่เทพเจ้าจะกระทำอย่างไร ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ภูเขาคันธมาทน์ อันดารดาษไปด้วยโอสถทั้งหลายจะกระทำอย่างไร ฯ

(๑๘๙๙) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ผู้เป็นเจ้า ฉันขอไหว้เท้าทั้งสองของท่านผู้มีความเอ็นดูมารดาสามีผู้ที่ดิฉันซึ่งเป็นกำพร้าปรารถนายิ่งนักด้วยน้ำอมฤต ดิฉันได้ชื่อว่าเป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยสามีผู้เป็นที่รักยิ่งแล้ว ฯ

(๑๙๙๐) บัดนี้ เราทั้งสองจักเที่ยวไปสู่ลำธาร อันมีกระแสสินธุ์อันเกลื่อนกล่นด้วยดอกโกสุมดารดาษไปด้วยบุบผชาติต่าง ๆ เราทั้งสองจะกล่าววาจาเป็นที่รักแก่กันและกัน ฯ

จบจันทกินนรชาดกที่ ๒

๓. มหาอุกกุสชาดก

(๑๙๙๑) พวกพรานชาวชนบท พากันมัดคบเพลิงอยู่บนเกาะ ปรารถนาจะกินลูกน้อยของเรา ข้าแต่พระยาเหยี่ยว ท่านจงบอกมิตรและสหายจงแจ้งความพินาศแห่งหมู่ญาติของเรา ฯ

(๑๙๙๒) ข้าแต่พระยานกออก ท่านเป็นนกผู้ประเสริฐกว่านกทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอยึดท่านเป็นที่พึ่ง พวกพรานชาวชนบทปรารถนาจะกินลูกน้อยของข้าพเจ้า ขอท่านจงช่วยให้ข้าพเจ้าได้รับความสุขเถิด ฯ

(๑๙๙๓) บัณฑิตทั้งหลาย ผู้แสวงหาความสุขทั้งในกาล และมิใช่กาล ย่อมทำบุคคลให้เป็นมิตรสหายดูกรเหยี่ยว ฉันจะกระทำประโยชน์อันนี้แก่ท่านจงได้ ที่จริงอริยชนย่อมกระทำกิจให้แก่อริยชน ฯ

(๑๙๙๔) กิจอันใด ที่อริยชนผู้มีความอนุเคราะห์จะพึงกระทำแก่อริยชน กิจอันนั้นชื่อว่าอันท่านกระทำแล้ว ขอท่านจงรักษาตัวเถิด อย่ารีบร้อนไปนักเลย เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ เราก็จะได้ลูกคืนมาเป็นแน่ ฯ

(๑๙๙๕) ฉันกระทำการรักษาป้องกันนั้น แม้ถึงตัวจะตายก็มิได้ละดุ้งเลย แท้จริงสหายทั้งหลายผู้ยอมสละชีวิต กระทำเพื่อสหายทั้งหลาย นี่เป็นธรรมดาของสัตบุรุษทั้งหลาย ฯ

(๑๙๙๖) นกออกตัวนี้ซึ่งเป็นอัณฑชะ ได้กระทำกรรมที่ทำได้แสนยาก เพื่อประโยชน์แก่ลูกเหยี่ยว ตั้งแต่ยามครึ่งจนถึงเที่ยงคืนไม่หยุดหย่อน ฯ

(๑๘๙๗) แท้จริง คนบางพวก ถึงจะเคลื่อนคลาดพลาดพลั้งจากการงานของตน ก็ยังตั้งตัวได้ด้วยความอนุเคราะห์ของมิตรทั้งหลาย พวกลูกทั้งหลายของข้าพเจ้าเดือดร้อนข้าพเจ้าจึงรีบมาหาท่าน เพื่อขอให้เป็นที่พึ่งอาศัย ดูกรเฒ่าผู้เป็นสหายขอท่านช่วยบำเพ็ญประโยชน์แก่ข้าพเจ้าเถิด ฯ

(๑๘๙๘) บัณฑิตทั้งหลายย่อมทำบุคคลให้เป็นมิตรสหายด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือกและด้วยตน ดูกรเหยี่ยวข้าพเจ้าจะกระทำประโยชน์นี้แก่ท่านให้จงได้ เพราะอริยชนย่อมทำกิจแก่อริยชน ฯ

(๑๘๙๙) คุณพ่อครับ ขอคุณพ่อจงมีความขวนขวายน้อย อยู่เฉย ๆ เถิด บุตรย่อมบำเพ็ญสิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อบิดา ผมเองจักป้องกันลูกทั้งหลายของพระยาเหยี่ยว จักบำเพ็ญประโยชน์เพื่อคุณพ่อ ฯ

(๑๙๐๐) ลูกเอ๋ย บุตรพึงบำเพ็ญสิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อบิดา นี่เป็นธรรมของสัตบุรุษทั้งหลายโดยแท้แลพวกพรานทั้งหลายแลเห็นพ่อผู้มีกายอันใหญ่โต ที่ไหนเลยจะเบียดเบียนลูกทั้งหลายของพระยาเหยี่ยวได้ ฯ

(๑๙๐๑) ข้าแต่พระยาราชสีห์ผู้ประเสริฐด้วยความแกล้วกล้า สัตว์และมนุษย์เมื่อตกอยู่ในภัยแล้ว ย่อมเข้าไปหาผู้ประเสริฐ พวกบุตรของข้าพเจ้าเดือดร้อน ข้าพเจ้าจึงรีบมาหาท่านเพื่อขอให้ท่านเป็นที่พึ่งอาศัย ท่านเป็นเจ้านายของข้าพเจ้า ขอท่านได้โปรดช่วยให้ข้าพเจ้าได้รับความสุขด้วยเถิด ฯ

(๑๙๐๒) ดูกรพระยาเหยี่ยวผู้สหาย ฉันจะบำเพ็ญประโยชน์นี้เพื่อท่านให้จงได้ เรามาไปด้วยกัน เพื่อกำจัดหมู่ศัตรูของท่านนั้นเสีย วิญญูชนรู้ว่าภัยเกิดขึ้นแก่มิตร จะไม่พยายามเพื่อคุ้มครองมิตรอย่างไรได้ ฯ

(๑๙๐๓) บุคคลพึงคบมิตรสหายและเจ้านายไว้เพื่อได้รับความสุข เรากำจัดศัตรูได้ด้วยกำลังแห่งมิตรเป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยบุตรทั้งหลาย บันเทิงอยู่เหมือนเกราะที่บุคคลสวมแล้ว ป้องกันลูกศรทั้งหลายได้ ฉะนั้น ฯ

(๑๙๐๔) ลูกน้อยทั้งหลายของเรา เปล่งเสียงอันจับใจร้องรับเราผู้ร้องหาอยู่ ด้วยการกระทำของพระยาเนื้อผู้เป็นมิตรสหายของตน ซึ่งมิได้หนีไป ฯ

(๑๙๐๕) ข้าแต่ท่านกามกามิ บัณฑิตได้มิตรสหายแล้ว ย่อมปกป้องรักษาบุตร ปสุสัตว์และทรัพย์ไว้ได้ฉัน บุตร และสามีของฉันด้วย เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน เพราะความอนุเคราะห์ของมิตรทั้งหลายบุคคลผู้มีพระราชา และมีมิตรผู้กล้าหาญสามารถจะบรรลุถึงประโยชน์ได้ เพราะสหายเหล่านี้ย่อมมีแก่ผู้มีมิตรธรรมอันบริบูรณ์ บุคคลผู้มีมิตรสหาย มียศ มีตนอันสูงส่ง ย่อมบันเทิงใจอยู่ในโลกนี้ด้วย ฯ

(๑๙๐๖) ข้าแต่พระยาเหยี่ยว มิตรธรรมทั้งหลายแม้ผู้ที่ยากจนก็ควรทำ ดูซีท่าน เราพร้อมด้วยหมู่ญาติเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ด้วยความอนุเคราะห์ของมิตร นกตัวใดผูกมิตรไว้กับผู้กล้าหาญมีกำลัง นกตัวนั้น ย่อมมีความสุขเหมือนฉันกับเธอ ฉะนั้น ฯ

จบมหาอุกกุสชาดกที่ ๓

๔. อุททาลกชาดก

(๑๙๐๗) ชฎิลเหล่าใดครองหนังเสือพร้อมทั้งเล็บ พัน เขลอะ รูปร่างเลอะเทอะ ร่ายมนต์อยู่ ชฎิลเหล่านั้นเป็นผู้รู้การประพฤติตบะและการสาธยายมนต์นี้ในความเพียรที่มนุษย์จะพึงทำกัน จะพ้นจากอบายได้ละหรือ ฯ

(๑๙๐๘) ข้าแต่พระราชา ถ้าบุคคลเป็นพหูสูต ไม่ประพฤติธรรม ก็จะพึงกระทำกรรมอันลามกทั้งหลายได้แม้จะมีเวทตั้งพัน อาศัยแต่ความเป็นพหูสูต ยังไม่บรรลุจรณธรรม จะพ้นจากทุกข์ไปไม่ได้เลย

(๑๙๐๙) แม้บุคคลผู้มีเวทตั้งพัน อาศัยแต่ความเป็นพหูสูตนั้น ยังไม่บรรลุจรณธรรมแล้ว จะพ้นจากทุกข์ ไปไม่ได้ อาตมภาพย่อมสำคัญว่า เวททั้งหลายก็ย่อมไม่มีผล จรณธรรมอันมีความสำรวมเท่านั้นเป็นความจริง ฯ

(๑๙๑๐) เวททั้งหลายจะไม่มีผลก็หามิได้ จรณธรรมอันมีความสำรวมนั่นแลเป็นความจริง แต่บุคคลเรียนเวททั้งหลายแล้ว ย่อมได้รับเกียรติคุณ ท่านผู้ฝึกฝนตนด้วยจรณธรรมแล้ว ย่อมบรรลุถึงสันติ ฯ

(๑๙๑๑) บุตรที่เกิดแต่มารดาบิดาและเผ่าพันธุ์ใด อันบุตรจะต้องเลี้ยงดู อาตมภาพเป็นคน ๆ นั้นแหละ มีชื่อว่าอุททาลกะ เป็นเชื้อสายของวงศ์สกุลโสตถิยะแห่งท่านผู้เจริญ ฯ

(๑๙๑๒) ดูกรท่านผู้เจริญ บุคคลเป็นพราหมณ์ได้อย่างไร เป็นพราหมณ์เต็มที่ได้อย่างไร ความดับรอบจะมีได้อย่างไร ผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรมบัณฑิตเรียกว่ากระไร ฯ

(๑๙๑๓) บุคคลเป็นพราหมณ์ ต้องบูชาไฟเป็นนิตย์ ต้องรดน้ำ เมื่อบูชายัญต้องยกเสาเจว็ด ผู้กระทำอย่างนี้จึงเป็นพราหมณ์ผู้เกษม ด้วยเหตุนั้นชนทั้งหลายจึงได้พากันสรรเสริญว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม ฯ

(๑๙๑๔) ความหมดจด ย่อมไม่มีด้วยการรดน้ำ อนึ่งพราหมณ์ จะเป็นพราหมณ์เต็มที่ด้วยการรดน้ำก็หาไม่ ขันติและโสรัจจะย่อมมีไม่ได้ ทั้งผู้นั้นจะเป็นผู้ดับรอบก็หามิได้

(๑๙๑๕) ดูกรท่านผู้เจริญ บุคคลเป็นพราหมณ์ได้อย่างไร และเป็นพราหมณ์เต็มที่ได้อย่างไร ความดับรอบจะมีได้อย่างไร ผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรม บัณฑิตเรียกว่ากระไร ฯ

(๑๙๑๖) บุคคลผู้ไม่มีไร่นา ไม่มีพวกพ้อง ไม่ถือว่าเป็นของเรา ไม่มีความหวัง ไม่มีบาป คือความโลภ สิ้นความละโมภในภพแล้ว ผู้กระทำอย่างนี้ชื่อว่าเป็นพราหมณ์ผู้เกษม เพราะเหตุนั้นชนทั้งหลายจึงได้พากันสรรเสริญว่า ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ฯ

(๑๙๑๗) กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจัณฑาล คนเทหยากเยื่อ ทั้งปวง เป็นผู้สงบเสงี่ยมฝึกฝนตนแล้ว ย่อมดับรอบได้ทั้งหมด เมื่อคนทุกๆ คน เป็นผู้เย็นแล้ว ยังจะมีคนดีคนเลวอีกหรือไม่ ฯ

(๑๙๑๘) กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจัณฑาล คนเทหยากเยื่อ ทั้งปวง เป็นผู้สงบเสงี่ยมฝึกฝนตนแล้ว ย่อมดับรอบได้ทั้งหมด เมื่อคนทุกๆ คน เป็นผู้เย็นแล้ว ย่อมไม่มีคนดีคนเลวเลย ฯ

(๑๙๑๙) กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจัณฑาล คนเทหยากเยื่อ ทั้งปวง เป็นผู้สงบเสงี่ยมฝึกฝนตนแล้ว ย่อมดับรอบได้ทั้งหมด เมื่อคนทุกๆ คน เป็นผู้เย็นแล้ว ย่อมไม่มีคนดีคนเลวเลย เมื่อเป็นอย่างนี้ท่านชื่อว่า ทำลายความเป็นเชื้อสายแห่งตระกูลโสตถิยะ จะประพฤติเพศพราหมณ์ที่เขาสรรเสริญกันอยู่ทำไม ฯ

(๑๙๒๐) วิมานที่เขาคลุมด้วยผ้ามีสีต่างๆ กัน เงาแห่งผ้าเหล่านั้น ย่อมเป็นสีเดียวกันหมด สีที่ย้อมนั้นย่อมไม่เกิดเป็นสี ฉันใด ในมนุษย์ทั้งหลายก็ฉันนั้น เมื่อใด มาณพบริสุทธิ์ เมื่อนั้น มาณพเหล่านั้นเป็นผู้มีวัตรดีเพราะรู้ทั่วถึงธรรมย่อมละชาติของตนได้ ฯ

จบอุททาลกชาดกที่ ๔

๕. ภิสชาดก

(๑๙๒๑) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเง่ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงได้ม้า วัว เงิน ทอง และภรรยาที่น่าชอบใจ จงพร้อมพรั่งด้วยบุตรและภรรยามากมายเถิด ฯ

(๑๙๒๒) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเง่ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงได้ทัดทรงระเบียบดอกไม้ลูบไล้กระแจะจันทน์แคว้นกาสี จงเป็นผู้มากไปด้วยบุตร จงกระทำความเพ่งเล็งอย่างแรงกล้าในกามทั้งหลายเถิด ฯ

(๑๙๒๓) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเง่ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงเป็นคฤหัสถ์มีธัญญชาติมากมาย สมบูรณ์ด้วยเครื่องกสิกรรม มียศจงได้บุตรทั้งหลาย มั่งมีทรัพย์ ได้กามคุณทุกอย่าง จงอยู่ครองเรือนอย่างไม่เห็นความเสื่อมเลย ฯ

(๑๙๒๔) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเง่ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์บรมราชาธิราช มีกำลัง มียศศักดิ์ จงครอบครองแผ่นดินมีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขตเถิด ฯ

(๑๙๒๕) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเง่ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงเป็นพราหมณ์มัวประกอบในทางทำนายฤกษ์ยาม อย่าได้คลายความยินดีในตำแหน่ง ท่านผู้เป็นเจ้าแคว้นผู้มียศจงบูชาผู้นั้นไว้เถิด ฯ

(๑๙๒๖) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเง่ามันของท่านไป ขอชาวโลกทั้งมวลจงสำคัญผู้นั้นว่า เป็นผู้เชี่ยวชาญเวทมนต์ทั้งปวง ผู้เรืองตบะ ชาวชนบททั้งหลายทราบดีแล้วจงบูชาผู้นั้นเถิด ฯ

(๑๙๒๗) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเง่ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงครอบ-ครองบ้านส่วยอันพระราชาทรงประทานให้ เป็นบ้านที่มั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยเหตุ ๔ ประการ ดุจท้าววาสวะพระราชทานให้ อย่าได้คลายความยินดีจนกระทั่งถึงความตายเถิด ฯ

(๑๙๒๘) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเง่ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงเป็นนายบ้าน บันเทิงอยู่ด้วยการฟ้อนรำขับร้องในท่ามกลางสหาย อย่าได้รับความพินาศอย่างใดอย่างหนึ่งจากพระราชาเลย ฯ

(๑๙๒๙) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ หญิงใดลักเอาเง่ามันของท่านไป ขอให้พระมหากษัตริย์ผู้เป็นเอกราชทรงปราบปรามศัตรูได้ทั่วพื้นปฐพี ทรงสถาปนาให้หญิงนั้นเป็น

ยอดสตรีจำนวนพัน ขอหญิงนั้นจงเป็นมเหษีผู้ประเสริฐกว่านางสนมทั้ง-หลายเถิด ฯ

(๑๙๓๐) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ หญิงใดลักเอาเง่ามันของท่านไป ขอให้หญิงนั้นจงเป็นทาษีไม่สะดุ้งสะเทือนกินของดี ๆ ในท่ามกลางคนทั้งปวงที่มาประชุมกันอยู่ จงเที่ยวโอ้อวดลาภอยู่เถิด ฯ

(๑๙๓๑) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเง่ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงได้เป็นเจ้าอาวาสในวัดใหญ่ ๆ จงเป็นผู้ประกอบนวกรรมในเมืองกชังคละ จงกระทำหน้าต่างตลอดวันเถิด ฯ

(๑๙๓๒) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ช้างเชือกใดลักเอาเง่ามันของท่านไป ขอให้ช้างเชือกนั้นจงถูกคล้องด้วยบ่วงบาศตั้งร้อย จงถูกนำออกจากป่าอันน่ารื่นรมย์มายังราชธานี จงถูกทิ่มแทงด้วยปฏักและสับด้วยขอเถิด ฯ

(๑๙๓๓) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ลิงตัวใดลักเอาเง่ามันของท่านไป ขอให้ลิงตัวนั้นมีพวงดอกไม้สวมคอ ถูกเจาะหูด้วยดีบุก ถูกเฆี่ยนด้วยไม้เรียวเมื่อฝึกหัดให้เล่นงู เข้าไปใกล้ปากงูถูกมัดตระเวณเที่ยวไปตามตรอกเถิด ฯ

(๑๙๓๔) ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ผู้ใดแกล้งกล่าวถึงของที่ไม่หายว่าหายก็ดี หรือผู้ใดสงสัยคนใดคนหนึ่งก็ดี ขอให้ผู้นั้นจงได้บริโภคกามทั้งหลาย จงเข้าถึงความตายอยู่ในท่ามกลางเรือนเถิด ฯ

(๑๙๓๕) สัตว์ทั้งหลายในโลก ย่อมพากันเที่ยวแสวงหากามใด เป็นสิ่งที่น่าปรารถนาน่าใคร่ น่ารักน่าฟูใจของสัตว์เป็นอันมากในชีวโลกนี้ เพราะเหตุไรฤาษีทั้งหลายจึงไม่สรรเสริญกามเลย ฯ

(๑๙๓๖) ดูกรท่านผู้เป็นจอมภูต เพราะกามนั่นแลสัตว์ทั้งหลายจึงถูกประหาร ถูกจองจำ เพราะกามทั้งหลาย ทุกข์และภัยจึงเกิด เพราะกามทั้งหลาย

สัตว์ทั้งหลายจึงประมาทลุ่มหลง กระทำกรรมอันเป็นบาป สัตว์เหล่านั้นมีบาปจึงประสบบาปกรรม เมื่อตายแล้วย่อมไปสู่นรก เพราะเห็นโทษในกามคุณดังนี้ฤาษีทั้งหลายจึงไม่สรรเสริญกาม ฯ

(๑๙๓๗) ข้าแต่ท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ข้าพเจ้าจะทดลองดูว่า ฤาษีเหล่านี้ยังน้อมไปในกามหรือไม่ จึงถือเอาเง่ามันที่ฝังน้ำไปฝังไว้บนบก ฤาษีทั้งหลายเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีบาป นี้เง่ามันของท่าน ฯ

(๑๙๓๘) ดูกรท้าวสหัสนัยน์เทวราช ฤาษีเหล่านั้นมิใช่นักฟ้อนของท่าน และมิใช่ผู้ที่ท่านจะพึงล้อเล่นไม่ใช่พวกพ้องและสหายของท่าน เพราะเหตุไรท่านจึงมาดูหมิ่นล้อเล่นกับฤาษีทั้งหลาย ฯ

(๑๙๓๙) ข้าแต่ท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้มีปัญญากว้าง ท่านเป็นอาจารย์และเป็นบิดาของข้าพเจ้าขอเงาเท้าของท่านจงเป็นที่พึ่งของข้าพเจ้าผู้พลั้งพลาด ขอได้โปรดอดโทษครั้งหนึ่งเถิดบัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่มีความโกรธเป็นกำลัง ฯ

(๑๙๔๐) การที่พวกเราได้เห็นท้าววาสวะผู้เป็นจอมภูต นับเป็นราตรีเอกของพวกเราเหล่าฤาษีซึ่งอยู่กันด้วยดี ท่านผู้เจริญ ทุกคนจงพากันดีใจเถิด เพราะท่านพราหมณ์ได้เง่ามันคืนแล้ว ฯ

(๑๙๔๑) เราตถาคต สารีบุตร โมคคัลลานะ กัสสปะ อนุรุทธะ ปุณณะและอานนท์ เป็น ๗ พี่น้องในครั้งนั้น อุบลวรรณาเป็นน้องสาว ขุชชุตราเป็นทาสี จิตตคฤหบดีเป็นทาส สาตาคีระเป็นเทวดา ปาลิเลยยกะเป็นช้าง มธุทะผู้ประเสริฐเป็นวานร กาฬุทายีเป็นท้าวสักกะ ท่านทั้งหลายจงทรงชาดกไว้ด้วยประการฉะนี้แล ฯ

จบภิสชาดกที่ ๕

๖. สุรุจิชาดก

(๑๙๔๒) ดิฉันถูกเชิญมาเป็นพระอัครมเหษีคนแรกของพระเจ้าสุรุจิ ตลอดเวลาหมื่นปี พระเจ้าสุรุจินำดิฉันมาผู้เดียว ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ดิฉันนั้นมิได้รู้สึกเลยว่า ได้ล่วงเกินพระเจ้าสุรุจิผู้เป็นจอมประชาชนชาววิเทหรัฐ ครองพระนครมิถิลา ด้วยกาย วาจา หรือใจ ทั้งในที่แจ้งหรือในที่ลับเลย ข้าแต่พระฤาษี ด้วยการกล่าวคำสัตย์จริงนี้ ขอบุตรจงเกิดเถิดเมื่อดิฉันกล่าวคำเท็จ ขอศีรษะของดิฉันจงแตก ๗ เสี่ยง ฯ

(๑๙๔๓) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ดิฉันเป็นที่พอใจของพระภัสดา พระชนนี และพระชนกของพระภัสดาก็เป็นที่รักของดิฉัน พระองค์ท่านเหล่านั้นทรง แนะนำดิฉันตลอดเวลาที่พระองค์ท่านยังทรงพระชนมชีพอยู่ ดิฉันนั้นยินดีในความไม่เบียดเบียน มีปรกติประพฤติธรรมโดยส่วนเดียว มุ่งบำเรอพระองค์ท่านเหล่านั้น โดยเคารพไม่เกียจคร้านทั้งกลางคืนกลางวัน ข้าแต่พระฤาษี ด้วยการกล่าวคำสัตย์จริงนี้ ขอบุตรจงเกิดเถิด เมื่อดิฉันกล่าวคำเท็จขอศีรษะของดิฉันจงแตก ๗ เสี่ยง ฯ

(๑๙๔๔) ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ความริษยาหรือความโกรธ ในสตรีผู้เป็นพระราชเทวีร่วมกัน ๑๖,๐๐๐ คนมิได้แก่ดิฉันในกาลไหน ๆ เลย ดิฉันชื่นชมด้วยความเกื้อกูลแก่พระราชเทวีเหล่านั้น แหละคนไหนที่จะไม่เป็นที่รักของดิฉันไม่มีเลย ดิฉันอนุเคราะห์หญิงผู้ร่วมพระสามีทั่วกันทุกคนในกาลทุกเมื่อเหมือนอนุเคราะห์ตน ฉะนั้น ข้าแต่พระฤาษี ด้วยการกล่าวคำสัตย์จริงนี้ ขอบุตรจงเกิดเถิด เมื่อดิฉันกล่าวคำเท็จขอศีรษะของดิฉันจงแตก ๗ เสี่ยง ฯ

(๑๙๔๕) ดิฉันเลี้ยงดูทาษกรรมกรซึ่งจะต้องเลี้ยงดูและชนเหล่าอื่นผู้อาศัยเลี้ยงชีวิตโดยเหมาะสมกับหน้าที่ดิฉันมีอินทรีย์อันเบิกบานในกาลทุกเมื่อ ข้าแต่

พระฤาษี ด้วยการกล่าวคำสัตย์จริงนี้ ขอบุตรจงเกิดเถิด เมื่อดิฉันกล่าวคำเท็จ ขอศีรษะของดิฉันจงแตก ๗ เสี่ยง ฯ

(๑๙๔๖) ดิฉันมีฝ่ามืออันชุ่มเลี้ยงดูสมณพราหมณ์ และแม้วณิพกเหล่าอื่น ให้อิ่มหนำสำราญด้วยข้าวและน้ำทุกเมื่อ ข้าแต่พระฤาษี ด้วยการกล่าวคำสัตย์จริงนี้ขอบุตรจงเกิดเถิด เมื่อดิฉันกล่าวคำเท็จขอศีรษะของดิฉันจงแตก ๗ เสี่ยง ฯ

(๑๙๔๗) ดิฉันเข้าอยู่ประจำอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ตลอดดิถีที่ ๑๔,๑๕ และดิถีที่ ๘ แห่งปักษ์ และตลอดปาฏิหาริยปักษ์ ดิฉันสำรวมแล้วในศีลทุกเมื่อ ข้าแต่พระฤาษีด้วยการกล่าวคำสัตย์จริงนี้ ขอบุตรจงเกิดเถิดเมื่อดิฉันกล่าวคำเท็จ ขอศีรษะของดิฉันจงแตก ๗ เสี่ยง ฯ

(๑๙๔๘) ดูกรพระราชบุตรีผู้เรืองยศงดงาม คุณอันเป็นธรรมเหล่าใดในพระองค์ที่พระองค์แสดงแล้ว คุณอันเป็นธรรมเหล่านั้นมีทุกอย่าง พระราชโอรสผู้เป็นกษัตริย์ สมบูรณ์ด้วยพระชาติเป็นอภิชาตบุตร เรืองพระยศ เป็นพระธรรมราชาแห่งชนชาววิเทหะ จงอุบัติแก่พระนาง ฯ

(๑๙๔๙) ท่านผู้มีดวงตาน่ายินดี ทรงผ้าคลุกธุลี สถิตอยู่บนเวหาอันไม่มีสิ่งใดกั้นได้กล่าววาจาเป็นที่พอใจจับใจของดิฉัน ท่านเป็นเทวดามาจากสวรรค์เป็นฤาษีผู้มีฤทธิ์มาก หรือว่าเป็นใครมาถึงที่นี่ ขอท่านจงกล่าวความจริงให้ดิฉันทราบด้วย

(๑๙๕๐) หมู่เทวดามาประชุมกันที่สุธรรมสภา ย่อมกราบไหว้ท้าวสักกะองค์ใด ข้าพเจ้าเป็นท้าวสักกะองค์นั้น มีดวงตาพันหนึ่ง มายังสำนักของท่าน หญิงเหล่าใดในเทวโลกเป็นผู้มีปรกติประพฤติสม่ำเสมอ มีปัญญามีศีลมีพ่อผัวแม่ผัวเป็นเทวดา ยำเกรงสามี เทวดาทั้งหลายผู้มิใช่มนุษย์มาเยี่ยมหญิงเช่นนั้น ผู้มีปัญญา มีกรรมอันสะอาด เป็นหญิงมนุษย์ ดูกร

นางผู้เจริญ ท่านเกิดในราชสกุลนี้ พรั่งพร้อมไปด้วยสิ่งที่น่าปรารถนาทุกอย่าง ด้วยสุจริตธรรมที่ท่านประพฤติดีแล้วในปางก่อน ดูกรพระราชบุตรีก็และข้อนี้เป็นไชยชนะในโลกทั้งสองของท่านคือ การอุบัติในเทวโลกและเกียรติในชีวิตนี้ ดูกรพระนางสุเมธา ขอให้พระนางจงมีสุขยั่งยืนนาน จงรักษาธรรมไว้ในตนให้ยั่งยืนเถิด ข้าพเจ้านี้ ขอลาไปสู่ไตรทิพย์ การพบเห็นท่าน เป็นการพบเห็นที่ดูดดื่มใจของข้าพเจ้ายิ่งนัก ฯ

จบสุรุจิชาดกที่ ๖

๗. ปัญจุโปสถิกชาดก

(๑๙๕๑) ดูกรนกพิลาป เพราะเหตุใด บัดนี้เจ้าจึงมีความขวนขวายน้อย ไม่ต้องการอาหาร อดกลั้นความหิวกระหายมารักษาอุโบสถ ฯ

(๑๙๕๒) แต่ก่อนนี้ข้าพเจ้าบินไปกับนางนกพิลาป เราทั้ง ๒ ชื่นชมยินดีกันอยู่ในป่าประเทศนั้น ทันใดนั้นเหยี่ยวได้โฉบเอานางนกพิลาปไปเสีย ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาจะพลัดพรากจากนางไป แต่จำต้องพลัดพรากจากนาง เพราะพลัดพรากจากนาง ข้าพเจ้าได้เสวยเวทนาทางใจ เพราะเหตุนั้นข้าพเจ้าจึงรักษาอุโบสถ ด้วยความคิดว่ารักอย่าได้กลับมาหาเราอีกเลย ฯ

(๑๙๕๓) ดูกรงูผู้ไปไม่ตรง เลื้อยไปด้วยอก มีลิ้น ๒ ลิ้น เจ้ามีเขี้ยวเป็นอาวุธ มีพิษร้ายแรง เพราะเหตุไร เจ้าจึงอดกลั้นความหิวกระหายมารักษาอุโบสถ ฯ

(๑๙๕๔) โคของนายอำเภอ กำลังเปลี่ยว มีหนอกกระเพื่อม มีลักษณะงาม มีกำลัง มันได้เหยียบข้าพเจ้า ข้าพเจ้าโกรธจึงได้กัดมัน มันก็ถูกทุกขเวทนาครอบงำ ถึงความตาย ณ ที่นั้นเอง ลำดับนั้นชนทั้งหลายก็พากันออกมาจากบ้าน ร้องไห้คร่ำครวญ หาได้พากันหลบหลีกไปไม่ เพราะเหตุนั้นข้าพเจ้าจึงรักษาอุโบสถ ด้วยคิดว่า ความโกรธอย่าได้มาถึงเราอีกเลย ฯ

(๑๙๕๕) ดูกรสุนัขจิ้งจอก เนื้อของคนที่ตายแล้ว มีอยู่ในป่าช้าเป็นอันมาก อาหารชนิดนี้เป็นที่พอใจของเจ้า เพราะเหตุไร เจ้าจึงอดกลั้นความหิวกระหายมารักษาอุโบสถ ฯ

(๑๙๕๖) ข้าพเจ้าได้เข้าไปสู่ท้องช้างตัวใหญ่ ยินดีในซากศพ ติดใจในเนื้อช้าง ลมร้อนและแสงแดดอันกล้า ได้แผดเผาทวารหนักของช้างนั้นให้แห้ง ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งผอมทั้งเหลือง ไม่มีทางจะออกได้ ต่อมามีฝนห่าใหญ่ตกลงมาโดยพลัน ชะทวารหนักของช้างตัวนั้นให้เปียกชุ่ม ดูกรท่านผู้เจริญที่นั้น ข้าพเจ้าจึงออกมาได้ ดังดวงจันทร์พ้นจากปากแห่งราหู ฉะนั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงรักษาอุโบสถ ด้วยคิดว่า ความโลภอย่ามาถึงเราอีกเลย ฯ

(๑๙๕๗) ดูกรหมี แต่ก่อนนี้ เจ้าขย้ำกินตัวปลวกในจอมปลวก เพราะเหตุไร เจ้าจึงอดกลั้นความหิวกระหายมารักษาอุโบสถเล่า ฯ

(๑๙๕๘) ข้าพเจ้าดูหมิ่นถิ่นที่เคยอยู่ของตน ได้ไปยังปัจจันตคามแคว้นมลรัฐ เพราะความเป็นผู้หยากมากเกินไป ครั้งนั้นชนทั้งหลายก็พากันออกจากบ้าน รุมตีข้าพเจ้าด้วยคันธนู ข้าพเจ้าศีรษะแตกเลือดอาบ ได้กลับมาสู่ถิ่นที่เคยอยู่อาศัยของตน เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงรักษาอุโบสถด้วยคิดว่า ความหยากมากเกินไปอย่าได้มาถึงเราอีกเลย ฯ

(๑๙๕๙) ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้อความอันใด ท่านก็ได้ถามพวกข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าทั้งหมดก็ได้พยากรณ์ ข้อความอันนั้นตามที่ได้รู้เห็นมา ข้าแต่ท่านผู้เป็นวงศ์พรหมผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าจะขอถามท่านบ้างละ เพราะเหตุไรท่านจึงรักษาอุโบสถเล่า ฯ

(๑๙๖๐) พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปหนึ่ง ผู้ไม่แปดเปื้อนด้วยกิเลส นั่งอยู่ในอาศรมของฉันครู่หนึ่ง ท่านได้บอกให้ฉันทราบถึงที่ไปที่มา นามโคตรและจรณะทุกอย่าง ถึงอย่างนั้น ฉันก็มิได้กราบไหว้เท้าทั้ง ๒ ของท่าน อนึ่ง ฉันก็มิได้

ถามถึงนามและโคตรของท่านเลย เพราะเหตุนั้น ฉันจึงรักษาอุโบสถด้วยคิดว่ามานะอย่าได้มาถึงฉันอีกเลย ฯ

จบปัญจุโปสถิกชาดกที่ ๗

๘. มหาโมรชาดก

(๑๙๖๑) ดูกรสหาย ก็ถ้าแหละท่านจับข้าพเจ้าเพราะเหตุแห่งทรัพย์แล้ว ท่านอย่าฆ่าข้าพเจ้าเลย จงจับเป็นนำข้าพเจ้าไปถวายพระราชาเถิด เข้าใจว่าท่านจะได้ทรัพย์ไม่ใช่น้อยเลย ฯ

(๑๙๖๒) เราผูกสอดลูกธนูใส่เข้าในแล่ง มิได้หมายมั่นว่าจะฆ่าท่านในวันนี้เลย แต่เราจักตัดบ่วงที่ผูกรัดเท้าท่าน พระยายูงจงไปตามสบายเถิด ฯ

(๑๙๖๓) เหตุไร ท่านจึงเพียรดักข้าพเจ้ามาถึง ๗ ปี สู้อดกลั้นความหิวกระหายทั้งกลางคืนและกลางวัน เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านปรารถนาจะปลดปล่อยข้าพเจ้าผู้ติดบ่วงเสียจากบ่วงเพื่ออะไร วันนี้ ท่านงดเว้นจากปาณาติบาตหรือหรือว่าท่านให้อภัยในสัตว์ทั้งปวง เหตุไรท่านจึงปรารถนาจะปลดปล่อยข้าพเจ้าผู้ติดบ่วงออกจากบ่วงเสียเล่า ฯ

(๑๙๖๔) ดูกรพระยายูง ขอท่านจงบอกว่า ผู้ใดเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต และให้อภัยในสัตว์ทั้งปวง ข้าพเจ้าขอถามความข้อนั้นกะท่าน ผู้นั้นจุติจากโลกนี้แล้วจะได้ความสุขอะไร ฯ

(๑๙๖๕) ข้าพเจ้าขอบอกว่า ผู้ใดเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต และให้อภัยในสัตว์ทั้งปวง ผู้นั้นย่อมได้รับความสรรเสริญในปัจจุบัน และเมื่อตายไปย่อมไปสู่สวรรค์ ฯ

(๑๙๖๖) สมณพราหมณ์พวกหนึ่งกล่าวว่า เทวดาทั้งหลายไม่มี ชีพย่อมเข้าถึงความเป็นต่าง ๆ กันในโลกนี้ ผลของกรรมดีและกรรมชั่วก็เหมือนกัน และกล่าวว่าทานอันคนโง่บัญญัติไว้ ข้าพเจ้าเชื่อถ้อยคำของพระอรหันต์เหล่านั้น ฉะนั้น จึงเบียดเบียนนกทั้งหลาย ฯ

(๑๙๖๗) ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ทั้ง ๒ เห็นกันได้ง่าย ๆ ส่องสว่างไปในอากาศ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ทั้ง ๒ นั้น อยู่ในโลกนี้หรือในโลกอื่น สมณพราหมณ์เหล่านั้น กล่าวถึงดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ในมนุษย์โลกอย่างไรหรือ ฯ

(๑๙๖๘) ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ทั้ง ๒ เห็นกันได้ง่าย ๆ ส่องสว่างไปในอากาศ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ทั้ง ๒ นั้น มีอยู่ในโลกอื่น ไม่มีในโลกนี้ สมณพราหมณ์เหล่านั้น กล่าวถึงดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ว่า เป็นเทวดาในมนุษย์โลก ฯ

(๑๙๖๙) สมณพราหมณ์เหล่าใดมีวาทะว่าหาเหตุมิได้ ไม่กล่าวถึงกรรม ไม่กล่าวถึงผลแห่งกรรมดี กรรมชั่วและกล่าวถึงทานว่าคนโง่บัญญัติไว้ สมณ-พราหมณ์เหล่านั้นเป็นผู้มีวาทะเลวทราม ถูกท่านกำจัดเสียแล้ว เพราะการพยากรณ์นี้แหละ ฯ

(๑๙๗๐) คำของท่านนี้เป็นคำจริงแท้ทีเดียว ไฉนทานจะไม่พึงมีผลเล่า ผลของกรรมดีกรรมชั่วก็เหมือนกันไฉนจะไม่มีผล อนึ่ง ทานนี้จะว่าคนโง่บัญ-ญัติขึ้นอย่างไรได้ ดูกรพระยายูงข้าพเจ้าจะทำอย่างไร จะทำอะไร ประพฤติอะไร เสพสมาคมอะไร ด้วยตบะคุณอะไร อย่างไรจึงจะไม่ต้องไปตกนรกขอท่านจงบอกเนื้อความนี้แก่ข้าพเจ้าเถิด

(๑๙๗๑) มีสมณะเหล่าใดเหล่าหนึ่ง นุ่งห่มผ้าย้อมด้วยน้ำฝาด ประพฤติเป็นผู้ไม่มีเรือน เที่ยวไปบิณฑบาตในเวลาเช้าในกาล เว้นจากการเที่ยวไปในเวลาวิกาล ผู้สงบระงับมีอยู่ในแผ่นดินนี้แน่ ท่านจงเข้าไปหาสมณะเหล่านั้นในเวลาอันควร ณ ที่นั้น แล้วจงถามข้อความตามความพอใจของท่าน สมณะเหล่านั้นก็จะชี้แจงประโยชน์โลกนี้และโลกหน้าให้แก่ท่าน ตาม-ความรู้ความเห็น

(๑๙๗๒) ความเป็นพรานนี้ เราละได้แล้ว เหมือนงูลอกคราบเก่าของตน หรือเหมือนต้นไม้อันเขียวชะอุ่มผลัดใบเหลืองทิ้ง ฉะนั้น วันนี้เราละความเป็นพรานได้ ฯ

(๑๙๗๓) อนึ่ง มีนกเหล่าใดที่เราขังไว้ในนิเวศน์ประมาณหลายร้อย วันนี้เราให้ชีวิตแก่นกเหล่านั้น ขอนกเหล่านั้นจงพ้นจากการกักขังไปสู่สถานที่อยู่เดิมของตนเถิด ฯ

(๑๙๗๔) นายพรานถือบ่วงเที่ยวไปในราวป่า เพื่อดักพระยายูงผู้เรืองยศ ครั้นดักพระยายูงผู้เรืองยศได้แล้วก็ได้พ้นจากทุกข์เหมือนเราพ้นแล้ว ฉะนั้น ฯ

จบมหาโมรชาดกที่ ๘

๙. ตัจฉกสูกรชาดก

(๑๙๗๕) ข้าพเจ้าเที่ยวแสวงหาหมู่ญาติใด ตามภูเขาและราวป่าทั้งหลาย ค้นหาหมู่ญาติมากมาย หมู่ญาตินั้นเราพบแล้ว รากไม้และผลไม้นี้ก็มีมากมาย อนึ่ง ภักษาหารนี้ก็มิใช่น้อย ทั้งห้วยละหารนี้ก็น่ารื่นรมย์คงเป็นที่อยู่สุขสบาย ข้าพเจ้าจักขออยู่กับญาติทั้งมวลในที่นี้แหละ จักเป็นผู้ขวนขวายน้อย ไม่มีความระแวงภัย ไม่มีความเศร้าโศก ไม่มีภัย แต่ที่ไหน ๆ ฯ

(๑๙๗๖) ดูกรตัจฉกะ เจ้าจงไปหาที่ซ่อนเร้นแห่งอื่นเถิด ในที่นี้ศัตรูของพวกเรามีอยู่ มันมาในที่นี้แล้วก็ฆ่าหมูแต่ล้วนตัวที่อ้วนพีเสีย ฯ

(๑๙๗๗) ใครหนอเป็นศัตรูของพวกเราในที่นี้ ใครมากำจัดญาติทั้งหลายผู้พร้อมเพรียงกัน ซึ่งยากที่จะกำจัดได้เราถามท่านแล้วขอจงบอกความข้อนั้นแก่เราเถิด ฯ

(๑๙๗๘) ดูกรตัจฉกะ พระยาเนื้อตัวหนึ่งลายพาดขึ้นเป็นเนื้อมีกำลัง มีเขี้ยวเป็นอาวุธ มันมาในที่นี้แล้วก็ฆ่าหมูแต่ล้วนตัวที่อ้วนพีเสีย ฯ

(๑๙๗๙) พวกเราไม่มีเขี้ยวหรือ กำลังกายไม่พรั่งพร้อมหรือ พวกเราทั้งหมดพร้อมใจกันแล้วก็จะจับมันตัวเดียวเท่านั้นให้อยู่ในอำนาจได้ ฯ

(๑๙๗๐) ดูกรตัจฉกะ ท่านกล่าววาจาจับอกจับใจเพราะหู แม้ตัวใดหนีไปเวลารบ พวกเราจักฆ่ามันเสียในภายหลังฯ

(๑๙๗๑) ดูกรพระยาเนื้อผู้เก่งกล้า วันนี้เจ้าคงจะงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ละซิหนอ ท่านให้อภัยในสัตว์ทั้งปวงเสียแล้วหรือ หรือเขี้ยวของเจ้าคงไม่มี เจ้ามาถึงกลางฝูงสุกรแล้วจึงซบเซาอยู่ดังคนกำพร้า ฉะนั้นฯ

(๑๙๗๒) มิใช่ว่าเขี้ยวของข้าพเจ้าไม่มี กำลังกายของข้าพเจ้าก็มีอยู่พรั่งพร้อม แต่ข้าพเจ้าเห็นสุกรทั้งหลายผู้เป็นญาติกัน ร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เหตุฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงซบเซาอยู่แต่ผู้เดียวในป่า เมื่อก่อนสุกรเหล่านี้ พอข้าพเจ้าลืมตาแลดูเท่านั้นต่างก็กลัวตายหาที่หลบซ่อนวิ่งกระเจิดกระเจิง ไปตามทิศานุทิศ บัดนี้ พวกมันมาประชุมพร้อม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในภูมิภาคที่พวกมันยืนอยู่นั้นข้าพเจ้าข่มพวกมันได้ยากในวันนี้ พวกมันคงมีขุนพลจึงพรักพร้อมกัน พูดเป็นเสียงเดียวกัน คงร่วมมือร่วมใจกันเบียดเบียนข้าพเจ้า เพราะเหตุนั้นข้าพเจ้าจึงไม่ปรารถนาสุกรเหล่านั้นฯ

(๑๙๗๓) พระอินทร์องค์เดียวเท่านั้น ยังเอาชนะอสูรทั้งหลายได้ เหยี่ยวตัวเดียวเท่านั้นย่อมข่มฆ่านกทั้งหลายได้ เสือโคร่งตัวเดียวเหมือนกันไปถึงท่ามกลางฝูงสุกรแล้ว ก็ย่อมฆ่าสุกรตัวพี ๆ ได้ เพราะกำลังของมันเป็นเช่นนั้นฯ

(๑๙๗๔) จะเป็นพระอินทร์ จะเป็นเหยี่ยว แม้จะเป็นเสือโคร่งผู้เป็นใหญ่กว่าเนื้อ ก็ทำญาติผู้พร้อมเพรียงกันมั่นคง ซึ่งเป็นเช่นกับเสือโคร่งไว้ในอำนาจไม่ได้ทั้งนั้นแหละฯ

(๑๙๗๕) ฝูงนกตัวน้อยๆ มีชื่อกุมภิลกะ เป็นนกมีพวกเที่ยวไปเป็นหมวดหมู่ ร่าเริงบันเทิงใจโผผินบินร่อนไปเป็นกลุ่มๆ ก็เมื่อฝูงนกเหล่านั้นบินไป บรรดานกเหล่านั้นคงมีสักตัวหนึ่งที่แตกฝูงไป เหยี่ยวย่อมโฉบจับนกตัวนั้นได้ นี่เป็นคติของเสือโคร่งทั้งหลายโดยแท้ฯ

(๑๙๘๖) เสือโคร่งเป็นสัตว์มีเขี้ยว ถูกชฎิลผู้หยาบช้าเห็นแก่อามิศปลุกใจให้ฮึกเหิม สำคัญว่าจะทำได้เหมือนเมื่อครั้งก่อน จึงวิ่งเข้าในฝูงสุกรผู้มีเขี้ยว ฯ

(๑๙๘๗) ญาติทั้งหลายมีมากด้วยกัน ย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จ ถึงต้นไม้ทั้งหลายที่เกิดในป่าก็เหมือนกันสุกรทั้งหลายพร้อมเพรียงกันเข้าฆ่าเสือโคร่งเสียได้ เพราะประพฤติร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฯ

(๑๙๘๘) สุกรทั้งหลายช่วยกันฆ่าพราหมณ์และเสือโคร่งทั้ง ๒ ได้แล้ว ต่างร่าเริงบันเทิงใจ พากันบันลือสัทหสำเนียงเสียงสนั่น ฯ

(๑๙๘๙) สุกรเหล่านั้นมาประชุมพร้อมกันที่โคนต้นมะเดื่อ อภิเษกตัจฉกสูกรด้วยคำว่า ท่านเป็นราชาเป็นเจ้าเป็นใหญ่ของพวกเรา ฯ

จบตัจฉกสูกรชาดกที่ ๙

๑๐. มหาวาณิชชาดก

(๑๙๙๐) พวกพ่อค้าพากันมาจากรัฐต่างๆ กระทำการประชุมกันในเมืองพาราณสี ตั้งพ่อค้าคนหนึ่งให้เป็นหัวหน้า แล้วพากันขนเอาทรัพย์กลับไป พ่อค้าเหล่านั้นมาถึงแดนกันดาร ไม่มีอาหาร ไม่มีน้ำได้เห็นต้นไทรใหญ่มีร่มเงาเย็นสบายน่ารื่นรมย์ใจ ก็พากันเข้าไปนั่งพักที่ร่มต้นไทรนั้น พ่อค้าทั้งหลายเป็นคนโง่เขลา ถูกโมหะครอบงำ คิดร่วมกันว่า ไม้ต้นนี้บางทีจะมีน้ำไหลซึมอยู่ เชิญพวกเราเหล่าพ่อค้ามาช่วยกันตัดกิ่งข้างทิศตะวันออกแห่งต้นไม้นั้นดูทีเถิด พอกิ่งนั้นถูกตัดขาดออกน้ำใสไม่ขุ่นมัวไหลออกมา พ่อค้าเหล่านั้นก็พากันอาบและดื่มที่สายน้ำนั้นจนสมปรารถนา พ่อค้าทั้ง-หลายผู้โง่เขลา ถูกโมหะครอบงำ ร่วมคิดกันเป็นครั้งที่ ๒ ว่า ขอให้พวกเราช่วยกันตัดกิ่งข้างทิศใต้แห่งต้นไม้นั้นอีกเถิด พอกิ่งนั้นถูกตัดขาดออกข้าวสาลี เนื้อสุก ขนมถั่ว ซึ่งมีสีเหมือนข้าวปายาสปราศจากน้ำแกงอ่อมปลาดุก ก็ไหลออกมามากมาย พ่อค้าเหล่านั้นพากันบริโภค

เคี้ยวกินจนสมปรารถนา พ่อค้าทั้งหลายผู้โง่เขลา ถูกโมหะครอบงำ ร่วมคิดกันเป็นครั้งที่ ๓ ว่าขอให้พวกเรา ช่วยกันตัดกิ่งข้างทิศตะวันตกแห่งต้นไม้นั้นอีกเถิด พอกิ่งนั้นถูกตัดขาดออก เหล่านางนารีแต่งตัวงามสมส่วนมีผ้าและเครื่องอาภรณ์อันวิจิตร ใส่ต่างหูแก้วมณี พากันออกมา นารีทั้งหลายต่างแยกกันบำเรอพ่อค้านางละคน นารี ๒๕ นาง ต่างก็แวดล้อมพ่อค้าผู้เป็นหัวหน้าอยู่โดยรอบที่ร่มแห่งต้นไทรนั้น พ่อค้าเหล่านั้นแวดล้อมด้วยนารีเหล่านั้นจนสมปรารถนา พ่อค้าทั้งหลายผู้โง่เขลาถูกโมหะครอบงำร่วมคิดเป็นครั้งที่ ๔ ว่า ขอให้พวกเราช่วยกันตัดกิ่งข้างทิศเหนือแห่งต้นไม้อีกเถิด พอกิ่งนั้นถูกตัดขาดออก แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ เงิน ทอง เครื่องประดับมือ เครื่องปูลาด ผ้ากาสิกพัสตร์และผ้ากัมพลชื่ออุทธยะ ก็พรั่งพรูออกมาเป็นอันมาก พ่อค้าเหล่านั้นพากันขนบรรทุกใส่ในเกวียนเหล่านั้นจนสมปรารถนา พ่อค้าเหล่านั้นเป็นคนโง่เขลา ถูกโมหะครอบงำร่วมคิดกันเป็นครั้งที่ ๕ ว่า ขอให้พวกเราช่วยกันตัดโคนต้นไม้นั้นเสียทีเดียว บางทีจะได้ของมากไปกว่านี้อีก ทันใดนั้นนายกองเกวียนจึงลุกขึ้นประคองอัญชลีร้องขอว่า ดูกรพ่อค้าทั้งหลายต้นไทรทำผิดอะไรหรือ (จึงพากันจะทำร้าย) ขอให้ท่านจงมีความเจริญเถิด ดูกรพ่อค้าทั้งหลาย กิ่งทางทิศตะวันออกก็ให้น้ำกิ่งทางทิศใต้ก็ให้ข้าวและน้ำ กิ่งทางทิศตะวันตกก็ให้นางนารี และกิ่งทางทิศเหนือก็ให้สิ่งที่ปรารถนาทุกอย่าง ต้นไทรทำผิดอะไรหรือ (จึงพากันจะทำร้าย) ขอให้ท่านจงมีความเจริญเถิด ดูกรพ่อค้าทั้งหลาย กิ่งทางทิศตะวันออกก็ให้น้ำ กิ่งทางทิศใต้ก็ให้ข้าวและน้ำ กิ่งทางทิศตะวันตกก็ให้นางนารี และกิ่งทางทิศเหนือก็ให้สิ่งที่ปรารถนาทุกอย่าง ต้นไทรทำผิดอะไรหรือ (จึงพากันจะทำร้าย) ขอให้ท่านจงมีความเจริญเถิด บุคคลพึงนั่งหรือนอนที่ร่มเงาแห่งต้นไม้ใด ก็ไม่ควรหักรานก้านกิ่งแห่งต้นไม้นั้น เพราะผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนเลวทราม แต่พ่อค้าเหล่านั้นมากด้วยกัน ไม่เชื่อถือถ้อยคำนายกองเกวียนผู้เดียว ต่างก็ถือขวานที่ลับแล้ว พากันเข้าไปหมายจะตัดต้นไทรนั้นที่โคน ฯ

(๑๙๙๑) ทันใดนั้น นาคทั้งหลายก็พากันออกไปพวกสวมเกราะ ๒๕ พวกถือธนู-๓๐๐ พวกถือโล่ห์ ๖,๐๐๐ ฯ

(๑๙๙๒) ท่านทั้งหลายจงจับพวกนี้มัดฆ่าเสีย อย่าไว้ชีวิตเลย เว้นไว้แต่นายกองเกวียนเท่านั้น นอกนั้นจงสังหารมันทุกคนให้เป็นภัสมธุลีไป ฯ

(๑๙๙๓) เพราะเหตุนี้แหละ บุรุษผู้เป็นบัณฑิต เมื่อพิจารณาถึงประโยชน์ของตน ไม่ควรลุอำนาจแห่งความโลภ พึงกำจัดใจอันประกอบด้วยความโลภเสีย ภิกษุรู้โทษอย่างนี้ และรู้ตัณหาว่าเป็นแดนเกิดแห่งทุกข์ พึงเป็นผู้ปราศจากตัณหา ไม่มีความถือมั่น พึงเป็นผู้มีสติละเว้นโดยรอบเถิด ฯ

จบมหาวาณิชชาดกที่ ๑๐

๑๑. สาธินราชชาดก

(๑๙๙๔) อัศจรรย์จริงหนอ ขนพองสยองเกล้าเกิดขึ้นแล้วในโลก รถทิพย์ได้ปรากฏแก่พระเจ้าวิเทหราชผู้เรืองยศ ฯ

(๑๙๙๕) มาตลีเทพบุตรเทพสารถีผู้มีฤทธิ์มาก ได้เชื้อเชิญพระเจ้าวิเทหราชผู้ครองมิถิลานครว่า ข้าแต่พระราชาผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ผู้เป็นใหญ่ทั่วทิศ ขอเชิญพระองค์เสด็จขึ้นทรงรถนี้เถิดด้วยว่าทวยเทพชั้นดาวดึงส์พร้อมด้วยสมเด็จอมรินทราธิราช ใคร่จะเห็นพระองค์ทวยเทพเหล่านั้น ประชุมพร้อมกันอยู่ ณ สุธรรมเทวสภา ลำดับนั้นแล พระเจ้าวิเทหราชพระนามว่าสาธินะ ผู้ครองมิถิลานคร เสด็จทรงรถอันเทียมด้วยม้าพันหนึ่ง ได้เสด็จไปยังสำนักของเทวดาทั้งหลาย (พระมหาราชาทรงประทับยืนบนทิพยานอันเทียมด้วยม้าพันหนึ่ง ซึ่งม้าพาลากไป เสด็จไปอยู่ได้ทอดพระเนตรเห็นเทวสภานี้) ทวยเทพเห็นพระราชาเสด็จมาดังนั้น ก็พากันชื่นชมยินดีกระทำปฏิสัณฐารเชื้อเชิญว่า ข้าแต่พระมหาราชา พระองค์เสด็จมาดีแล้วอนึ่ง ชื่อว่าพระองค์มิได้เสด็จมาร้าย ข้าแต่พระราชาผู้แสวงหาคุณใหญ่ ขอพระองค์ทรงประทับใกล้ ๆ กับท้าวเทวราชเสียแต่บัดนี้เถิด ฝ่ายท้าว

วาสวสักกเทวราชทรงชื่นชมยินดี เชื้อเชิญพระเจ้าสธินราชผู้ครองมิถิลานครด้วยทิพกามารมณ์และอาสนะว่า ข้าแต่พระราชฤาษี เป็นการดีแล้วที่พระองค์เสด็จมาถึงที่อยู่ของทวยเทพ ผู้บันดาลให้เป็นไปในอำนาจได้ ขอเชิญพระองค์ประทับอยู่ในหมู่ทวยเทพผู้ให้สำเร็จทิพยกามารมณ์ทุกอย่าง ขอเชิญพระองค์ทรงเสวยกามคุณอันมิใช่ของมนุษย์ในหมู่ทวยเทพชาวดาวดึงษ์เถิด ฯ

(๑๙๙๖) ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐกว่าจอมเทพ เมื่อก่อนหม่อมฉันมาถึงสวรรค์แล้วย่อมยินดีด้วยการฟ้อนรำขับร้องและเครื่องประโคมทั้งหลาย บัดนี้ หม่อมฉันไม่ยินดีอยู่ในสวรรค์เลย จะหมดอายุหรือใกล้จะตายหรือว่าหม่อมฉันหลงใหลไป ฯ

(๑๙๙๗) ข้าแต่พระองค์ผู้แกล้วกล้ากว่านรชน ผู้ประเสริฐ พระชนมายุของพระองค์ยังไม่หมดสิ้น ความสิ้นพระชนม์ก็ยังห่างไกล อนึ่ง พระองค์จะได้หลงใหลไปก็หาไม่ แต่ว่าวิบากแห่งบุญกุศลของพระองค์ที่ได้ทรงเสวยในเทวโลกนี้มีน้อยไป ข้าแต่พระราชาผู้ประเสริฐ ผู้เป็นใหญ่ทั่วทิศ ขอเชิญพระองค์ประทับอยู่ เสวยกามคุณอันมิใช่ของมนุษย์ ในหมู่ทวยเทพชาวดาวดึงษ์ด้วยเทวานุภาพต่อไปเถิด ฯ

(๑๙๙๘) ขอยืมยานเขามาขับ ขอยืมทรัพย์เขามาใช้ ฉันใด การที่ได้เสวยความสุขเป็นความสุขที่ผู้อื่นยื่นให้ก็เปรียบกันได้ฉันนั้นแล ก็แลการได้เสวยความสุขโดยเป็นความสุขที่ผู้อื่นยื่นให้ หม่อมฉันไม่ปรารถนาเลย บุญทั้งหลายอันหม่อมฉันทำเองแล้วนั้น ย่อมเป็นทรัพย์อันอาจติดตามหม่อมฉันไปได้ หม่อมฉันไปในมนุษย์โลกแล้ว จักได้ทำกุศลให้มาก ที่บุคคลกระทำแล้วได้รับความสุข และไม่ต้องเดือดร้อนในภายหลัง ด้วยทาน ด้วยการประพฤติสม่ำเสมอ ด้วยการสำรวม และด้วยการฝึกตน ฯ

(๑๙๙๙) ที่ตรงนี้เป็นไร่นา ที่ตรงนี้เป็นร่องน้ำตรงดี ที่ตรงนี้เป็นภูมิภาคมีหญ้าแพรกเขียวสะพรั่ง ที่ตรงนี้เป็นแม่น้ำไหลอยู่ไม่ขาดสาย ที่ตรงนี้เป็นสระโบกขรณี

อันน่ารื่นรมย์ มีฝูงนกจากพรากขันอยู่ระงม เปี่ยมไปด้วยน้ำใสสะอาด ดารดาษไปด้วยดอกปทุมและดอกอุบล พวกข้าเฝ้าและนักสนมพากันยึดถือสถานเหล่านี้ว่าเป็นของเรา เขาเหล่านั้นพากันไปเสียทิศทางใดหนอ ดูกรพ่อนารทะ ไร่นาเหล่านั้นภูมิภาคตรงนั้น และอุปจารแห่งสวนและป่าไม้ยังคงมีอยู่ดังเดิม เมื่อเราไม่เห็นหมู่ชนเหล่านั้น ทิศทั้งหลายก็ปรากฏว่าว่างเปล่าแก่เรา ฯ

(๒๐๐๐) วิมานทั้งหลายอันโอภาสทั่วทั้งสี่ทิศ ฉันได้เห็นแล้วเฉพาะพระพักตร์ของท้าวสักกเทวราช และเฉพาะหน้าของทวยเทพชาวไตรทศ ภพที่ฉันอยู่ก็เป็นทิพย์ กามทั้งหลายอันมิใช่ของมนุษย์ฉันได้บริโภคแล้ว ในทวยเทพชาวไตรทศ ภพที่ฉันอยู่ก็เป็นทิพย์ กามทั้งหลายอันมิใช่ของมนุษย์ฉันได้บริโภคแล้วในทวยเทพชาวดาวดึงษ์ผู้ให้สำเร็จสิ่งที่น่าปรารถนาทุกอย่าง ฉันนั้นละสมบัติเช่นนั้นเสียแล้วมาในมนุษย์โลกนี้ เพื่อต้องการทำบุญเท่านั้น ฉันจักประพฤติแต่ธรรมเท่านั้น ฉันไม่มีความต้องการด้วยราชสมบัติ ฉันจักดำเนินไปตามทางที่ท่านผู้ไม่มีอาชญาพากันท่องเที่ยวไป อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ซึ่งเป็นทางสำหรับไปของท่านผู้มีวัตรงามทั้งหลาย ฯ

จบสาธินราชชาดกที่ ๑๑

๑๒. ทสพราหมณชาดก

(๒๐๐๑) พระเจ้ายุธิฏฐิละผู้ทรงผักใฝ่ในธรรม ได้ตรัสกะวิธูรอำมาตย์ว่า ดูกรวิธูระ ท่านจงแสวงหาพราหมณ์ทั้งหลายผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรจะบริโภคโภชนาหารของฉัน ดูกรสหาย ฉันจักให้ทักษิณาในพวกพราหมณ์ที่ให้ทานแล้วจักมีผลมาก ฯ

(๒๐๐๒) ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ พราหมณ์ทั้งหลายผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรจะบริโภคโภชนาหารของพระองค์นั้นหาได้ยาก ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า ชาติพราหมณ์มี ๑๐ ชาติ ขอพระองค์จงทรงสดับการจำแนกแจกแจงชาติพราหมณ์เหล่านั้นของข้าพระองค์ ชนทั้งหลายถือเอาร่วมยาอันเต็มไปด้วยรากไม้ปิดเรียบร้อย ปิดสลากบอกสรรพคุณยาไว้รดน้ำมนต์และร่ายมนต์ ข้าแต่พระราชา ชนเหล่านั้นแม้จะเป็นเหมือนกับหมอ ก็ยังเรียกกันว่าเป็นพราหมณ์ ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจะต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า ฯ

(๒๐๐๓) (พระเจ้าโกรพยะตรัสดังนี้ว่า) ดูกรวิธูระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่องความเป็นพราหมณ์จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหาพราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรบริโภคโภชนาหารของฉัน ดูกรสหายฉันจักให้ทักษิณาในพวกพราหมณ์ที่ให้ทานแล้วจักมีผลมาก ฯ

(๒๐๐๔) ชนทั้งหลายถือกระดิ่ง ตีประกาศไปข้างหน้าบ้าง คอยรับใช้บ้าง ศึกษาในการขับรถบ้าง ข้าแต่พระราชา ชนเหล่านั้นแม้จะเหมือนกับคนบำเรอก็ยังเรียกกันว่าเป็นพราหมณ์ ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจะต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือไม่ พระเจ้าข้า ฯ

(๒๐๐๕) (พระเจ้าโกรพยะตรัสดังนี้ว่า) ดูกรวิธูระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่องความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหาพราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรบริโภคโภชนาหารของฉัน ดูกรสหายฉันจักให้ทักษิณาในพวกพราหมณ์ที่ให้ทานแล้วจักมีผลมาก ฯ

(๒๐๐๖) พวกพราหมณ์ ถือเต้าน้ำและไม้สีฟัน คอยเข้าใกล้พระราชาทั้งหลาย ในบ้านและนิคมด้วยตั้งใจว่า เมื่อคนทั้งหลายในบ้านหรือนิคมไม่ให้อะไร ๆ พวกเราจักไม่ลุกขึ้น ข้าแต่พระราชา ชนเหล่านั้นแม้จะเหมือนกับผู้กดขี่ข่มเหง ก็ยังเรียกกันว่าเป็นพราหมณ์ ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจักต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า ฯ

(๒๐๐๗) (พระเจ้าโกรพยะตรัสดังนี้ว่า) ดูกรวิธูระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่องความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหาพราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรบริโภคโภชนาหารของฉัน ดูกรสหายฉันจักให้ทักษิณาในพวกพราหมณ์ที่ให้ทานแล้วจักมีผลมาก ฯ

(๒๐๐๘) ชนทั้งหลายมีเล็บและขนรักแร้งอกยาว ฟันเขลอะ มีธุลีบนศีรษะ เกรอะกรังด้วยฝุ่นละอองเป็นพวกยาจกท่องเที่ยวไป ข้าแต่พระราชาชนพวกนั้นแม้จะเหมือนกับมนุษย์ขุดตอ ก็ยังเรียกกันว่าเป็นพราหมณ์ ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจะต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่พระเจ้าข้า ฯ

(๒๐๐๙) (พระเจ้าโกรพยะตรัสดังนี้ว่า) ดูกรวิธูระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่องความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหาพราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรบริโภคโภชนาหารของฉัน ดูกรสหายฉันจักให้ทักษิณาในพวกพราหมณ์ที่ให้ทานแล้วจักมีผลมาก ฯ

(๒๐๑๐) ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นอธิบดีแห่งประชาชน ชนทั้งหลายขายสิ่งของเครื่องชำ คือ ผลสมอ ผลมะขามป้อม มะม่วง ชมพู่ สมอพิเภก ขนุนสำมะลอ

ไม้สีฟัน มะตูม พุดซา ผลเกตุ อ้อยและงบน้ำอ้อย เครื่องโบกควัน น้ำผึ้งและยาหยอดตา ข้าแต่พระราชาชนเหล่านั้นแม้จะเหมือนกับพ่อค้า ก็ยังเรียกกันว่าเป็นพราหมณ์ ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระองค์กราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจะต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า ฯ

(๒๐๑๑) (พระเจ้าโกรพยะตรัสดังนี้ว่า) ดูกรวิธูระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่องความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหาพราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรบริโภคโภชนาหารของฉัน ดูกรสหายฉันจักให้ทักษิณาในพวกพราหมณ์ที่ให้ทานแล้วจักมีผลมาก ฯ

(๒๐๑๒) ชนทั้งหลาย ใช้คนให้ทำการไถและการค้าใช้ให้เลี้ยงแพะเลี้ยงแกะ สู่ขอนางกุมารี ทำการวิวาหมงคลและและอาวาหมงคล ชนเหล่านั้นแม้จะเหมือนกับกุฎุมพีและคฤหบดี ก็ยังเรียกกันว่าเป็นพราหมณ์ ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงชนพวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจะต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า ฯ

(๒๐๑๓) (พระเจ้าโกรพยะตรัสดังนี้ว่า) ดูกรวิธูระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่องความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหาพราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรบริโภคโภชนาหารของฉัน ดูกรสหายฉันจักให้ทักษิณาในพวกพราหมณ์ที่ให้ทานแล้วจักมีผลมาก ฯ

(๒๐๑๔) ยังอีกพวกหนึ่งเล่า เป็นปุโรหิตในบ้านบริโภคภิกษาที่เก็บไว้ ชนเป็นอันมากพากันถามปุโรหิตบ้านเหล่านั้น พวกเหล่านั้นจักรับจ้างตอนสัตว์ แม้ปสุสัตว์ คือกระบือ สุกร แพะ ถูกฆ่าเพราะปุโรหิตชาวบ้านเหล่านั้น ข้าแต่พระราชา คนเหล่านั้นแม้จะเหมือนกับคนฆ่าโค ก็ยังเรียกกันว่าเป็น

พราหมณ์ ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงชนพวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจะต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า ฯ

(๒๐๑๕) (พระเจ้าโกรพยะตรัสดังนี้ว่า) ดูกรวิธูระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่องความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหาพราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรบริโภคโภชนาหารของฉัน ดูกรสหายฉันจักให้ทักษิณาในพวกพราหมณ์ที่ให้ทานแล้วจักมีผลมาก ฯ

(๒๐๑๖) อีกพวกหนึ่งเป็นพราหมณ์ถือดาบและโล่ห์เหน็บกระบี่ ยืนเฝ้าอยู่ที่ย่านพ่อค้าบ้าง รับคุ้มครองขบวนเกวียนบ้าง ชนเหล่านั้นแม้จะเหมือนกับคนเลี้ยงโคและนายพราน ก็ยังเรียกกันว่าเป็นพราหมณ์ ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจะต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า ฯ

(๒๐๑๗) (พระเจ้าโกรพยะตรัสดังนี้ว่า) ดูกรวิธูระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่องความเป็นพราหมณ์จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหาพราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรบริโภคโภชนาหารของฉัน ดูกรสหายฉันจักให้ทักษิณาในพวกพราหมณ์ที่ให้ทานแล้ว จักมีผลมาก ฯ

(๒๐๑๘) ชนทั้งหลายปลูกกระท่อมไว้ในป่า ทำเครื่องดักสัตว์ เบียดเบียนกระต่ายและเสือปลา ตลอดถึงเหี้ยทั้งปลาและเต่า ข้าแต่พระราชาชนทั้งหลายแม้จะเป็นผู้เสมอกับนายพราน เขาก็เรียกกันว่าพราหมณ์ ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจะต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า ฯ

(๒๐๑๙) (พระเจ้าโกรพยะตรัสดังนี้ว่า) ดูกรวิธูระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่องความเป็นพราหมณ์จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหาพราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรบริโภคโภชนาหารของฉัน ดูกรสหายฉันจักให้ทักษิณาในพวกพราหมณที่ให้ทานแล้วจักมีผลมาก ฯ

(๒๐๒๐) อีกพวกหนึ่งย่อมนอนใต้เตียง เพราะปรารถนาทรัพย์ พระราชาทั้งหลายสรงสนานอยู่ข้างบนในคราวมีพิธีโสมยาคะ ข้าแต่พระราชาชนพวกนั้นแม้จะเหมือนกับคนกวาดมลทินก็ยังเรียกกันว่าเป็นพราหมณ์ ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจะต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า ฯ

(๒๐๒๑) (พระเจ้าโกรพยะตรัสดังนี้ว่า) ดูกรวิธูระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่องความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่าเป็นพรหมณ์ก็ไม่ได้ ท่านจงแสวงหาพราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรจะบริโภคโภชนาหารของฉัน ดูกรสหาย ฉันจะให้ทักษิณาในพวกพราหมณ์ที่ให้ทานแล้วจักมีผลมาก ฯ

(๒๐๒๒) ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ พราหมณ์ทั้งหลายผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรบริโภคโภชนาหารของพระองค์ มีอยู่แลพราหมณ์เหล่านั้นบริโภคภัตตาหารหนเดียว และไม่ดื่มน้ำเมา ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพราหมณ์เหล่านั้นแก่พระองค์แล้ว พวกเราคงต้องการพราหมณ์เช่นนั้นสิ พระเจ้าข้า ฯ

(๒๐๒๓) ดูกรวิธูระ พราหมณ์เหล่านั้นแหละเป็นผู้มีศีล เป็นพหูสูต ดูกรวิธูระ ท่านจงแสวงหาพราหมณ์พวกนั้น และจงเชิญพราหมณ์พวกนั้นมาโดยเร็วด้วยเถิด ฯ

จบทสพราหมณชาดกที่ ๑๒

๑๓. ภิกขาปรัมปรชาดก

(๒๐๒๔) ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นพระองค์ผู้ทรงเป็นสุขุมาลชาติ เคยประทับในพระตำหนักอันประเสริฐทรงบรรทมเหนือพระยี่ภู่อันใหญ่โต เสด็จจากแว่นแคว้นมาสู่ดง จึงได้ทูลถวายข้าวสุกอย่างดี แห่งข้าวสาลี เป็นภัตอันวิจิตร มีแกงเนื้ออันสะอาด ด้วยความรักต่อพระองค์ พระองค์ทรงรับภัตนั้นแล้ว มิได้เสวยด้วยพระองค์เอง ได้พระราชทานแก่พราหมณ์ ข้าพระ-พุทธเจ้าขอถวายบังคมพระองค์ ข้อนี้เป็นธรรมอะไรของพระองค์ฯ

(๒๐๒๕) พราหมณ์เป็นอาจารย์ของฉัน เป็นผู้ขวนขวายในกิจน้อยกิจใหญ่ ทั้งเป็นครูและเป็นผู้คอยตักเตือนฉันควรให้โภชนะฯ

(๒๐๒๖) บัดนี้ ข้าพเจ้าขอถามท่านพราหมณ์ผู้โคดม อันพระราชาทรงบูชา พระ-ราชาทรงพระราชทานภัต อันมีแกงเนื้ออย่างสะอาดแก่ท่าน ท่านรับภัตนั้นแล้วได้ถวายโภชนะแก่ฤาษี ชะรอยท่านจะรู้ว่าตนมิได้เป็นเขตแห่งทาน ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแก่ท่าน ธรรมข้อนี้เป็นธรรมอะไรของท่านฯ

(๒๐๒๗) ข้าพเจ้ายังกำหนัดอยู่ในเรือนทั้งหลาย ต้องเลี้ยงบุตรและภรรยา ถวายอนุศาสน์แก่พระราชาเชิญให้เสวยกามอันเป็นของมนุษย์ ข้าพเจ้าควรถวายโภชนะแก่ฤาษี ผู้อยู่ในป่าสิ้นกาลนานผู้เรืองตะบะ เป็นวุฒบุคคลอบรมตนแล้วฯ

(๒๐๒๘) บัดนี้ ข้าพเจ้าขอถามท่านฤาษีผู้ซูบผอม สพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น มีเล็บและขนรักแร้งอกยาวพ้นเขรอะ มีธุลีบนศีรษะ ท่านอยู่ในป่าผู้เดียว ไม่ห่วงใยชีวิต ภิกษุที่ท่านถวายโภชนะนั้นดีกว่าท่านด้วยคุณข้อไหนฯ

(๒๐๒๙) อาตมภาพยังขุดเผือก มันมือเสือ มันนก ยังเก็บข้าวฟ่างและลูกเดือยมาตากตำ เที่ยวหาผักบัว เง่าบัว น้ำผึ้ง เนื้อสัตว์ พุดซา และมะขามป้อมมาบริโภค ความยึดถือนั้นของอาตมายังมีอยู่ เมื่ออาตมายังหุงต้ม

ก็ควรถวายโภชนะแก่ท่านผู้ไม่หุงต้ม ยังมีกังวลก็ควรถวายโภชนะแก่ผู้ไม่มีความห่วงใยยังมีความถือมั่นก็ควรถวายโภชนะแก่ท่านผู้ไม่มีความถือมั่นฯ

(๒๐๓๐) บัดนี้ กระผมขอถามท่านภิกษุผู้นั่งนิ่ง มีวัตรอันดี พระฤาษีถวายภัตตาหารอันปรุงด้วยเนื้อสะอาดแก่ท่านดังนั้น ท่านรับภัตตาหารนั้นแล้วนั่งนิ่งฉันอยู่องค์เดียว ไม่เชื้อเชิญใครๆ อื่น กระผมขอนมัสการแด่พระคุณท่านนี้เป็นธรรมอะไรของพระคุณท่าน ฯ

(๒๐๓๑) อาตมาไม่ได้หุงต้มเอง ไม่ได้ให้ใครหุงต้ม ไม่ได้ตัดเอง ไม่ได้ให้ใครตัด ฤาษีรู้ว่าอาตมาไม่มีความกังวล เป็นผู้ห่างไกลจากบาปทั้งปวง จึงถือภิกษาหารด้วยมือซ้าย ถือเต้าน้ำด้วยมือขวา ถวายภัตตาหารอันปรุงด้วยเนื้อสะอาดแก่อาตมา บุคคลเหล่านี้ยังมีความห่วงใย ยังมีความยึดถือจึงสมควรจะให้ทาน อาตมาเข้าใจเอาว่า การที่บุคคลเชื้อเชิญผู้ให้นั้นเป็นการผิด ฯ

(๒๐๓๒) วันนี้ พระราชาผู้ประเสริฐเสด็จมา ณ ที่นี้เพื่อประโยชน์แก่ข้าพระพุทธเจ้าหนอ ข้าพระพุทธเจ้าเพิ่งทราบชัดวันนี้เองว่า ทานที่ให้ในท่านผู้ใดจะมีผลมากพระราชาทั้งหลายทรงกังวลอยู่ในแว่นแคว้น พราหมณ์ทั้งหลายกังวลอยู่ในกิจน้อยกิจใหญ่ ฤาษีกังวลอยู่ในเง่ามันและผลไม้ ส่วนพวกภิกษุหลุดพ้นได้แล้ว ฯ

จบภิกขาปรัมปรชาดกที่ ๑๓

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สาลิเกทารชาดก ๒. จันทกินนรชาดก ๓. มหาอุกกุสชาดก ๔. อุททาลกชาดก ๕. ภิสชาดก ๖. สุรุจิชาดก ๗. ปัญจุโปสถิกชาดก ๘. มหาโมรชาดก ๙. ตัจฉสูกรชาดก ๑๐. มหาวาณิชชาดก ๑๑. สาธินราชชาดก ๑๒. ทสพราหมณชาดก ๑๓. ภิกขาปรัมปรชาดกฯ

จบปกิณณกนิบาต

วิสตินิบาตชาดก

๑. มาตังคชาดก

(๒๐๓๓) ท่านมีปรกตินุ่งห่มไม่สมควร ดุจปีศาจเปรอะเปื้อนด้วยฝุ่นละออง สวมใส่ผ้าขี้ริ้วที่ได้จากกองขยะไว้ที่คอ มาจากไหน ท่านเป็นใคร เป็นผู้ไม่ควรแก่ทักขิณาทานเลย ฯ

(๒๐๓๔) ข้าวน้ำนี้ท่านจัดไว้เพื่อท่านผู้เรืองยศ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมขบเคี้ยวบริโภคและดื่มข้าวน้ำของท่านนั้น ท่านรู้จักข้าพเจ้าว่าเป็นผู้อาศัยโภชนะที่ผู้อื่นให้เลี้ยงชีวิต ถึงคนจัณฑาลก็ขอจงได้ก้อนข้าวบ้างเถิด ฯ

(๒๐๓๕) ข้าวน้ำของเรานี้ เราจัดไว้เพื่อพราหมณ์ทั้งหลาย ทานวัตถุนี้เราเชื่อว่าย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ตน ท่านจงหลีกไปเสียจากที่นี่จะมายืนอยู่ ณ ที่นี้เพื่ออะไร เจ้าคนเลว คนเช่นเราย่อมไม่ให้ทานแก่เจ้า ฯ

(๒๐๓๖) ชนทั้งหลายผู้หวังผลข้าวกล้า ย่อมหว่านพืชลงในที่ดอนบ้าง ในที่ลุ่มบ้าง ในที่ไม่ลุ่มไม่ดอนบ้างฉันใด ท่านจงให้ทานแก่ปฏิคาหกทั่วไปด้วยศรัทธาฉันนั้น เมื่อท่านให้ทานอย่างนี้ ไฉนจะพึงยังทักขิเณยยบุคคลให้ยินดีได้เล่า ฯ

(๒๐๓๗) เราย่อมตั้งไว้ซึ่งพืชทั้งหลายในเขตเหล่าใด เขตเหล่านั้นเรารู้แจ้งแล้วในโลก พราหมณ์เหล่าใดสมบูรณ์ด้วยชาติและมนต์ พราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าเป็นเขตมีศีลเป็นที่รักในโลกนี้ ฯ

(๒๐๓๘) ความเมาเพราะชาติ ความดูหมิ่นท่าน โลภะ โทสะ มทะและโมหะ กิเลสทั้งหมดนี้เป็นโทษไม่ใช่คุณ มีอยู่ในเขตเหล่าใด เขตเหล่านั้นเป็นเขตไม่มีศีลเป็นที่รักในโลกนี้ ความเมาเพราะชาติก็ดี ความดูหมิ่นท่าน โลภะ

โทสะ มทะแลโมหะ กิเลสทั้งหมดนี้เป็นโทษมิใช่คุณ ไม่มีอยู่ในเขตเหล่าใด เขตเหล่านั้นจัดว่าเป็นเขตมีศีลเป็นที่รัก ในโลกนี้ฯ

(๒๐๓๙) คนเฝ้าประตูทั้งสาม คือ อุปโชติยะ ๑ อุปัชฌายะ ๑ ภัณฑกุจฉิ ๑ พากันไปเสียที่ไหน ท่านทั้งหลายจงลงอาญาและฆ่าตีคนจัณฑาลผู้ลามกนี้แล้ว ลากคอไปเสียให้พ้นฯ

(๒๐๔๐) ผู้ใดบริภาษฤาษี ผู้นั้นชื่อว่าแกะภูเขาด้วยเล็บ ชื่อว่าเคี้ยวกินก้อนเหล็กด้วยฟัน ชื่อว่าพยายามกลืนกินไฟฯ

(๒๐๔๑) ฤาษีชื่อว่ามาตังคะผู้มีสัจจะเป็นเครื่องก้าวไปในเบื้องหน้า ครั้นกล่าวคาถานี้แล้ว เมื่อพราหมณ์ทั้งหลายแลดูอยู่ได้เหาะไปในอากาศฯ

(๒๐๔๒) ศีรษะของลูกเราบิดกลับไปอยู่เบื้องหลัง แขนเหยียดตรงไม่ไหวติง นัยน์-ตาขาวเหมือนคนตาย ใครมาทำบุตรของเราให้เป็นอย่างนี้ฯ

(๒๐๔๓) สมณะรูปหนึ่งมีปรกตินุ่งห่มไม่สมควร สกปรกดุจปีศาจ เปรอะเปื้อนด้วยฝุ่นละออง สวมใส่ผ้าขี้ริ้วที่ได้จากกองขยะไว้ที่คอ ได้มา ณ ที่นี้ สม-ณะรูปได้ทำบุตรของท่านให้เป็นอย่างนี้ฯ

(๒๐๔๔) ดูกรมาณพทั้งหลาย สมณะผู้มีปัญญาเสมอด้วยแผ่นดิน ท่านไปทางทิศไหน ท่านทั้งหลายจงบอกเนื้อความนั้นแก่เรา เราจะไปยังสำนักของท่านกระทำคืนโทษนั้นเสีย ไฉนหนอเราจะพึงได้ชีวิตบุตรคืนมาฯ

(๒๐๔๕) ฤาษีผู้มีปัญญาเสมอด้วยแผ่นดิน ได้ไปแล้วในอากาศในวันเพ็ญพระจันทร์เต็มดวงท่ามกลางอากาศและฤาษีผู้มีปฏิญาณในสัจจะ มีคุณธรรมอันดีงามนั้น ท่านไปทางทิศบูรพาฯ

(๒๐๔๖) ศีรษะของลูกเราบิดกลับไปอยู่เบื้องหลัง แขนเหยียดตรงไม่ไหวติง นัยน์-ตาขาวเหมือนคนตาย ใครมาทำบุตรของเราให้เป็นอย่างนี้ฯ

(๒๐๔๗) ยักษ์ทั้งสองผู้มีอานุภาพมากมีอยู่แล ยักษ์เหล่านั้นพากันติดตามฤาษีมีคุณธรรมมาแล้วรู้ว่าบุตรของท่านมีจิตคิดประทุษร้ายโกรธเคืองจึงทำบุตรของท่านให้เป็นอย่างนี้แหละ ฯ

(๒๐๔๘) ข้าแต่ภิกษุ ถ้ายักษ์ทั้งหลายได้ทำบุตรของดิฉันให้เป็นอย่างนี้ ขอแต่ท่านผู้เป็นพรหมจารีเท่านั้น อย่าโกรธบุตรของดิฉันเลย ดิฉันขอเท้าของท่านเป็นที่พึ่ง ดิฉันตามมาด้วยความโศกถึงบุตร ฯ

(๒๐๔๙) ในคราวที่บุตรของท่านด่าเราก็ดี และเมื่อท่านมาอ้อนวอนอยู่ ณ บัดนี้ก็ดี จิตคิดประทุษร้ายหน่อยหนึ่งมิได้มีแก่เราเลย แต่บุตรของท่านเป็นคนประมาท เพราะความมัวเมาว่าเรียนจบไตรเพท แม้จะเรียนจบไตรเพทแล้วก็ยังไม่รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์ ฯ

(๒๐๕๐) ข้าแต่ท่านผู้เป็นภิกษุ ความจำของบุรุษ ย่อมหลงลืมได้โดยครู่เดียวเป็นแน่แท้ท่านผู้มีปัญญาเสมอแผ่นดิน ขอได้โปรดอดโทษสักครั้งเถิด บัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่เป็นผู้มีความโกรธเป็นกำลัง ฯ

(๒๐๕๑) มัณฑัพยะกุมาร บุตรของท่านผู้มีปัญญาน้อยจงบริโภคก้อนข้าวที่เราฉันเหลือนี้เถิด ยักษ์ทั้งหลายจะไม่พึงเบียดเบียนบุตรของท่านเลยและบุตรของท่านจักหายโรคทันที ฯ

(๒๐๕๒) พ่อมัณฑัพยะ เจ้ายังเป็นคนโง่เขลา มีปัญญาน้อย เจ้าเป็นผู้ไม่ฉลาดในเขตบุญทั้งหลายได้ให้ทานในหมู่ชนผู้ประกอบด้วยกิเลสดุจน้ำฝาดใหญ่ มีกรรมอันเศร้าหมอง ไม่สำรวม บรรดาทักขิเณยยบุคคลของเจ้าบางพวกเกล้าผมผูกเป็นเซิง นุ่งห่มหนังเสือ ปากรกรุงรังไปด้วยหนวดเครา ดังปากบ่อน้ำอันเก่ารกไปด้วยกอหญ้า เจ้าจงดูหมู่ชนที่มีรูปร่างน่าเกลียดนี้ การเกล้าผมผูกเป็นเซิง หาป้องกันคนผู้มีปัญญาน้อยได้ไม่ ท่านเหล่าใดสำรอก

ราคะโทสะ และอวิชชาแล้ว หรือเป็นพระอรหันต์ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว ทานที่บุคคลถวายในท่านเหล่านั้นย่อมมีผลมาก ฯ

(๒๐๕๓) พระเจ้าเมชฌะ ได้ประทุษร้ายใจในมาตังคบัณฑิตผู้เรืองยศ วงกษัตริย์เมชฌราชพร้อมทั้งบริษัทก็ได้ขาดสูญตั้งแต่นั้นมา ฯ

จบมาตังคชาดกที่ ๑

๒. จิตตสัมภูตชาดก

(๒๐๕๔) กรรมทุกอย่างที่นรชนสั่งสมไว้แล้ว ย่อมมีผลเสมอไป ขึ้นชื่อว่ากรรมแม้จะเล็กน้อยที่จะไม่ให้ผลเป็นอันไม่มี เราได้เห็นตัวของเราผู้ชื่อว่าสัมภูตะมีอานุภาพมาก อันบังเกิดขึ้นด้วยผลบุญ เพราะกรรมของตนเอง กรรมทุกอย่างที่นรชนสั่งสมไว้แล้ว ย่อมมีผลเสมอไป ขึ้นชื่อว่ากรรมแม้จะเล็กน้อยที่จะไม่ให้ผลเป็นอันไม่มี มโนรถของเราสำเร็จแล้วแม้ฉันใด มโนรถแม้ของจิตตบัณฑิตพระเชฏฐาของเราก็สำเร็จแล้ว ฉันนั้น กระมังหนอ ฯ

(๒๐๕๕) ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ กรรมทุกอย่างที่นรชนสั่งสมไว้แล้ว ย่อมมีผลเสมอไปขึ้นชื่อว่ากรรมแม้จะเล็กน้อยที่จะไม่ให้ผลเป็นอันไม่มี มโนรถของพระองค์สำเร็จแล้วแม้ฉันใด ขอพระองค์โปรดทราบแม้พระจิตตบัณฑิตฉันนั้นเถิด ฯ

(๒๐๕๖) เจ้าหรือคือจิตตะ เจ้าได้ฟังคำนี้มาจากคนอื่นหรือว่าใครบอกเนื้อความนี้แก่เจ้า คาถานี้เจ้าขับดีแล้วเราไม่มีความสงสัย เราจะให้บ้านส่วยร้อยตำบลแก่เจ้า ฯ

(๒๐๕๗) ข้าพระพุทธเจ้าหาใช่จิตตะไม่ ข้าพระพุทธเจ้าได้ฟังคำนี้มาจากคนอื่น และฤาษีได้บอกเนื้อความนี้แก่ข้าพระพุทธเจ้า แล้วสั่งว่าเจ้าจงไปขับคาถานี้

ตอบถวายพระราชา พระราชาทรงพอพระทัยแล้วจะพึงพระราชทานบ้านส่วยให้แก่เจ้าบ้างกระมัง ฯ

(๒๐๕๘) ราชบุรุษทั้งหลายจงเทียมราชรถของเรา จัดแจงให้ดี ผูกรัดจัดสรรค์ให้งดงามวิจิตร จงผูกรัดสายประคนมงคลหัตถี นายหัตถาจารย์จงขึ้นประจำคอตะโพนและสังข์มาตระเตรียมไว้ เจ้าหน้าที่ทั้งหลายจงเทียบยานพาหนะโดยเร็ว วันนี้แล เราจักไปยังอาศรมซึ่งจักได้พบฤาษีนั่งอยู่ ฯ

(๒๐๕๙) ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้ลาภดีแล้วหนอ คาถาอันข้าพเจ้าขับดีแล้วในท่ามกลางบริษัท ข้าพเจ้าได้พบฤาษีผู้ประกอบด้วยศีล แล้วเกิดปีติโสมนัส ฯ

(๒๐๖๐) เชิญท่านผู้เจริญโปรดรับอาสนะ น้ำ และรองเท้าของข้าพเจ้าทั้งหมดเถิด ข้าพเจ้ายินดีต้อนรับท่านผู้เจริญในสิ่งของอันมีค่า ขอท่านผู้เจริญเชิญรับสักการะอันมีค่าของข้าพเจ้าทั้งหลายด้วยเถิด ฯ

(๒๐๖๑) ขอเชิญพระเชฏฐาทรงสร้างปรางค์ปราสาทอันเป็นที่อยู่น่ารื่นรมย์สำหรับพระองค์เถิด จงทรงบำรุงบำเรอด้วยหมู่นางนารีทั้งหลาย โปรดให้โอกาสเพื่ออนุเคราะห์แก่หม่อมฉันเถิด แม้เราทั้งสองก็จะครอบครองอิศริยสมบัตินี้ร่วมกัน

(๒๐๖๒) ดูกรมหาบพิตร พระองค์ทรงเห็นผลแห่งสุจริตอย่างเดียว ส่วนอาตมภาพเห็นผลแห่งสุจริตและทุจริตที่สั่งสมไว้แล้วเป็นวิบากใหญ่ จึงสำรวมตนเท่านั้น มิได้ปรารถนาบุตร ปสุสัตว์หรือทรัพย์ ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้มีกำหนดร้อยปีเป็นอย่างมาก ไม่ล่วงกำหนดนั้นไปได้เลย ย่อมจะเหือดแห้งไปเหมือนไม้อ้อที่ถูกตัดแล้ว มีแต่จะแห้งไป ฉะนั้นในชีวิตอันจะต้องเหือดแห้งไปนั้น จะมัวเพลิดเพลินไปไย จะมัวเล่นคึกคนองไปทำไม ความยินดีจะเป็นประโยชน์อะไร ประโยชน์อะไรด้วยการแสวงหาทรัพย์ จะมีประโยชน์อะไรด้วยบุตรและภรรยาสำหรับอาตมา ดูกรมหาบพิตร อาตมภาพเป็นผู้พ้นแล้วจากเครื่องผูก อาตมภาพรู้ชัดอย่างนี้ว่า มัจจุจะไม่

รังควานเราเป็นอันไม่มี เมื่อบุคคลถูกมัจจุราชครอบงำแล้ว ความยินดีจะเป็นประโยชน์อะไร จะมีประโยชน์อะไรด้วยการแสวงหาทรัพย์ ดูกรมหาบพิตรผู้จอมประชาชน ชาติของนรชนไม่สม่ำเสมอกัน กำเนิดแห่งคนจัณฑาลจัดว่าเลวทรามในระหว่างมนุษย์ เมื่อชาติก่อนเราทั้งสองได้อยู่ร่วมกันในครรภ์แห่งนางจัณฑาลี เพราะกรรมอันชั่วช้าของตน เราทั้งสองได้เกิดเป็นคนจัณฑาลในกรุงอุชเชนีอวันตีชนบท ครั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว ได้เกิดเป็นเนื้อสองตัวพี่น้องอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ครั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว ได้เกิดเป็นนกออกสองตัวพี่น้องอยู่ริมฝั่งรัมมทานที ครั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว คราวนี้ อาตมภาพเกิดเป็นพราหมณ์ มหาบพิตรทรงสมภพเป็นกษัตริย์ ฯ

(๒๐๖๓) ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ถูกชรานำเข้าไปสู่ความตาย อายุของสัตว์ทั้งหลายเป็นของน้อย เมื่อนรชนถูกชรานำเข้าไปสู่ความตาย ย่อมไม่มีผู้ต้านทาน ดูกรพระเจ้าปัญจาลราช มหาบพิตรจงทรงทำตามคำของอาตมภาพ อย่าทรงทำกรรมทั้งหลายที่มีทุกข์เป็นกำไรเลย ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายถูกชรานำเข้าไปสู่ความตาย อายุของสัตว์ทั้งหลายเป็นของน้อย เมื่อนรชนถูกชรานำเข้าไปสู่ความตาย ย่อมไม่มีผู้ต้านทาน ดูกรพระเจ้าปัญจาลราช มหาบพิตรจงทรงทำตามคำของอาตมภาพ อย่าทรงทำกรรมทั้งหลายที่มีทุกข์เป็นกำไรเลย ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายถูกชรานำเข้าไปสู่ความตาย อายุของสัตว์ทั้งหลายเป็นของน้อย เมื่อนรชนถูกชรานำเข้าไปสู่ความตาย ย่อมไม่มีผู้ต้านทาน ดูกรพระเจ้าปัญจาลราชมหาบพิตรจงทรงทำตามคำของอาตมภาพ อย่าทรงทำกรรมทั้งหลายอันมีศีรษะเกลือกกลั้วด้วยกิเลสธุลีชีวิตของสัตว์ทั้งหลายถูกชรานำเข้าไปสู่ความตาย อายุของสัตว์ทั้งหลายเป็นของน้อย ชราย่อมกำจัดวรรณะของนรชนผู้แก่เฒ่าดูกรพระเจ้าปัญจาลราช มหาบพิตรจงทรงทำตามคำของอาตมภาพ อย่าทรงทำกรรมที่จะให้เข้าถึงนรกเลย ฯ

(๒๐๖๔) ข้าแต่ภิกษุ ถ้อยคำของพระคุณเจ้านี้เป็นคำจริงแท้ทีเดียว ฤาษีกล่าวฉันใด คำนี้ก็เป็นฉันนั้น แต่ว่ากามทั้งหลายของข้าพเจ้ายังมีอยู่มาก กามเหล่านั้นคนเช่นกับข้าพเจ้าสละได้ยาก ช้างจมอยู่ท่ามกลางหล่มแล้ว ย่อมไม่อาจจะไปยังที่ควรได้ด้วยตนเองฉันใด ข้าพเจ้าจมอยู่ในหล่มคือกามกิเลสก็ยังไม่สามารถจะปฏิบัติตามทางของภิกษุได้ฉันนั้น ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ อนึ่งบุตรจะพึงมีความสุขได้ด้วยวิธีใดบิดามารดาพร่ำสอนบุตรด้วยวิธีนั้นฉันใด ข้าพเจ้าละจากโลกนี้ไปแล้วจะพึงเป็นผู้มีความสุขยืนนานได้ด้วยวิธีใด ขอพระคุณเจ้าโปรดพร่ำสอน ข้าพเจ้าด้วยวิธีนั้นฉันนั้นเถิด ฯ

(๒๐๖๕) ดูกรมหาบพิตรผู้เป็นจอมประชาชน ถ้ามหาบพิตรไม่อาจละกามของมนุษย์เหล่านี้ได้ไซร้ มหาบพิตรจงทรงเริ่มตั้งพลีกรรมมันชอบธรรมเถิด แต่การกระทำอันไม่เป็นธรรมขออย่าได้มีในรัฐสีมาของมหาบพิตรเลย ทูตทั้งหลายจงไปยังทิศทั้ง ๔ นิมนต์สมณพราหมณ์ทั้งหลายมา มหาบพิตรจงทรงบำรุงสมณพราหมณ์ทั้งหลายด้วยข้าวน้ำ ผ้าเสนาสนะ และคิลานปัจจัย มหาบพิตรจงเป็นผู้มีพระกมลจิตอันผ่องใสทรงอังคาสสมณพราหมณ์ให้อิ่มหนำสำราญด้วยข้าวน้ำ ได้ทรงบริจาคทานตามสติกำลัง และทรงเสวยแล้วเป็นผู้อันเทวดาและมนุษย์ไม่ติเตียน จงเสด็จเข้าถึงสัคคสถานเถิด ดูกรมหาบพิตรก็ถ้าความเมาจะพึงครอบงำมหาบพิตรผู้อันหมู่นางนารีทั้งหลายแวดล้อมอยู่ มหาบพิตรจงทรงมนสิการคาถานี้ไว้ แล้วพึงตรัสคาถานี้ในท่ามกลางบริษัทว่า เมื่อชาติก่อนเราเป็นคนนอนอยู่กลางแจ้ง อันมารดาจัณฑาลีเมื่อจะไปป่าให้ดื่มน้ำนมมาแล้ว นอนคลุกคลีอยู่กับสุนัขทั้งหลายจนเติบโต มาบัดนี้ คนนั้นใครๆ เขาก็เรียกกันว่า พระราชา ฯ

จบจิตตสัมภูตชาดกที่ ๒

๓. สีวิราชชาดก

(๒๐๖๖) ข้าพระพุทธเจ้าเป็นคนชรา ไม่แลเห็นในที่ไกลมาเพื่อจะทูลขอพระเนตร ข้าพระพุทธเจ้ามีตาข้างเดียว ข้าพระพุทธเจ้าทูลขอแล้ว ขอพระองค์ทรงโปรดพระราชทานพระเนตรข้างหนึ่งแก่ข้าพระพุทธเจ้าเถิดฯ

(๒๐๖๗) ดูกรวณิพก ใครเป็นผู้แนะนำท่านจึงมาขอดวงตาฉัน ณ ที่นี้ บัณฑิตทั้งหลายกล่าวดวงตาใด ว่ายากที่บุรุษจะสละได้ ท่านมาขอดวงตานั้นอันเป็นอวัยวะเบื้องสูงยากที่เราจะสละได้ง่ายๆ ฯ

(๒๐๖๘) ในเทวโลก เขาเรียกท่านผู้ใดว่า สุชัมบดีในมนุษย์โลก เขาเรียกท่านผู้นั้นว่า มฆวาข้าพระพุทธเจ้าเป็นวณิพก ท่านผู้นั้นแนะนำให้มาขอพระเนตร ณ ที่นี้ ข้าพระพุทธเจ้าเป็นวณิพกการขอของข้าพระพุทธเจ้าไม่มีสิ่งใดยิ่งไปกว่าขอพระองค์ทรงพระราชทานพระเนตรแก่ข้าพระพุทธเจ้าผู้มาขอเถิดบัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า ดวงตาใดยากที่บุรุษจะสละได้ ขอพระองค์โปรดพระราชทานดวงเนตรนั้นที่ไม่มีสิ่งอื่นจะยิ่งกว่าแก่ข้าพระพุทธเจ้าเถิด ฯ

ท่านมาด้วยประโยชน์อันใด ปรารถนาประโยชน์สิ่งใด ความดำริเหล่านั้นเพื่อประโยชน์นั้นๆของท่านจงสำเร็จเถิดดูกรพราหมณ์ท่านจงได้ดวงตาเถิด เมื่อท่านขอข้างเดียว เราจะให้ทั้งสองข้าง ขอท่านนั้นจงเป็นผู้มีนัยน์ตาไปเถิดท่านปรารถนาสิ่งใดจากเราผู้มุ่งหมาย ขอสิ่งนั้นจงสำเร็จแก่ท่านเถิดฯ

(๒๐๖๙) ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐของข้าพระองค์ทั้งหลาย พระองค์อย่าทรงพระราชทานดวงพระเนตรเลย อย่าทรงทอดทิ้งข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงเลย ข้าแต่พระมหาราชเจ้า ขอพระองค์พระราชทานทรัพย์เถิด แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ มีเป็นอันมาก ข้าแต่พระมหาราชเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐพระองค์จงพระราชทานรถทั้งหลายที่เทียมแล้ว ม้าอาชาไนย ช้างตัวประเสริฐที่ตบแต่งแล้วที่อยู่และเครื่องบริโภคที่ทำด้วยทองคำเถิด ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ขอพระองค์ทรงพระราชทานเหมือนกับชาวสีพีทั้งปวงที่มีเครื่องใช้สอย มีรถ แวดล้อมพระองค์อยู่โดยรอบทุกเมื่อ ฉะนั้นเถิด ฯ

(๒๐๗๐) ผู้ใดแลพูดว่าจักให้ แล้วมากลับใจว่าไม่ให้ผู้นั้นเหมือนกับสวมบ่วงที่ตกลงยังพื้นดินไว้ที่คอ ผู้ใดแลพูดว่าจักให้ แล้วมากลับใจว่าไม่ให้ผู้นั้น

เป็นคนลามกกว่าผู้ที่ลามก ทั้งจะต้องเข้าถึงสถานที่ลงอาชญาของพระยายม ความจริงผู้ขอได้ขอสิ่งใดไว้ ผู้ให้ก็ควรจะให้สิ่งนั้นแหละ ผู้ขอยังไม่ได้ขอสิ่งใดไว้ ผู้ให้ก็อย่าพึงให้สิ่งนั้น พราหมณ์ได้ขอสิ่งใดไว้กะเรา เราก็จักให้สิ่งนั้นนั่นแหละ ฯ

(๒๐๗๑) ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน พระองค์ทรงปรารถนาพระชนมายุ วรรณะ สุขะและพละอะไรหรือจึงทรงพระราชทานพระเนตรพระองค์ทรงเป็นราชาแห่งชาวสีพี ไม่มีใครจะประเสริฐยิ่งไปกว่าทรงพระราชทานพระเนตรเพราะเหตุปรโลกหรืออย่างไร ฯ

(๒๐๗๒) เราให้ดวงตาเป็นทานนั้น เพราะยศก็หาไม่เราจะได้ปรารถนาบุตร ทรัพย์หรือแว่นแคว้นเพราะผลแห่งการให้ดวงตานี้ก็หาไม่ อีกประการหนึ่ง ธรรมของสัตบุรุษทั้งหลายท่านได้ประพฤติกันมาแล้วแต่โบราณ เพราะเหตุนี้แหละ ใจของเราจึงยินดีในทาน ฯ

(๒๐๗๓) ดวงตาทั้ง ๒ ข้างจะได้เป็นที่เกลียดชังของเราก็หาไม่ ตนของตนเองก็หาได้เป็นที่เกลียดชังของเราไม่ พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา เพราะฉะนั้นเราจึงได้ให้ดวงตา ฯ

(๒๐๗๔) ดูกรนายสีวิกะ ท่านเป็นมิตรสหายของเรา ท่านเป็นคนศึกษามาดีแล้ว จงกระทำตามถ้อยคำของเราให้ดี จงควักดวงตาทั้ง ๒ ของเราผู้ปรารถนาอยู่ แล้ววางลงในมือของพราหมณ์วณิพกเถิด ฯ

(๒๐๗๕) พระเจ้าสีวิราชทรงเตือนให้หมอสีวิกะกระทำตามพระราชดำรัสแล้ว หมอสีวิกะควักดวงพระเนตรของพระราชาส่งให้แก่พราหมณ์ พราหมณ์เป็นผู้มีจักษุ พระราชาเป็นคนตาบอด เสด็จเข้าที่ประทับ ฯ

(๒๐๗๖) ตั้งแต่นั้นมาสองสามวัน เมื่อพระเนตรทั้ง ๒ มีเนื้องอกขึ้นเต็มแล้ว พระราชาผู้บำรุงสีพีรัฐจึงตรัสเรียกนายสารถีผู้เฝ้าอยู่นั้นว่า ดูกรนายสารถี

ท่านจงเทียมยานเถิด เสร็จแล้วจงบอกให้เราทราบเราจะไปยังอุทยาน จะไปยังสระโบกขรณีและราวป่า พอพระเจ้าสีวิราชเข้าไปประทับขัดสมาธิริมขอบสระโบกขรณีแล้ว ท้าวสุชัมบดีสักกเทวราชก็ปรากฏแก่พระเจ้าสีวิราชนั้น ฯ

(๒๐๗๗) หม่อมฉันเป็นท้าวสักกะจอมแห่งเทพ มาในสำนักของพระองค์แล้ว ข้าแต่พระราชฤาษีขอพระองค์จงเลือกเอาพรตามที่พระทัยปรารถนาเถิด ฯ

(๒๐๗๘) ข้าแต่ท้าวสักกะ ทรัพย์ กำลังของหม่อมฉันมีพอแล้ว อนึ่ง คลังของหม่อมฉันก็มีเป็นอันมาก บัดนี้หม่อมฉันเป็นคนตาบอดพอใจความตายเท่านั้น ฯ

(๒๐๗๙) ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นกษัตริย์ผู้เป็นใหญ่กว่าสัตว์สองเท้า พระองค์จงตรัสถ้อยคำที่เป็นสัจจะเมื่อพระองค์ตรัสแต่ถ้อยคำที่เป็นสัจจะ พระเนตรจักเกิดขึ้นอีก ฯ

(๒๐๘๐) บรรดาวณิพกทั้งหลายผู้มีโคตรต่าง ๆ กันมาขอหม่อมฉัน แม้วณิพกใดมาขอหม่อมฉัน แม้วณิพกนั้นก็เป็นที่รักแห่งใจของหม่อมฉันด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้ ขอจักษุจงบังเกิดขึ้นแก่หม่อมฉันเถิด ฯ

(๒๐๘๑) พราหมณ์ผู้ใดมาขอหม่อมฉันว่า ขอจงพระราชทานพระเนตรเถิด หม่อมฉันได้ให้ดวงตาทั้งสองแก่พราหมณ์ผู้นั้นซึ่งเป็นวณิพก ปีติและโสมนัสเป็นอันมากเกิดขึ้นแก่หม่อมฉันยิ่งนัก ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้ขอจักษุจงเกิดขึ้นแก่หม่อมฉันเถิด ฯ

(๒๐๘๒) ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงบำรุงสีพีรัฐพระองค์ตรัสพระคาถาแล้วโดยธรรม พระเนตรทั้งสองของพระองค์ จะปรากฏเป็นตาทิพย์เห็นได้ทะลุภายนอกฝา ภายนอกกำแพงและภูเขา ตลอดร้อยโยชน์โดยรอบ ฯ

(๒๐๘๓) ใครหนอในโลกนี้ ถูกขอทรัพย์อันน่าปลื้มใจแล้ว แม้จะเป็นของวิเศษ แม้จะเป็นของที่รักอย่างดีของตน จะไม่พึงให้ ฉันขอตักเตือนท่านทั้งหลาย ผู้เป็นชาวสีพีรัฐทุก ๆ คนที่มาประชุมกัน จงดูดวงตาทั้งสองอันเป็นทิพย์ของเราในวันนี้ ตาทิพย์ของเราเห็นได้ทะลุภายนอกฝา ภายนอกกำแพงและภูเขาตลอดร้อยโยชน์โดยรอบ ในโลกที่เป็นอยู่ของสัตว์ทั้งหลายนี้ ไม่มีอะไรที่จะยิ่งไปกว่าการบริจาคทานเราได้ให้จักษุที่เป็นของมนุษย์แล้ว เราได้จักษุทิพย์ ดูกรชาวสีพีรัฐทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเห็นจักษุทิพย์ที่เราได้นี้แล้ว จงให้ทานเสียก่อนจึงค่อยบริโภคเถิด ท่านทั้งหลายได้ให้ทานตามสติกำลังและได้บริโภคทานแล้ว ไม่มีใครติเตียนได้ ย่อมเข้าถึงสัคคสถาน ฯ

จบสีวิราชชาดกที่ ๓

๔. ศิริมันทชาดก

(๒๐๘๔) ท่านอาจารย์เสนก เราขอถามเนื้อความนี้บรรดาคนสองพวก คือคนผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญาแต่เสื่อมจากศิริ กับคนที่มียศแต่ไร้ปัญญา นักปราชญ์กล่าวคนไหนว่าประเสริฐ ฯ

(๒๐๘๕) ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาราษฎร์ คนฉลาดหรือคนโง่ คนบริบูรณ์ด้วยศิลปะหรือคนหาศิลปะมิได้แม้จะมีชาติสูง ก็ย่อมเป็นคนรับใช้ของคนผู้มีชาติต่ำแต่มียศ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นความดังนี้ จึงขอกราบทูลว่าคนมีปัญญาเป็นคนเลวทราม คนมีศิริแลเป็นคนประเสริฐ พระเจ้าข้า ฯ

(๒๐๘๖) ดูกรมโหสถผู้มีปัญญาไม่ทราม ผู้เห็นธรรมสิ้นเชิง เราถามเจ้า ในคน ๒ พวกคือ คนพาลผู้มียศ กับบัณฑิตผู้ไม่มีโภคะ นักปราชญ์กล่าวคนไหนว่าประเสริฐ ฯ

(๒๐๘๗) คนพาลกระทำกรรมอันชั่วช้า ก็สำคัญว่าสิ่งนี้เท่านั้นประเสริฐ เห็นแต่เพียงโลกนี้ไม่เห็นโลกหน้า ต้องได้รับเคราะห์ร้ายในโลกทั้งสอง ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้จึงกราบทูลว่าคนมีปัญญาเท่านั้นประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้าฯ

(๒๐๘๘) ศิลปะนี้ก็ดี พวกพ้องก็ดี ร่างกายก็ดี หาได้จัดโภคสมบัติมาให้ไม่ มหาชนย่อมคบหาโครวินทเศรษฐีผู้มีน้ำลายไหลออกจากคางทั้งสองข้าง ผู้ได้รับความสุข มีศิริต่ำช้า ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้จึงกราบทูลว่าคนมีปัญญาเป็นคนเลวทราม คนมีศิริเท่านั้นเป็นคนประเสริฐ พระเจ้าข้าฯ

(๒๐๘๙) คนมีปัญญาน้อย ได้รับความสุขแล้วย่อมมัวเมา แม้ถูกความทุกข์กระทบแล้วย่อมถึงความหลง อันสุขทุกข์ที่จรมากระทบเข้าแล้ว ย่อมหวั่นไหว ดุจปลาที่ดิ้นรนอยู่ในที่ร้อนฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเท่านั้นประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้าฯ

(๒๐๙๐) ฝูงนกย่อมพากันบินเร่ร่อนไปมาโดยรอบ ต้นไม้ที่มีผลดีในป่า ฉันใด คนเป็นอันมากย่อมคบหาผู้มั่งคั่งมีทรัพย์ มีโภคสมบัติ เพราะเหตุต้องการทรัพย์ก็ฉันนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเป็นคนเลวทราม คนมีศิริเท่านั้นเป็นคนประเสริฐ พระเจ้าข้าฯ

(๒๐๙๑) คนโง่ถึงจะมีกำลังก็หายังประโยชน์ให้สำเร็จไม่ได้ทรัพย์มาด้วยกรรมอันร้ายแรง นายนิรยบาลทั้งหลาย ย่อมฉุดคร่าเอาคนโง่ผู้ไม่ฉลาดคร่ำครวญอยู่ไปสู่นรกอันร้ายกาจ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเท่านั้นประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้าฯ

(๒๐๙๒) แม่น้ำแห่งใดแห่งหนึ่ง ย่อมไหลไปสู่แม่น้ำคงคา แม่น้ำเหล่านั้นทั้งหมดเทียว ย่อมจะทิ้งชื่อและถิ่นเดิม แม่น้ำคงคาไหลไปถึงมหาสมุทร ย่อม

ไม่ปรากฏชื่อ คนในโลกนี้ที่มีฤทธิ์ยิ่งก็ไม่ปรากฏฉันนั้นแล ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเป็นคนเลวทราม คนมีศิริเท่านั้นประเสริฐ พระเจ้าข้าฯ

(๒๐๙๓) ข้าพระพุทธเจ้าจะกล่าวแก้ปัญหาที่ท่านอาจารย์กล่าว แม่น้ำทั้งหลายย่อมไหลไปสู่ทะเลใหญ่ไม่ได้ตลอดกาลทั้งปวง ทะเลนั้นมีกำลังมากเป็นนิตย์ มหาสมุทรย่อมไม่ล่วงเลยฝั่งไปได้ฉันใด กิจการที่คนโง่ประสงค์ก็ฉันนั้น คนมีศิริย่อมไม่ล่วงเลยคนมีปัญญาไปได้ไม่ว่าในกาลไหนๆ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเท่านั้นประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้าฯ

(๒๐๙๔) ถ้าแม้คนมียศไม่สำรวมแล้ว อยู่ในที่วินิจฉัยกล่าวข้อความแก่ชนเหล่าอื่น คำพูดของชนนั้นย่อมเจริญงอกงามในท่ามกลางญาติ คนมีปัญญายังคนผู้มีศิริต่ำช้าให้ทำตามคำของตนไม่ได้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเป็นคนเลวทราม คนมีศิริเท่านั้นเป็นคนประเสริฐ พระเจ้าข้าฯ

(๒๐๙๕) คนโง่หาปัญญามิได้ย่อมกล่าวมุสา เพราะเหตุแห่งบุคคลอื่นหรือแม้แห่งตน คนโง่นั้นย่อมถูกนินทาในท่ามกลางบริษัท แม้ภายหลังเขาก็ต้องไปทุคติ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเท่านั้นประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้าฯ

(๒๐๙๖) ถ้าคนมีปัญญาดังแผ่นดิน ไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่มีทรัพย์ เป็นคนเข็ญใจ กล่าวข้อความคำพูดของเขานั้น ย่อมไม่เจริญงอกงามในท่ามกลางบริษัทอนึ่ง ศิริของคนมีปัญญาย่อมไม่มี ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเป็นคนเลวทราม คนมีศิริเท่านั้นประเสริฐ พระเจ้าข้าฯ

(๒๐๙๗) คนผู้มีปัญญาดังแผ่นดิน ย่อมไม่กล่าวคำเหลาะแหละ เพราะเหตุแห่งคนอื่นหรือแม้แห่งตน บุคคลนั้นย่อมเป็นผู้อันมหาชนบูชาในท่ามกลางที่ประชุม แม้ภายหลังเขาก็จะไปสุคติ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเท่านั้นประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้าฯ

(๒๐๙๘) ช้าง ม้า โค แก้วมณี กุณฑล และนางนารีทั้งหลายผู้เกิดในตระกูลที่มั่งคั่ง สิ่งทั้งปวงนั้นย่อมเป็นเครื่องอุปโภคของคนที่มั่งคั่ง คนทั้งหลายผู้ไม่มั่งคั่งก็ย่อมเป็นเครื่องอุปโภคของคนที่มั่งคั่ง ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเป็นคนเลวทราม คนมีศิริเท่านั้นประเสริฐ พระเจ้าข้าฯ

(๒๐๙๙) ศิริย่อมละคนโง่ผู้ไม่จัดแจงการงาน ไม่มีความคิด มีปัญญาทราม เหมือนงูละทิ้งคราบเก่าไป ฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเท่านั้นประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้าฯ

(๒๑๐๐) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าทั้ง ๕ คน เป็นบัณฑิต ทุกคนกราบไหว้บำรุงพระองค์ พระองค์เป็นอิสระ ครอบงำข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ดุจท้าวสักกเทวราชผู้เป็นเจ้าแห่งหมู่สัตว์ ฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเป็นคนเลวทราม คนมีศิริเท่านั้นประเสริฐ พระเจ้าข้าฯ

(๒๑๐๑) คนโง่ถึงจะมียศ ก็เป็นทาสของคนมีปัญญา เมื่อกิจการต่างๆ เกิดขึ้นคนฉลาดย่อมจัดแจงกิจอันละเอียดได้ คนโง่ย่อมถึงความหลงใหลในกิจนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม้นี้จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญานั่นแลประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้าฯ

(๒๑๐๒) แท้จริง สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญปัญญาเท่านั้น ศิริเป็นที่ใคร่ของคนโง่ เพราะมนุษย์ทั้งหลายยินดีในโภคสมบัติ ก็ความรู้ของท่านผู้รู้ทั้งหลายใครๆชั่งไม่ได้ในกาลไหนๆ คนมีศิริย่อมไม่ล่วงเลยคนมีปัญญาไปได้ไม่ว่าในกาลไหนๆ ฯ

(๒๑๐๓) ดูกรมโหสถผู้เห็นธรรมทั้งสิ้น เราได้ถามปัญหาข้อใดกะเจ้า เจ้าได้ประกาศปัญหาข้อนั้นแก่เราแล้ว เรายินดีด้วยการแก้ปัญหาของเจ้าเราให้โคพันหนึ่ง โคอุสุภราช ช้างรถเทียมด้วยม้าอาชาไนย ๑๐ ตัว และบ้านส่วย ๑๖ ตำบล แก่เจ้า ฯ

จบศิริมันทชาดกที่ ๔

๕. โรหนมิคชาดก

(๒๑๐๔) ดูกรน้องจิตตกะ ฝูงเนื้อเหล่านั้นกลัวความตายจึงพากันหนีกลับไป ถึงเธอก็จงไปเสียเถิด อย่าห่วงใยพี่เลย เนื้อทั้งหลายจักมีชีวิตอยู่กับเธอ ฯ

(๒๑๐๕) พี่โรหนะ ฉันจะไม่ไป ถึงใครจะมาคร่าเอาหัวใจของฉันไป ฉันจักไม่ละทิ้งพี่ไปฉันจักยอมทิ้งชีวิตไว้ในที่นี้ ฯ

ก็มารดาบิดาทั้งสองของเรานั้น ท่านตาบอด เมื่อไม่มีผู้นำ จักต้องตายแน่เธอจงไปเถิด อย่าห่วงใยพี่เลย เนื้อทั้งหลาย จักมีชีวิตอยู่กับเธอ ฯ

พี่โรหนะ ฉันจะไม่ไป ถึงใครจะมาคร่าเอาหัวใจของฉันไป ฉันจักไม่ละทิ้งพี่ผู้ถูกมัดไป ฉันจักยอมทิ้งชีวิตไว้ในที่นี้ ฯ

(๒๑๐๖) เจ้าเป็นคนขลาดจงหนีไปเสียเถิด พี่ติดอยู่ในหลักเหล็ก เธอจงไปเสียเถิด อย่าห่วงใยพี่เลย เนื้อทั้งหลายจักมีชีวิตอยู่กับเธอ ฯ

(๒๑๐๗) พี่โรหนะ ฉันจะไม่ไป ถึงใครจะมาคร่าเอาหัวใจของฉันไป ฉันจักไม่ละทิ้งพี่ ฉันจักยอมทิ้งชีวิตไว้ในที่นี้ ฯ

ก็มารดาบิดาทั้งสองของเรานั้น ท่านตาบอด เมื่อไม่มีผู้นำ จักต้องตายแน่ เธอจงไปเถิดอย่าห่วงใยพี่เลย เนื้อทั้งหลายจักมีชีวิตอยู่กับเธอ ฯ

พี่โรหนะ ฉันจะไม่ไป ถึงใครจะมาคร่าเอาหัวใจของฉันไป ฉันจะไม่ละทิ้งพี่ผู้ถูกมัดไป ฉันจักยอมทิ้งชีวิตไว้ในที่นี้ ฯ

(๒๑๐๘) วันนี้ นายพรานคนใดจักฆ่าเราด้วยลูกศรหรือหอก นายพรานคนนั้นมีรูปร้ายกาจ ถืออาวุธเดินมาแล้ว ฯ

(๒๑๐๙) นางสุตนามฤดีนั้น ถูกภัยบีบคั้นคุกคามหนีไปครู่หนึ่ง แล้วกลับเข้ามาหาความตาย ถึงนางจะมีขวัญอ่อนก็ได้ทำกรรมที่ทำได้แสนยาก ฯ

(๒๑๑๐) เนื้อทั้ง ๒ นี้เป็นอะไรกับท่านหนอ พ้นไปแล้วยังกลับเข้ามาหาเครื่องผูกอีก ไม่ปรารถนาจะละทิ้งท่านไปแม้เพราะเหตุแห่งชีวิต ฯ

(๒๑๑๑) ดูกรนายพราน เนื้อทั้ง ๒ นี้เป็นน้องชาย น้องสาวของข้าพเจ้า ร่วมท้องมารดาเดียวกัน ไม่ปรารถนาละข้าพเจ้าไปแม้เพราะเหตุแห่งชีวิต ฯ

(๒๑๑๒) ข้าแต่นายพราน มารดาบิดาทั้งสองของเราท่านตาบอด เมื่อไม่มีผู้นำ จักต้องตายแน่ โปรดให้ชีวิตแก่เราทั้ง ๕ เถิด โปรดปล่อยพี่ชายเสียเถิด ฯ

(๒๑๑๓) ข้าพเจ้าจะปล่อยเนื้อ ผู้เลี้ยงมารดาบิดาเท่านั้น มารดาบิดาได้เห็นพระยาเนื้อ หลุดจากบ่วงไปแล้วก็จงยินดีเถิด ฯ

(๒๑๑๔) ข้าแต่นายพราน ท่านจงยินดีเพลิดเพลินกับพวกญาติทั้งปวงเหมือนข้าพเจ้าเห็นพระยาเนื้อที่หลุดจากบ่วงแล้ว ชื่นชมยินดีในวันนี้ฉะนั้น ฯ

(๒๑๑๕) ดูกรลูกรัก เมื่อชีวิตเข้าไปใกล้ความตายแล้วเจ้าหลุดมาได้อย่างไร ไฉนนายพรานจึงได้ปล่อยจากบ่วงเหล็กมาเล่า ฯ

(๒๑๑๖) น้องจิตตกะกล่าววาจาไพเราะหู เป็นที่จับอกจับใจดื่มด่ำในหทัย ช่วยข้าพเจ้าให้หลุดมาได้ด้วยวาจาสุภาษิต น้องสุตนาได้กล่าววาจาไพเราะหู จับอกจับใจดื่มด่ำในหทัย ช่วยข้าพเจ้าให้หลุดมาได้ด้วยวาจาสุภาษิต นายพรานได้ฟังวาจาไพเราะหู เป็นที่จับอกจับใจดื่มด่ำในหทัย ได้ฟังวาจาสุภาษิต จึงได้ปล่อยข้าพเจ้ามาฯ

(๒๑๑๗) เราได้เห็นลูกโรหนะมาได้แล้ว ย่อมชื่นชมยินดีในวันนี้ ฉันใด ขอให้นายพรานพร้อมทั้งบุตรและภรรยาจงมีความชื่นชมยินดีฉันนั้นเถิดฯ

(๒๑๑๘) ดูกรนายพราน เจ้าได้พูดไว้ว่า จะนำเอาเนื้อและหนังมามิใช่หรือ เออก็เหตุอะไรเล่าเจ้าจึงไม่นำเอาเนื้อและหนังมาฯ

(๒๑๑๙) เนื้อนั้นได้มาติดบ่วงเหล็กถึงมือแล้ว แต่มีเนื้อ ๒ ตัวไม่ได้ติดบ่วงเข้ามายืนอยู่ใกล้เนื้อตัวนั้น ข้าพระองค์ได้เกิดความสังเวชใจ ความอัศจรรย์ใจขนพองสยองเกล้าว่า ถ้าเราฆ่าเนื้อตัวนี้เราจักต้องทิ้งชีวิตในวันนี้ฯ

(๒๑๒๐) ดูกรนายพราน เนื้อเหล่านั้นเป็นเช่นไร เป็นเนื้อมีธรรมอย่างไร มีสีสรรอย่างไร มีศีลอย่างไรท่านจึงได้สรรเสริญเนื้อเหล่านั้นนักฯ

(๒๑๒๑) เนื้อเหล่านั้นมีเขาขาว ขนสะอาด หนังเปรียบด้วยทองคำ เท้าแดง ตาสุกใส เป็นที่น่ารื่นรมย์ใจฯ

(๒๑๒๒) ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ เนื้อเหล่านั้นเป็นเช่นนี้ เป็นเนื้อมีธรรมเช่นนี้ เป็นเนื้อเลี้ยงมารดาบิดา ข้าพระพุทธเจ้าจึงมิได้นำพระยาเนื้อนั้นมาถวายพระองค์ พระเจ้าข้าฯ

(๒๑๒๓) ดูกรนายพราน เราให้ทองคำ ๑๐๐ แท่ง กุณฑลแก้วมณีอันมีค่ามาก เตียง ๔ เหลี่ยมมีสีคล้ายดอกผักตบ และภรรยาผู้มีรูปร่างเหมือนกัน ๒ คน กับโค ๑๐๐ ตัว แก่ท่าน เราจักปกครองราชสมบัติโดยธรรม ท่านเป็นผู้มี

อุปการะแก่เรามาก ดูกรนายพราน ท่านจงเลี้ยงดูบุตรและภรรยาด้วยกสิกรรม พาณิชกรรม การให้กู้หนี้ และด้วยการแสวงหาอันเป็นสัมมาชีพเถิด อย่าได้กระทำบาปอีกเลยฯ

จบโรหนมิคชาดกที่ ๕

๖. หังสชาดก

(๒๑๒๔) ดูกรสุมุขะผู้มีผิวพรรณงามดังทองคำ หงษ์เหล่านี้ถูกภัยคุกคามแล้ว มีตัวงอบินหนีไป ท่านจงหนีไปตามปรารถนาเถิด หมู่ญาติทั้งหลายละทิ้งเราติดอยู่ในบ่วงผู้เดียว ไม่ห่วงใยพากันบินหนีไป ท่านผู้เดียวจะห่วงอยู่ทำไม ดูกรสุมุขะผู้ประเสริฐ ท่านควรจะบินหนีเอาตัวรอด เพราะความเป็นสหายในเราผู้ติดบ่วงย่อมไม่มี ท่านอย่าทำความเพียรให้เสื่อมเสียเพราะความไม่มีทุกข์เลย จงรีบบินหนีไปตามความปรารถนาเถิดฯ

(๒๑๒๕) ข้าแต่ท้าวธตรัฏฐมหาราช ถึงพระองค์จะถูกทุกข์ครอบงำ ข้าพระพุทธเจ้าก็จะไม่ละทิ้งพระองค์ไป ข้าพระพุทธเจ้าจักเป็นหรือจักตายก็จักร่วมอยู่กับพระองค์ฯ

(๒๑๒๖) ดูกรสุมุขะ ท่านกล่าวคำใด คำนั้นเป็นคำดีงามของพระอริยเจ้า อนึ่งเล่าเราเมื่อจะทดลองท่านจึงได้พูดกะท่านว่า จงบินหนีไปฯ

(๒๑๒๗) ข้าแต่พระองค์ ผู้ประเสริฐสูงสุดกว่าหงษ์ทั้งหลาย นกผู้สัญจรไปในอากาศ ย่อมบินไปสู่ทางโดยที่มิใช่ทางได้ พระองค์ไม่ทรงทราบบ่วงแต่ที่ไกลดอกหรือฯ

(๒๑๒๘) คราวใดจะมีความเสื่อม คราวนั้นเมื่อถึงคราวจะสิ้นชีพ สัตว์แม้จะติดบ่วงติดข่ายก็ย่อมไม่รู้สึกฯ

(๒๑๒๙) ดูกรสุมุขะผู้มีผิวพรรณงามดังทองคำ หงษ์เหล่านี้ถูกภัยคุกคามแล้ว มีตัวงอพากันบินหนีไป ท่านเท่านั้นมัวพะวงอยู่ หงษ์เหล่านั้นกินและดื่มแล้วก็พากันบินหนีไป มิได้แลเหลียวถึงใคร ก็ท่านผู้เดียวจะมาเฝ้าอยู่ทำไมเล่า หงษ์ตัวนี้เป็นอะไรกับท่านหนอ ท่านพ้นแล้วจากบ่วง ทำไมจึงมาเป็นห่วงหงษ์ผู้ติดบ่วงอยู่เล่า หงษ์ทั้งหลายเขาพากันทอดทิ้งไปเสียท่านผู้เดียวมาพะวงอยู่ทำไม ฯ

(๒๑๓๐) หงษ์ตัวนั้นเป็นราชาของเรา เป็นมิตรสหายเสมอด้วยชีวิตของเรา เราจักไม่ทอดทิ้งท่านไปจนตราบเท่าวันตาย ฯ

(๒๑๓๑) ท่านปรารถนาจะสละชีวิตเพราะเหตุแห่งสหาย เราจักปล่อยสหายของท่านไป ขอพระยาหงษ์จงไปตามความประสงค์ของท่านเถิด ฯ

(๒๑๓๒) ดูกรนายพราน วันนี้ ข้าพเจ้าได้เห็นพระยาหงษ์ผู้เป็นใหญ่ในหมู่ทิชาชาติพ้นจากบ่วงแล้วย่อมชื่นชมยินดี ฉันใด ขอท่านพร้อมกับหมู่ญาติทั้งปวงจงชื่นชมยินดี ฉันนั้นเถิด ฯ

(๒๑๓๓) พระองค์ผู้ทรงพระเจริญทรงเกษมสำราญดีหรือ โรคาพยาธิมิได้เบียดเบียนพระองค์หรือ รัฐสีมาอาณาจักรของพระองค์นี้ สมบูรณ์ดีหรือ พระองค์ปกครองประชาราษฎรโดยธรรมหรือ ฯ

(๒๑๓๔) ดูกรพระยาหงษ์ เราเกษมสำราญดี ทั้งโรคาพยาธิก็มิได้เบียดเบียน รัฐสีมาอาณาจักรของเรานี้ก็สมบูรณ์ดี เราปกครองราษฎรโดยธรรม ฯ

(๒๑๓๕) โทษผิดอะไรๆ ในหมู่อำมาตย์ของพระองค์ไม่มีอยู่หรือ หมู่ศัตรูห่างไกลจากพระองค์เหมือนเงาย่อมไม่เจริญทางทิศทักษิณ แลหรือ ฯ

(๒๑๓๖) โทษผิดอะไรในหมู่อำมาตย์ของเราไม่มีเลย อนึ่ง หมู่ศัตรูก็ห่างไกลจากเรา เหมือนเงาย่อมไม่เจริญทางด้านทิศทักษิณ ฉะนั้น ฯ

(๒๑๓๗) พระมเหสีของพระองค์มิได้ทรงประพฤติล่วงละเมิดพระทัย ทรงเชื่อฟัง ทรงปราศรัยน่ารัก พร้อมพรักไปด้วยปุตตสมบัติ รูปสมบัติ และยศสมบัติ ยังเป็นที่โปรดปรานของพระองค์อยู่หรือฯ

(๒๑๓๘) มเหสีของเราเป็นเช่นนั้น ทรงเชื่อฟังถ้อยคำ ทรงปราศรัยน่ารักพรักพร้อมไปด้วยปุตตสมบัติ รูปสมบัติและยศสมบัติ เป็นที่โปรดปรานของเราอยู่ฯ

(๒๑๓๙) พระโอรสของพระองค์มีมากพระองค์ ทรงอุบัติมาเป็นศรีสวัสดีในรัฐสีมาอันเจริญ ทรงสมบูรณ์ด้วยพระปรีชาเฉลียวฉลาด ย่อมทรงบันเทิงพระทัยแต่ที่นั้นๆ อยู่แลหรือฯ

(๒๑๔๐) ดูพระยาหงษ์ธตรัฏฐ เราปรากฏว่ามีโอรสถึง ๑๐๑ คนขอท่านได้โปรดชี้แจงกิจที่ควรแก่โอรสเหล่านั้นด้วยเถิด โอรสเหล่านั้นจะไม่ดูหมิ่นถ้อยคำของท่านเลยฯ

(๒๑๔๑) ถ้าแม้ว่าบุคคลประกอบด้วยชาติหรือวินัย แต่กระทำความเพียรในภายหลังเมื่อกิจที่จำต้องทำเกิดขึ้น ย่อมต้องจมอยู่ในห้วงอันตรายช่องทางรั่วไหลแห่งโภคสมบัติเป็นต้น ก็จะเกิดใหญ่โตขึ้นกับบุคคลผู้มีปัญญาง่อนแง่นนั้น บุคคลนั้นย่อมมองเห็นได้แต่รูปที่หยาบๆ เหมือนความมืดในราตรีฉะนั้น บุคคลผู้ประกอบความเพียรในสิ่งอันไม่เป็นสาระว่าเป็นสาระก็ย่อมไม่ประสพความรู้เลยทีเดียวย่อมจะจมลงในห้วงอันตรายอย่างเดียวเหมือนกวางวิ่งโลดโผนไปในซอกผา ตกจมเหวลงไปในระหว่างทางฉะนั้น ถึงหากว่านรชนจะเป็นผู้มีชาติเลวทราม แต่เป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียร มีปัญญาประกอบด้วยอาจารและศีล ย่อมจะรุ่งเรือง เหมือนกองไฟในกลางคืน ฉะนั้นขอพระองค์ทรงทำข้อนั้นนั่นแล ให้เป็นเครื่องเปรียบเทียบ แล้วทรงยังพระโอรสทั้งหลายให้ดำรงอยู่ในวิชา บุคคลผู้มีปัญญาย่อมงอกงาม เหมือนพืชในนางอกงามขึ้นเพราะน้ำฝน ฉะนั้นฯ

จบหังสชาดกที่ ๖

๗. สัตติคุมพชาดก

(๒๑๔๒) พระมหาราชาผู้เป็นจอมแห่งชนชาวปัญจาลรัฐเป็นดุจพรานเนื้อ เสด็จออกมาสู่ป่าพร้อมด้วยเสนาพลัดจากหมู่เสนาไป ท้าวเธอได้ทอดพระเนตรเห็นหมู่บ้านที่เขาทำไว้ เป็นที่อยู่อาศัยของโจรทั้งหลายในป่านั้น สุวโปดกออกจากหมู่บ้านนั้นแล้ว กลับมาพูดคำหยาบคายกับพ่อครัวว่า มีบุรุษหนุ่มน้อยมีรถม้าเป็นพาหนะ มีกุณฑลเกลี้ยงเกลาดี มีกรอบหน้าแดงงดงามเหมือนพระอาทิตย์ส่องแสงสว่างในกลางวัน ฉะนั้น เมื่อถึงเวลาเที่ยงวัน พระราชากำลังบรรทมหลับพร้อมกับนายสารถี เอาซีพวกเราจงรีบไปชิงเอาทรัพย์ทั้งหมด ของท้าวเธอเสีย เวลานี้ก็เงียบสงัดดุจกลางคืน พระราชากำลังบรรทมหลับพร้อมกับนายสารถี พวกเราจงไปแย่งเอาผ้าและกุณฑลแก้วมณีแล้วฆ่าเสียเอากิ่งไม้ปิดไว้ ฯ

(๒๑๔๓) ดูกรสุวโปดกสัตติคุมพะ เจ้าเป็นบ้าไปกระมังจึงได้พูดอย่างนั้น เพราะว่าพระราชาทั้งหลายถึงจะเสด็จมาแต่ไกล ก็ย่อมทรงเดชานุภาพเหมือนดังไฟสว่างไสว ฉะนั้น ฯ

(๒๑๔๔) ดูกรนายปติโกลุมพะ ท่านเมาแล้วย่อมเก่งกาจมากมิใช่หรือ เมื่อมารดาของเราเปลือยกายไฉนท่านจึงเกลียดเล่าหนอ ฯ

(๒๑๔๕) ดูกรสารถีผู้เพื่อนยาก จงรีบลุกขึ้นเทียมรถ เราไม่ชอบใจนก เราจงไปอาศรมอื่นกันเถิด ฯ

(๒๑๔๖) ข้าแต่พระมหาราชา ราชรถได้เทียมแล้ว และม้าราชพาหนะมีกำลังก็ได้จัดเทียมแล้ว เชิญพระองค์เสด็จขึ้นประทับเถิด จะได้เสด็จไปยังอาศรมอื่นพระเจ้าข้า ฯ

(๒๑๔๗) พวกโจรในอาศรมนี้พากันไปเสียที่ไหนหมดเล่า พระเจ้าปัญจาลราชนั้นหลุดพ้นไปได้ เพราะพวกโจรเหล่านั้นไม่เห็น ท่านทั้งหลายจงจับเกาทัณฑ์ หอก

และโตมร พระเจ้าปัญจาลราชกำลังหนีไป ท่านทั้งหลายอย่าได้ปล่อยให้มีชีวิตอยู่ได้เลย ฯ

(๒๑๔๘) ครั้งนั้น ปุบผกะสุวโปดกผู้มีจะงอยปากแดงยินดีต้อนรับพระราชาว่า ข้าแต่พระมหาราชาพระองค์เสด็จมาดีแล้ว อนึ่งพระองค์มิได้เสด็จมาร้าย พระองค์ผู้ทรงอิสรภาพเสด็จมาถึงแล้วโดยลำดับของสิ่งใดมีอยู่ในอาศรมนี้ ขอพระองค์จงทรงเลือกเสวยของสิ่งนั้น ผลมะพลับ ผลมะหาด ผลมะทราง ผลหมากเม่า อันเป็นผลไม้มีรสหวานเล็กน้อย ขอพระองค์จงเลือกเสวยแต่ที่ดีๆ ข้าแต่พระมหาราชาน้ำนี้เย็นนำมาแต่ซอกภูเขา ขอเชิญพระองค์ทรงดื่ม ถ้าทรงปรารถนา ฤาษีทั้งหลายในอาศรมนี้พากันไปป่าเพื่อแสวงหาผลาผล เชิญเสด็จลุกขึ้นไปทรงเลือกหยิบเอาเองเถิด เพราะข้าพระองค์ไม่มีมือที่จะทูลถวายได้ ฯ

(๒๑๔๙) นกแขกเต้าตัวนี้เจริญดีหนอ ประกอบด้วยคุณธรรมอย่างยิ่ง ส่วนนกแขกเต้าตัวโน้นพูดถ้อยคำหยาบคายว่า จงจับมัดพระราชานี้ฆ่าเสีย อย่าปล่อยให้รอดชีวิตไปได้เลย เมื่อนกแขกเต้านั้นรำพันเพ้ออยู่อย่างนี้ เราได้มาถึงอาศรมนี้โดยสวัสดี ฯ

(๒๑๕๐) ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระองค์ทั้ง ๒ เป็นพี่น้องร่วมท้องมารดาเดียวกัน ได้เจริญเติบโตที่ต้นไม้เดียวกัน แต่ต่างพลัดกันไปอยู่คนละเขตแดน สัตติคุมพะนั้นเจริญอยู่ในสำนักของโจร ส่วนข้าพระองค์เจริญอยู่ในสำนักของฤาษีในอาศรมนี้ สัตติคุมพะนั้นเข้าอยู่ในสำนักของอสัตบุรุษข้าพระองค์อยู่ในสำนักของสัตบุรุษ ฉะนั้น ข้าพระองค์ทั้งสองจึงต่างกันโดยธรรม ฯ

(๒๑๕๑) การฆ่าก็ดี การจองจำก็ดี การหลอกลวงด้วยของปลอมก็ดี การหลอกลวงด้วยอาการตรงๆ ก็ดี การปล้นฆ่าชาวบ้านก็ดี การกระทำกรรมอันแสนสาหัสก็ดี มีอยู่ในที่ใด สัตติคุมพะนั้นย่อมศึกษาสิ่งเหล่านั้นในที่นั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้ภารตวาศ ในอาศรมของฤาษีนี้มีแต่สัจจะ ธรรมะ ความไม่เบียดเบียน ความสำรวม และความฝึกอินทรีย์ ข้าพระองค์เป็นผู้เจริญแล้วบนตักของฤาษีทั้งหลายผู้มีปรกติให้อาสนะและน้ำ ฯ

(๒๑๕๒) ข้าแต่พระราชา บุคคลคบคนใดๆ เป็นสัตบุรุษ อสัตบุรุษ มีศีลหรือไม่มีศีล บุคคลนั้นย่อมไปสู่อำนาจของบุคคลนั้นนั่นเทียว บุคคลคบคนเช่นใดเป็นมิตร หรือเข้าไปส้องเสพคนเช่นใด ก็ย่อมเป็นเช่นคนนั้น เพราะการอยู่ร่วมกันเป็นเช่นนั้น อาจารย์คบอันเตวาสิกย่อมทำอันเตวาสิกผู้ยังไม่แปดเปื้อนให้แปดเปื้อนได้ อาจารย์ถูกอันเตวาสิกพาเปื้อนแล้วพาอาจารย์อื่นให้เปื้อนอีก เหมือนลูกศรที่เปื้อนยาพิษแล้ว ย่อมทำแล่งลูกศรให้เปื้อน ฉะนั้นนักปราชญ์ไม่พึงมีสหายลามกเลยทีเดียว เพราะกลัวแต่การแปดเปื้อนด้วยบาป ธรรม นรชนใดห่อปลาเน่าด้วยใบหญ้าคา แม้ใบหญ้าคาของนรชนนั้นก็ย่อมมีกลิ่นเน่าฟุ้งไป ฉันใด การเข้าไปเสพคนพาลก็ฉันนั้นเหมือนกัน นรชนใดห่อกฤษณาด้วยใบไม้ แม้ใบไม้ของนรชนนั้นก็ย่อมหอมฟุ้งไปฉันใดการเข้าไปเสพนักปราชญ์ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เพราะเหตุนั้น บัณฑิตรู้ความเปลี่ยนแปลงของตนดุจห่อใบไม้แล้ว ไม่ควรเข้าไปเสพพวกอสัตบุรุษควรเสพแต่พวกสัตบุรุษ ด้วยว่า อสัตบุรุษย่อมนำไปสู่นรก สัตบุรุษย่อมพาให้ถึงสุคติ ฯ

จบสัตติคุมพชาดกที่ ๗

๘. ภัลลาติยชาดก

(๒๑๕๓) ได้มีพระราชาทรงพระนามว่า ภัลลาติยะ ทรงละรัฐสีมาเสด็จประพาสป่าล่ามฤค ท้าวเธอเสด็จไปถึงคันธมาทน์วรคีรี มีพรรณดอกไม้บานสะพรั่งซึ่งกินนรเลือกเก็บอยู่เนืองๆ มีกินนรสองสามีภรรยายืนกันอยู่ ณ ที่ใด ท้าวเธอประสงค์จะตรัสถาม จึงทรงห้ามหมู่สุนัขและเก็บแล่งธนูไว้แล้ว

เสด็จเข้าไปใกล้ ณ ที่นั้น ตรัสถามว่า ล่วงฤดูหนาวแล้ว เหตุไรเจ้าทั้งสองจึงมายืนกระซิบกระซาบกันอยู่เนืองๆ ที่ริมฝั่งเหมวดี ณ ที่นี้เล่า เราขอถามเจ้าทั้งสองผู้มีเพศเหมือนกายมนุษย์ชนทั้งหลายในมนุษย์โลก จะรู้จักเจ้าทั้งสองว่าเป็นอะไร ฯ

(๒๑๕๔) ข้าแต่ท่านพราน เราทั้งสองเป็นมฤค มีเพศพรรณปรากฏเหมือนมนุษย์ เที่ยวอยู่ตามแม่น้ำเหล่านี้คือมาลาคิรีนที บัณฑรกนที ติกูฏนที ซึ่งมีน้ำใสเย็นสนิท ชาวโลกรู้จักเราทั้งสองว่าเป็นกินนร ฯ

(๒๑๕๕) เจ้าทั้งสองเหมือนได้รับความทุกข์ร้อนเสียเหลือเกิน ปริเทวนาอยู่ เจ้าทั้งสองมีความรักกันได้สวมกอดกันสมความรักแล้ว เราขอถามเจ้าทั้งสองผู้มีเพศพรรณดังกายมนุษย์ เหตุไรเจ้าทั้งสองจึงร้องไห้อยู่ในป่านี้ ไม่สร่างซาเลย เจ้าทั้งสองเหมือนได้รับความทุกข์ร้อนเสียเหลือเกินปริเทวนาอยู่ เจ้าทั้งสองมีความรักกันได้สวมกอดกันสมความรักแล้ว เราขอถามเจ้าทั้งสองผู้มีเพศพรรณดังกายมนุษย์ เหตุไร เจ้าทั้งสองจึงมาบ่นเพ้ออยู่ในป่านี้ ไม่สร่างซาเลย เจ้าทั้งสองเหมือนได้รับความทุกข์ร้อนเสียเหลือเกิน ปริเทวนาอยู่ เจ้าทั้งสองรักกันได้สวมกอดกันสมความรักแล้ว เราขอถามเจ้าทั้งสองผู้มีเพศพรรณดังกายมนุษย์ เหตุไร เจ้าทั้งสองจึงเศร้าโศกอยู่ในป่านี้ไม่สร่างซาเลย ฯ

(๒๑๕๖) ข้าแต่ท่านพราน เราทั้งสองไม่อยากจะจากกัน ก็ต้องจากกันแยกกันอยู่สิ้นราตรีหนึ่งเมื่อมาระลึกถึงกันและกัน ก็เดือดร้อนเศร้าโศกถึงกันตลอดราตรีหนึ่งว่า ราตรีนั้นจักไม่มีอีก ฯ

(๒๑๕๗) เจ้าทั้งสองคิดถึงทรัพย์ที่หายไปหรือ หรือว่าคิดถึงบิดามารดาผู้ล่วงลับไปแล้ว จึงได้เดือดร้อนอยู่สิ้นราตรีหนึ่ง เราขอถามเจ้าทั้งสองผู้มีเพศพรรณดังกายมนุษย์ เหตุไรเจ้าทั้งสองจึงต้องจากกันไป ฯ

(๒๑๕๘) ท่านเห็นนที่นี้แห่งใด มีกระแสร์อันเชี่ยวไหลมาในระหว่างหุบหิน ปกคลุมไปด้วยหมู่ไม้ต่างๆ พรรณในฤดูฝน กินนรสามีผู้เป็นที่รักของดิฉัน ได้ข้ามแม่น้ำนั้นไปด้วยสำคัญว่าดิฉันคงจะติดตามมาข้างหลัง ส่วนดิฉันมัวเลือกเก็บดอกปรู ดอกลำดวน ดอกมะลิซ้อน และดอกคัดเค้าที่บานๆ ด้วยคิดว่า สามีที่รักของเราจะได้ทัดทรงดอกไม้ ส่วนเราก็จะได้สอดแซมดอกไม้เข้าไปนอนแนบสามีที่รักนั้น อนึ่งดิฉันมัวเลือกเก็บดอกบานไม่รู้โรย ดอกราชพฤกษ์ ดอกแคฝอย ดอกย่านซาย ด้วยคิดว่าสามีที่รักของเราจะทัดทรงดอกไม้ ส่วนเราก็จักได้สอดแซมดอกไม้เข้าไปนอนแนบสามีที่รักนั้น อนึ่ง ดิฉันมัวเลือกเก็บสาลพฤกษ์ซึ่งกำลังบานดี ร้อยเป็นพวงมาลัยด้วยคิดว่า สามีที่รักของเราจะได้สวมใส่พวงมาลัย ส่วนเราก็จักได้สวมใส่พวงมาลัยเข้าไปนอนแนบสามีที่รักนั้น อนึ่ง ดิฉันมัวเลือกเก็บดอกสาล-พฤกษ์ ซึ่งกำลังบานดีแล้วร้อยกรองทำให้เป็นพวงๆ ด้วยคิดว่า คืนวันนี้เราทั้งสองจะอยู่ ณ ที่แห่งใด พวกดอกรังนี้จักเป็นเครื่องปูลาด ณ ที่นั้น อนึ่ง ดิฉันมัวเลินเล่อบดกฤษณาดำและจันทน์แดงด้วยศิลา ด้วยคิดว่า สามีที่รักของเราจักได้ประพรมร่างกาย ส่วนเราประพรมร่างกายแล้วจะเข้าไปนอนแนบสามีที่รักนั้น ครั้งนั้น น้ำมีกระแสอันเชี่ยวไหลมาพัดเอาดอกสาลพฤกษ์ ดอกสน ดอกกรรณิการ์ทั้งหลายไป โดยครู่เดียวนั้นน้ำก็ขึ้นเต็มฝั่ง ถึงเวลาเย็น ดิฉันข้ามแม่น้ำไปไม่ได้ คราวนั้นเราทั้งสองยืนกันอยู่คนละฝั่งแม่น้ำ มองเห็นหน้ากันและกันก็หัวเราะครั้งหนึ่ง มองไม่เห็นหน้ากันก็ร้องไห้เสียครั้งหนึ่ง คืนวันนั้นได้ผ่านเราทั้งสองไปโดยยาก ข้าแต่ท่านพรานเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นเวลาเช้า เราทั้งสองท่องข้ามแม่น้ำอันยุบแห้งมาสวมกอดกันและกัน ร้องไห้อยู่คราวหนึ่งหัวเราะอยู่คราวหนึ่ง ข้าแต่ท่านพรานผู้ภูมิบาลเมื่อครั้งก่อน เราทั้งสองได้พรากกันอยู่นานถึง ๖๙๗ ปี ชีวิตของท่านนี้มีกำหนดเพียง ๑๐๐ ปีเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ใครหนอจะพึงอยู่ปราศจากภรรยาสุดที่รักเสียเล่า ฯ

(๒๑๕๙) ดูกรสหาย อายุของพวกท่านมีประมาณเท่าไร ถ้าท่านทั้งสองรู้ก็ขอจงบอกอายุของพวกท่านแก่เราขอท่านทั้งหลายอย่าได้บิดพริ้ว จงบอกอายุของพวกท่านแก่เรา ตามที่ได้ยินได้ฟังมาจากวุฒบุคคลหรือจากตำรับตำรา ฯ

(๒๑๖๐) ข้าแต่ท่านพราน อายุของเราทั้งสองประมาณ ๑,๐๐๐ ปี อนึ่ง ในระหว่างอายุนั้น โรคร้ายย่อมไม่มี มีความทุกข์น้อย มีความสุขยิ่งๆ ขึ้นไป เราทั้งสองยังไม่คลายความรักกันและกัน ก็ต้องละทิ้งชีวิตไป ฯ

(๒๑๖๑) พระเจ้าภัลลาติยะ ได้ทรงสดับถ้อยคำของกินนรทั้งสองนี้แล้ว ทรงพระดำริว่า ชีวิตเป็นของน้อยจึงเสด็จกลับ ไม่เสด็จล่าเนื้อ ได้ทรงบำเพ็ญทาน เสวยราชสมบัติสืบมา ฯ

(๒๑๖๒) มหาบพิตรทั้งสอง ได้ทรงสดับเรื่องราวของกินนรทั้งสองนี้แล้ว จงบันเทิงพระทัยเถิด อย่าได้ทรงทำความทะเลาะกันเลย กรรมอันเป็นโทษของตนอย่าได้ทำให้มหาบพิตรทั้งสองต้องเดือดร้อนเหมือนกรรมอันเป็นโทษของตนทำให้กินนรสองสามีภรรยาเดือดร้อนอยู่ราตรีหนึ่ง ฉะนั้น มหาบพิตรทั้งสองได้สดับเรื่องราวของกินนรทั้งสองนี้แล้ว จงบันเทิงพระทัยเถิด อย่าได้ทรงทำความวิวาทบาดหมางกันเลย กรรมอันเป็นโทษของตนอย่าได้ทำให้มหาบพิตรเดือดร้อน เหมือนกรรมอันเป็นโทษของตน ทำให้กินนรสองสามีภรรยาเดือดร้อนอยู่ราตรีหนึ่ง ฉะนั้น ฯ

(๒๑๖๓) หม่อมฉันมีใจเลื่อมใส ตั้งใจฟังธรรมเทศนาของพระองค์ ที่พระองค์ทรงแสดงประกอบไปด้วยเหตุต่าง ๆ ประกอบไปด้วยประโยชน์พระองค์ทรงเปล่งพระสุรเสียงอันไพเราะ ดับความกระวนกระวายใจของหม่อมฉันได้ ข้าแต่พระสมณเจ้าผู้ทรงนำความสุขมาให้หม่อมฉันขอพระองค์จงมีพระชนม์ชีพยืนนานเถิด ฯ

จบภัลลาติยชาดกที่ ๘

๙. โสมนัสสชาดก

(๒๑๖๔) ใครมาตีมาด่าท่านหรือ ทำไมท่านจึงเสียใจน้อยใจ เศร้าโศกอยู่ วันนี้ บิดามารดาของท่านมาร้องไห้กระมัง หรือว่าวันนี้ใครมารังแกท่านให้นอนเหนือแผ่นดินฯ

(๒๑๖๕) ขอถวายพระพรพระจอมภูมิบาล อาตมภาพดีใจมากที่ได้เห็นมหาบพิตร อาตมภาพได้เห็นมหาบพิตรมานาน อาตมภาพเข้ามาอาศัยมหาบพิตรไม่ได้เบียดเบียนใคร ขอถวายพระพร อาตมภาพถูกพระราชโอรสของมหาบพิตรเบียดเบียนฯ

(๒๑๖๖) พวกนายประตู พนักงานตำรวจดาบ และนายเพชฌฆาตทั้งหลาย จงไปตามวิธีของตนๆ จงไปยังภายในพระราชฐาน ฆ่าเจ้าโสมนัสกุมารเสียแล้วตัดเอาศีรษะมา ทูตทั้งหลายที่พระราชาสั่งไปได้กราบทูลพระกุมารว่า ข้าแต่พระขัตติโยรส พระองค์ถูกพระอิศรราชบิดาทรงตัดขาดแล้ว พระองค์ต้องโทษถึงประหารชีวิต พระเจ้าข้าฯ

พระราชโอรสนั้นทรงกรรแสงอยู่ประณมนิ้วทั้งสิบขึ้นอ้อนวอนว่า แม้เราอยากจะขอเฝ้าพระราชบิดา ผู้เป็นจอมประชาราษฎร์ขอท่านทั้งหลายจงนำเราผู้ยังมีชีวิตไปเฝ้าพระราชบิดาเถิดฯ

ทูตทั้งหลายได้ฟังพระดำรัสของพระราชกุมารแล้ว ได้พาพระราชโอรสไปเฝ้าพระราชาฯ ฝ่ายพระโอรสครั้นเห็นพระราชบิดาจึงกราบทูลไปแต่ไกลว่า ข้าแต่พระราชบิดาผู้เป็นจอมประชาราษฎร์ พวกนายประตู พนักงานตำรวจดาบ และเพชฌฆาตทั้งหลาย พากันมาเพื่อจะฆ่าเกล้ากระหม่อมเสีย เกล้ากระหม่อมขอกราบทูลถาม ขอได้ทรงพระกรุณาโปรดบอกเนื้อความนั้นแก่เกล้ากระหม่อม วันนี้เกล้ากระหม่อมมีความผิดในเรื่องนี้ประการใดหรือ พระเจ้าข้าฯ

(๒๑๖๗) ทิพจักษุดาบสผู้ไม่ประมาท ทำกิจรดน้ำและบำเรอไฟทั้งเวลาเย็นเวลาเช้าทุกเมื่อ เหตุไรเจ้าจึงเรียกทิพจักษุดาบสผู้สำรวมอินทรีย์ เป็นพรหมจารีเช่นนั้นว่า คฤหบดี ดังนี้เล่าฯ

(๒๑๖๘) ขอเดชะ กุลุปกดาบสผู้นี้มีสิ่งของเก็บไว้หลายอย่าง คือผลสมอพิเภก เผือกมัน และผลไม้ทั้งหลาย กุลุปกดาบสผู้นี้เป็นผู้ไม่ประมาท เก็บรักษาสิ่งของเหล่านั้นไว้ เพราะเหตุนั้นเกล้ากระหม่อมจึงเรียกดาบสนั้นว่า คฤหบดีฯ

(๒๑๖๙) ดูกรเจ้าโสมนัสสกุมาร เรื่องนี้เจ้าพูดจริง ดาบสผู้นี้มีสิ่งของเก็บไว้หลายอย่าง ดาบสผู้นี้เป็นผู้ไม่ประมาทเก็บรักษาสิ่งของเหล่านั้นไว้เพราะฉะนั้น ดาบสผู้นี้จึงชื่อว่า พราหมณ์คฤหบดีฯ

(๒๑๗๐) บริษัททั้งหลายทั้งชาวนิคมและชาวชนบทที่มาประชุมกันถ้วนทุกคน ขอจงฟังข้าพเจ้าพระราชาผู้เป็นจอมประชาราษฎร์นี้เป็นพาล ได้ฟังคำชฎิลโกงแล้วรับสั่งให้ฆ่าเราเสีย โดยหาเหตุมิได้เลยฯ

(๒๑๗๑) เมื่อรากยังมั่นคงเจริญงอกงามแผ่ไพศาลอยู่ ไม้ไผ่ที่แตกเป็นกอใหญ่แล้วก็แสนยากที่จะถอนให้หมดสิ้นไปได้ ข้าแต่พระราชบิดาผู้เป็นจอมประชาราษฎร์ เกล้าหม่อมฉันขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเกล้ากระหม่อม เกล้ากระหม่อมจักออกบวช พระเจ้าข้าฯ

(๒๑๗๒) ดูกรพ่อโสมนัสกุมารพ่อจงเสวยโภคสมบัติอันไพบูลย์เถิด อนึ่ง ฉันจะยกอิสริยยศทั้งหมดให้แก่พ่อ พ่อจงเป็นพระราชาของชาวกุรุรัฐในวันนี้เถิด อย่าบวชเลยเพราะการบวชเป็นทุกข์ฯ

(๒๑๗๓) ขอเดชะ บรรดาโภคสมบัติของพระองค์ซึ่งมีอยู่ในราชธานีนี้ สิ่งไรเล่าที่เกล้ากระหม่อมควรบริโภคมีอยู่หรือ เมื่อชาติก่อน เกล้ากระหม่อมเคยรื่นรมย์อยู่ในเทวโลก ด้วยรูปเสียง กลิ่น รส และผัสสะทั้งหลายที่น่ารื่นรมย์ใจ ขอเดชะ เกล้ากระหม่อมเคยบริโภคสมบัติมาแล้วในไตรทิพย์ เคยมีหมู่นางอัปสรแวดล้อมมาแล้ว เกล้ากระหม่อมมารู้ว่าพระองค์ทรงเขลาอันคนอื่นจะต้องนำไป แล้วจะพึงอยู่ในราชสกุลเช่นนั้นไม่ได้เลย ฯ

(๒๑๗๔) ดูกรพ่อโสมนัส ถ้าหากว่า ฉันเป็นคนเขลาอันคนอื่นจะต้องนำไป พ่อจงงดโทษให้แก่ฉันสักครั้งหนึ่งเถิด ถ้าแม้ว่าโทษเช่นนี้จะพึงมีอีก พ่อจงกระทำตามอัธยาศัยเถิด ฯ

(๒๑๗๕) กรรมที่บุคคลใดไม่พิจารณาให้ถี่ถ้วนเสียก่อนแล้วทำลงไป ผลชั่วร้ายย่อมมีแก่บุคคลนั้นเหมือนความวิบัติแห่งยาแก้โรค ฉะนั้น ส่วนกรรมที่บุคคลใดพิจารณาถี่ถ้วนก่อนแล้วทำลงไป ผลอันเจริญก็ย่อมมีแก่บุคคลนั้นเหมือนความถึงพร้อมแห่งยาแก้โรค ฉะนั้น คฤหัสถ์ผู้บริโภคกามเป็นคนเกียจคร้าน ไม่ดีบรรพชิตไม่สำรวม ไม่งาม เพราะราชาไม่ทรงใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำลงไป ไม่ดี บัณฑิตมีความโกรธเป็นเจ้าเรือน ก็ไม่ดี ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นอธิบดีแห่งทิศ กษัตริย์ทรงใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงควรทำ ยังไม่ทรงใคร่ครวญเสียก่อนแล้วไม่ควรทำ พระเกียรติยศของพระราชาผู้ทรงใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำลงไปย่อมเจริญ ข้าแต่พระจอมภูมิบาล อิสรชนควรใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงลงอาชญากรรมที่ทำด้วยความรีบร้อนย่อมให้เดือดร้อน อนึ่งความตั้งตนไว้โดยชอบ และประโยชน์ของนรชนย่อมไม่ตามเดือดร้อนในภายหลังแท้จริง ชนเหล่าใดจำแนกแจกแจง (เลือกเฟ้น) แล้ว กระทำกรรมทั้งหลายที่ไม่ตามเดือดร้อนภายหลังในโลก กรรมของชนเหล่านั้นท่านผู้รู้สรรเสริญ มีความสุขเป็นกำไร อันพระพุทธเจ้าอนุมัติ แล้ว ขอเดชะ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอม

ประชาชน นายประตู ตำรวจดาบ และพวกเพชฌฆาตพากันไปจะฆ่าเกล้ากระหม่อมฉัน พวกนั้นรุมกันฉุดคร่าเกล้ากระหม่อมฉันผู้กำลังนั่งอยู่บนพระเพลาแห่งพระราชมารดามาโดยพลัน ข้าแต่พระราชบิดา แท้จริงเกล้ากระหม่อมฉันถึงแล้วซึ่งมรณภัยอันเผ็ดร้อนคับแคบผืดเคืองเหลือเกิน วันนี้ เกล้ากระหม่อมฉันได้มีชีวิตอันเป็นที่รักหวานซาบซึ้งใจ รอดพ้นจากการถูกประหารมาได้แสนยาก จึงน้อมใจต่อบรรพชาอย่างเดียว ฯ

(๒๑๗๖) ดูกรสุธรรมาเทวี พ่อโสมนัสสกุมารโอรสของเธอนี้ ยังรุ่นหนุ่มน่าเอ็นดู วันนี้ฉันอ้อนวอนเขาไว้ ก็ไม่ได้สมปรารถนาแม้เธอก็ควรจะอ้อนวอนโอรสของเธอดูบ้าง ฯ

(๒๑๗๗) ดูกรพระลูกรัก เจ้าจงยินดีด้วยภิกขาจาริยวัตรเถิด จงใคร่ครวญในธรรมทั้งหลายแล้วละเว้นบรรพชาของคนมิจฉาทิฐิเสียเถิด เจ้าจงวางอาชญาในสรรพสัตว์ ไม่ถูกติเตียนแล้วจงเข้าถึงพรหมสถานเถิด ฯ

ดูกรสุธรรมาเทวี เธอพูดคำเช่นใด คำเช่นนั้นน่าอัศจรรย์จริงหนอ ฉันได้รับทุกข์อยู่แล้วเธอยังกลับเพิ่มทุกข์ให้อีก ฉันขอร้องเธอให้ช่วยอ้อนวอนลูก เธอกลับสนับสนุนให้โสมนัสสกุมารเกิดอุตสาหะยิ่งขึ้น ฯ

(๒๑๗๘) พระอริยเจ้าเหล่าใดพ้นวิเศษแล้ว บริโภคปัจจัยอันหาโทษมิได้ ดับรอบแล้ว เที่ยวไปในโลกนี้ หม่อมฉันไม่อาจจะห้ามโอรสผู้ดำเนินไปตามมรรคาของพระอริยเจ้าเหล่านั้นได้ ฯ

(๒๑๗๙) ชนเหล่าใดมีปัญญา เป็นพหูสูต ตรึกตรองเหตุการณ์ถี่ถ้วนมาก พระนางสุธรรมาเทวีนี้เป็นผู้มีขวนขวายน้อย ปราศจากความโศกเศร้า ได้สดับคำสุภาษิตของชนเหล่าใด ชนเหล่านั้นควรจะคบหาแท้ทีเดียว ฯ

จบโสมนัสสชาดก ที่ ๔

๑๐. จัมเปยยชาดก

(๒๑๘๐) ท่านเป็นใคร งามผ่องใสดุจสายฟ้า และอุปมาเหมือนดาวประจำรุ่ง เราไม่รู้จักท่านว่าเป็นเทวดาหรือคนธรรพ์ หรือเป็นหญิงมนุษย์ ฯ

(๒๑๘๑) ข้าแต่พระมหาราชา หม่อมฉันหาใช่เทวดา คนธรรพ์หรือหญิงมนุษย์ไม่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเป็นนางนาคกัญญาอาศัยเหตุอย่างหนึ่งจึงได้มาในพระนครนี้ ฯ

(๒๑๘๒) ดูกรนางนาคกัญญา ท่านมีอาการเหมือนคนมีจิตฟั่นเฟือน มีอินทรีย์อันเศร้าหมอง หยาดน้ำตาไหลออกจากเบ้าตาทั้งสองของท่าน อะไรของท่านหาย หรือว่าท่านปรารถนาอะไร จึงได้มาในเมืองนี้เชิญท่านบอกเถิด ฯ

(๒๑๘๓) ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน มหาชนเขาร้องเรียกสัตว์ใดว่า อุรคชาติผู้มีเดชสูง มหาชนเขาร้องเรียกสัตว์นั้นว่า นาค บุรุษคนนี้จับนาคนั้นมาต้องการเลี้ยงชีพ นาคนั่นแหละเป็นสามีของหม่อมฉัน ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดปล่อยนาคนั้นเสียจากที่คุมขังเถิด เพคะ ฯ

(๒๑๘๔) ดูกรนางนาคกัญญา นาคราชนี้ประกอบไปด้วยกำลังอันแรงกล้า ไฉนจึงมาถึงเงื้อมมือของชายวณิพกได้เล่า เราจะใคร่รู้ถึงการที่นาคราชถูกกระทำจนถูกจับมาได้ ขอท่านจงบอกความข้อนั้นแก่เราเถิด ฯ

(๒๑๘๕) แท้จริง นาคราชนั้นประกอบด้วยกำลังอันแรงกล้า พึงทำแม้นครให้เป็นภัสมธุลีไปได้ แต่เพราะนาคราชนั้นเคารพนบนอบธรรม ฉะนั้น จึงได้บากบั่นบำเพ็ญตบะ ฯ

(๒๑๘๖) ข้าแต่พระราชา นาคราชอธิษฐานรักษาอุโบสถในดิถีที่ ๑๔ และดิถีที่ ๑๕ นอนอยู่ใกล้ทางสี่แพร่งบุรุษหมองูจับนาคราชนั้นมาต้องการเลี้ยงชีพ นาคราชนี้เป็นสามีของหม่อมฉัน ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดปล่อยนาคราชนั้นจากที่คุมขังเถิด เพคะ ฯ

(๒๑๘๗) สนมนารีถึงหมื่นหกพันนาง ล้วนสวมใส่กุณฑลแก้วมณี บรรดาสวารีเป็นห้องไสยาสน์ แม้สนมนารีเหล่านั้นก็ยึดถือนาคราชนั้นเป็นที่พึ่ง ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดปล่อยนาคราชนั้นโดยธรรมปราศจากกรรมอันสาหัสเถิด ด้วยบ้านส่วยร้อยบ้าน ทองร้อยแท่ง และโคร้อยตัว ขอนาคราชผู้ต้องการบุญจงเหยียดกายตรงเที่ยวไป จงพ้นจากที่คุมขังเถิดเพคะ ฯ

(๒๑๘๘) เราจะปล่อยนาคราชนี้ไปโดยธรรม ปราศจากกรรมอันสาหัส ด้วยบ้านส่วยร้อยบ้าน ทองคำร้อยแท่ง โคร้อยตัว นาคราชผู้ต้องการบุญจงเหยียดกายตรงเที่ยวไป จงพ้นจากที่คุมขัง ฯ

ดูกรนายพราน ฉันจะให้ทอง ๑๐๐ แท่ง กุณฑลแก้วมณีราคามาก บัลลังก์สี่เหลี่ยมสีดังดอกผักตบ ภรรยารูปงาม ๒ คน และโคอุสภะ ๑๐๐ ตัว แก่ท่าน ขอนาคราชผู้ต้องการบุญจงเหยียดกายตรงเที่ยวไป จงพ้นจากที่คุมขังเถิด ฯ

(๒๑๘๙) ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน แม้จะมิทรงพระราชทานสิ่งไรเลย เพียงแต่รับสั่งให้ปล่อยเท่านั้น ข้าพระพุทธเจ้าก็จะปล่อยนาคราชนั้นจากที่คุมขังทันที ขอนาคราชผู้ต้องการบุญจงเหยียดกายตรงเที่ยวไป จงพ้นจากที่คุมขังเถิด ฯ

(๒๑๙๐) จัมเปยยนาคราชหลุดพ้นได้แล้ว จึงกราบทูลพระราชาว่า ข้าแต่พระเจ้ากาสิกราช ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายบังคมพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงผดุงกาสิกรัฐให้รุ่งเรือง ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายบังคมพระองค์ ข้าพระพุทธเจ้าประณมอัญชลีแด่พระองค์ ขอเชิญเสด็จทอดพระเนตรนิเวศน์ของข้าพระพุทธเจ้าเถิด พระเจ้าข้า ฯ

(๒๑๙๑) ดูกรนาคราช แท้จริง คนทั้งหลายเขากล่าวถึงเหตุที่มนุษย์จะพึงคุ้นเคยกับอมนุษย์ว่า พึงคุ้นเคยกันได้ยาก ก็ถ้าท่านขอร้องเราถึงเรื่องนั้น เราก็อยากจะไปดูนิเวศน์ของท่าน ฯ

(๒๑๙๒) ข้าแต่พระราชา ถึงแม้ว่าลมจะพึงพัดภูเขาไปก็ดี พระจันทร์และพระอาทิตย์จะพึงเผาผลาญแผ่นดินก็ดี แม่น้ำทุกสายพึงไหลทวนกระแสก็ดี ถึงกระนั้นข้าพระพุทธเจ้าก็จะไม่กล่าวคำเท็จเลย ข้าแต่พระราชา ท้องฟ้าจะทำลายไป ทะเลจะเหือดแห้งไป มหาปฐพีมีนามว่าภูตธราและพสุนธราจะพึงม้วนได้ เมรุบรรพตอันหนาแน่นด้วยศิลาจะพึงถอนไปทั้งราก ถึงกระนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจะไม่กล่าวคำเท็จเลย ฯ

(๒๑๙๓) ดูกรนาคราช แท้จริง คนทั้งหลายเขากล่าวถึงเหตุที่มนุษย์จะพึงคุ้นเคยกับอมนุษย์ว่า พึงคุ้นเคยกันได้ยาก ก็ถ้าท่านขอร้องเราถึงเรื่องนั้น เราก็อยากจะไปดูนิเวศน์ของท่าน ฯ

(๒๑๙๔) ท่านเป็นผู้มีพิษร้ายแรงยิ่ง มีเดชมากทั้งโกรธง่าย ท่านหลุดพ้นจากที่คุมขังไปได้ก็เพราะเหตุแห่งเราท่านควรจะรู้คุณที่เราทำให้แก่ท่าน ฯ

(๒๑๙๕) ข้าพระพุทธเจ้าถูกคุมขังอยู่ในกระโปรงเกือบจะถึงความตาย จักไม่รู้จักอุปการคุณที่พระองค์ทรงกระทำแล้วเช่นนั้น ก็ขอให้ข้าพระพุทธเจ้าจงหมกไหม้อยู่ในนรกอันแสนร้ายกาจ อย่าได้รับความสำราญกายสักหน่อยหนึ่งเลย ฯ

(๒๑๙๖) คำปฏิญาณของท่านนั้นจงเป็นคำสัตย์จริง ท่านอย่าได้มีความโกรธ อย่าผูกโกรธไว้ อนึ่งขอสุบรรณทั้งหลายจงละเว้นนาคสกุลของท่านทั้งมวลเหมือนไฟในฤดูร้อน ฉะนั้น ฯ

(๒๑๙๗) ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน พระองค์ทรงเอ็นดูนาคสกุล เหมือนมารดาผู้เอ็นดูบุตรคนเดียวผู้เป็นสุดที่รัก ฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้ากับนาคสกุล จะขอกระทำเวยยาวัจกรรมอย่างยอดยิ่งแด่พระองค์ ฯ

(๒๑๙๘) เจ้าพนักงานรถ จงตระเตรียมราชรถอันงามวิจิตร จงเทียมอัสดรอันเกิดในกัมโพชกรัฐซึ่งฝึกหัดอย่างดีแล้ว และเจ้าพนักงานช้างจงผูกช้างตัวประเสริฐทั้งหลายให้งามไปด้วยสุวรรณหัตถาภรณ์ เราจะไปดูนิเวศน์ของนาคราช ฯ

(๒๑๙๙) พนักงานเภรี ตะโพน บัณเฑาะว์ และแตรสังข์ของพระเจ้าอุคคเสนราชมาพร้อมหน้ากัน พระราชาทรงแวดล้อมด้วยสนมนารี เสด็จไปในท่ามกลางหมู่สนมนารีงามสง่ายิ่งนัก ฯ

(๒๒๐๐) พระเจ้ากาสีวัฒนราช ได้ทอดพระเนตรเห็นภูมิภาคอันงามวิจิตรลาดแล้วด้วยทรายทอง ทั้งสุวรรณปราสาทก็ปูลาดไปด้วยแผ่นกระดานแก้วไพฑูรย์ พระองค์เสด็จเข้าไปสู่นิเวศน์ของจัมเปยยนาคราชอันประดับประดาแล้วงามโอภาสดุจแสงพระอาทิตย์ มีรัศมีดังสายฟ้าในกลุ่มเมฆ พระเจ้ากาสิกราชทรงทอดพระเนตรจนทั่วนิเวศน์ของจัมเปยยนาคราช อันดารดาษไปด้วยรุกขชาตินานาชนิดหอมฟุ้งไปด้วยกลิ่นทิพย์ต่างๆ เมื่อพระเจ้ากาสิกราชเสด็จเข้าไปในนิเวศน์ของจัมเปยยนาคราชทิพย์ดนตรีก็บรรเลง และเหล่านางนาคกัญญาต่างก็ฟ้อนรำขับร้องถวาย พระเจ้ากาสิกราชเสด็จขึ้นนิเวศน์ ซึ่งมีหมู่นางนาคกัญญาตามเสด็จทรงพอพระทัย ประทับนั่งบนพระแท่นทองอันมีพนักไล้ทาด้วยแก่นจันทน์ทิพย์

(๒๒๐๑) พระเจ้ากาสิกราชนั้น ครั้นเสวยสมบัติและทรงรื่นรมย์อยู่ในนาคพิภพนั้นแล้ว ได้ตรัสถามจัมเปยยนาคราชว่า วิมานอันประเสริฐของท่านเหล่านี้มีรัศมีดังพระอาทิตย์งามผุดผ่อง วิมานเช่นนี้ไม่มีในมนุษย์โลก ดูกรพระยานาคราช ท่านบำเพ็ญตบธรรมเพื่อประโยชน์อะไร นางนาคกัญญาเหล่านั้นล้วนสวมใส่กำไลทอง นุ่งห่มเรียบร้อย มีนิ้วมือกลมกลึง ฝ่ามือฝ่าเท้าแดงงาม ผิวพรรณไม่ทรามพากันยกทิพยปานะถวายให้พระองค์ทรงเสวย เหล่านารีเช่นนี้จะได้มีอยู่ในมนุษย์โลกก็หาไม่ ดูกรพระยานาคราช

ท่านบำเพ็ญตบธรรมเพื่อประโยชน์อะไร อนึ่งมหานทีอันชุ่มชื่น ดาดดื่นไปด้วยปลาที่มีเกล็ดนานาชนิด มีนกเงือกร่ำร้องอยู่อึงมี่ มีท่าราบเรียบ แม่น้ำเช่นนี้จะได้มีอยู่ในมนุษย์โลกก็หาไม่ ดูกรพระยานาคราช ท่านบำเพ็ญตบธรรมเพื่อประโยชน์อะไร ฝูงนกกะเรียน ฝูงนกยูง ฝูงหงษ์ และฝูงนกดุเหว่าทิพย์ร่ำร้องเสียงไพเราะจับใจ ต่างก็โผผินบินจับอยู่บนต้นไม้ ทิพยสกุณาเช่นนี้จะได้มีใน มนุษยโลกก็หาไม่ ดูกรพระยานาคราช ท่านบำเพ็ญตบธรรมเพื่อประโยชน์อะไร ต้นมะม่วง ต้นสาละ หมากเหม้าควาย ต้นหว้า ต้นราชพฤกษ์ และแคฝอย ผลิดอกออกผลเป็นพวง ๆ ทิพยรุกขชาติเช่นนี้จะได้มีอยู่ในมนุษย์โลกก็หาไม่ ดูกรพระยานาคราชท่านบำเพ็ญตบธรรมเพื่อประโยชน์อะไร อนึ่งทิพยสุคนธ์รอบ ๆ สระโบกขรณีเหล่านี้ หอมฟุ้งอยู่เป็นนิตย์ ทิพยสุคนธ์เช่นนี้จะได้มีอยู่ในมนุษย์โลกก็หาไม่ ดูกรพระยานาคราชท่านบำเพ็ญตบธรรมเพื่อประโยชน์อะไร ฯ

(๒๒๐๒) ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน ข้าพระพุทธเจ้าบำเพ็ญตบธรรม เพราะเหตุแห่งบุตรทรัพย์หรือแม้เพราะเหตุแห่งอายุก็หาไม่ แต่เพราะข้าพระพุทธเจ้าปรารถนากำเนิดมนุษย์ ฉะนั้น จึงได้บากบั่นบำเพ็ญตบธรรม ฯ

(๒๒๐๓) ท่านมีดวงเนตรแดง มีรัศมีส่องแสงสว่างประดับตกแต่งแล้ว ปลงเกสาและมัสสุแล้ว ประพรมด้วยจุรณ์จันทน์แดง ฉายแสงไปทั่วทิศดังคนธรรพราช ฉะนั้น ท่านเป็นผู้ประกอบด้วยเทวฤทธิ์มีอานุภาพมาก เพรียบพร้อมไปด้วยสรรพกามารมณ์ ดูกรพระยานาคราช เราขอถามเนื้อความนี้กะท่าน มนุษย์โลกประเสริฐกว่านาคพิภพนี้ด้วยเหตุไร ฯ

(๒๒๐๔) ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน เว้นมนุษย์โลกเสียแล้ว ความบริสุทธิ์หรือความสำรวมย่อมไม่มีเลย ข้าพระพุทธเจ้าบำเพ็ญตบธรรมด้วยตั้งใจว่า เราได้กำเนิดมนุษย์แล้ว จักทำที่สุดแห่งชาติและมรณะได้ ฯ

(๒๒๐๕) ชนเหล่าใดมีปัญญา เป็นพหูสูต ตรึกตรองเหตุการณ์ถี่ถ้วนมาก ชนเหล่านั้นควรคบหาแท้ทีเดียว ดูกรพระยานาคราช เราได้เห็นนางนาคกัญญาทั้งหลายของท่านและตัวท่านแล้ว จักทำบุญให้มาก ฯ

(๒๒๐๖) ชนเหล่าใดมีปัญญา เป็นพหูสูต ตรึกตรองเหตุการณ์ถี่ถ้วนมาก ชนเหล่านั้นควรคบหาแท้ทีเดียว ข้าแต่พระมหาราชา พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นนางนาคกัญญาและตัวข้าพระพุทธเจ้าแล้ว ขอจงทรงบำเพ็ญบุญให้มากเถิด ฯ

(๒๒๐๗) กองเงินและกองทองของข้าพระพุทธเจ้านี้มีมากมาย สูงประมาณเท่าต้นตาล พระองค์จงรับสั่งให้พวกราชบุรุษขนไปจากนาคพิภพนี้แล้วจงรับสั่งให้สร้างพระราชวังด้วยทองคำ ให้สร้างกำแพงด้วยเงินเถิด นี้กองแก้วมุกดาอันเจือปนด้วยแก้วไพฑูรย์ห้าพันเล่มเกวียน พระองค์จงรับสั่งให้ราชบุรุษขนไปจากนาคพิภพนี้ แล้วให้ลาดลง ณ ภูมิภาคภายในพระ-ราชฐาน ภูมิภาคภายในพระราชฐานก็จักปราศจากเปือกตมและละอองธุลี ข้าแต่พระราชาผู้ประเสริฐ ผู้ทรงพระปรีชา อันล้ำเลิศ ขอพระองค์โปรดเสวยราชสมบัติครอบครองพระนครพาราณสีอันมั่งคั่งสมบูรณ์สง่างามล้ำเลิศ ดุจทิพยวิมานเห็นปานฉะนี้เถิดพระเจ้าข้า ฯ

จบจัมเปยยชาดกที่ ๑๐

๑๑. มหาปโลภนชาดก

(๒๒๐๘) เทพบุตรผู้มีฤทธิ์มาก จุติจากพรหมโลกแล้วมาเกิดเป็นโอรสของพระราชาผู้ทรงดำรงอยู่ในราชสมบัติอันเพรียบพร้อมด้วยสรรพกามคุณก็ดี ความสำคัญในกามก็ดี มิได้มีในพรหมโลก พระราชกุมารนั้นจึงเกลียดชังกามทั้งหลายด้วยสัญญาอันเกิดในพรหมโลกนั้น พระราชบิดารับสั่งให้สร้าง

ฌานาคารไว้ภายในพระราชฐาน สำหรับพระราชกุมารนั้นทรงหลีกเร้นบำเพ็ญฌานในอาคารนั้นพระองค์เดียว พระราชาทรงอัดอั้นตันพระทัยด้วยความโศกถึงพระโอรส ทรงปริเทวนาการว่า ลูกคนเดียวของเรานี้ไม่บริโภคกามารมณ์เสียเลย อุบายที่จะทำให้ลูกเราบริโภคกามารมณ์นี้มีอยู่อย่างไรบ้างหนอ หรือว่าใครจะรู้เหตุที่จะทำให้ลูกเราพัวพันอยู่ในกามารมณ์ได้ หรือว่าผู้ใดจะประเล้าประโลมลูกเราให้ปรารถนากามารมณ์ได้อย่างไรบ้าง ฯ

(๒๒๐๙) ภายในพระราชฐานนั้นเอง มีกุมารีคนหนึ่งมีฉวีวรรณงดงาม รูปร่างสระสวย ฉลาดในการฟ้อนรำขับร้อง และชำนาญในการดีดสีตีเป่า เธอเข้าไปในพระราชฐานนั้นแล้วกราบทูลพระราชาว่า เกล้ากระหม่อมฉันพึงประเล้าประโลมพระราชกุมารนั้นได้ ถ้าพระราชกุมารนั้นจักเป็นพระสวามีของเกล้าหม่อมฉัน ฯ

(๒๒๑๐) พระราชาจึงตรัสกะนางกุมาริกาผู้กล่าวยืนยันเช่นนั้นว่า เธอจงประเล้าประโลมลูกของเรา ลูกของเราจักเป็นสามีของเจ้า ฯ

(๒๒๑๑) นางกุมารีนั้นได้เข้าไปภายในพระราชฐานแล้วจึงกล่าวคาถาอย่างไพเราะจับจิตใจ ยั่วยวนชวนให้รักใคร่ เปลี่ยนแปลงขับรำอันประกอบด้วยกามารมณ์มากอย่าง ฯ

(๒๒๑๒) กามฉันทะก็บังเกิดแก่พระกุมารนั้น เพราะได้ทรงสดับเสียงของนางกุมารีผู้ขับกล่อมอยู่ พระราชกุมารจึงตรัสถามคนที่อยู่ใกล้เคียงดูว่า โอ นั่นเสียงใคร หรือใครนั่นมาขับร้องเสียงสูงเสียงต่ำจับจิตใจยั่วยวนชวนให้รักใคร่เพราะหูของเรานัก ฯ

(๒๒๑๓) ขอเดชะ เสียงนี้น่ายินดีให้สนุกสนานได้มิใช่น้อย ถ้าพระองค์พึงบริโภคกามคุณไซร้ กามทั้งหลายจะพึงพอพระทัยพระองค์เป็นอย่างยิ่ง ฯ

(๒๒๑๔) เชิญมาภายในนี้ จงมาขับร้องใกล้ๆ เรา เลื่อนเข้ามาขับใกล้ตำหนักของเรา จงขับกล่อมใกล้ที่บรรทมของเรา ฯ

(๒๒๑๕) นางกุมารีนั้น เข้าไปขับกล่อมภายนอกฝาห้องบรรทม แล้วเลื่อนเข้าไป ณ ตำหนักฌานาคารโดยลำดับ จนผูกพระราชกุมารไว้ได้ เหมือนนายหัตถาจารย์จับคชสารป่ามัดไว้ ฉะนั้น ฯ

(๒๒๑๖) เพราะรู้กามรสแห่งนางกุมารีนั้น อธรรม คือความริษยา ได้เกิดขึ้นแก่พระราชกุมารว่าเราเท่านั้นพึงได้บริโภคกาม อย่าได้มีบุรุษคนอื่นเลย ต่อแต่นั้นมา พระราชกุมารทรงถือเอาดาบเล่มหนึ่งแล้วเสด็จไปเพื่อจะฆ่าบุรุษทั้งหลายเสีย ด้วยคิดว่าเราจักบริโภคกามแต่คนเดียวอย่าพึงมีบุรุษคนอื่นอยู่เลย ฯ

(๒๒๑๗) ต่อนั้นมาชาวชนบททั้งปวงจึงมาประชุมถวายเรื่องราวร้องทุกข์ว่า ข้าแต่พระมหาราชา พระราชโอรสของพระองค์นี้ ทรงเบียดเบียนผู้หาโทษมิได้ พระเจ้าข้า ฯ

(๒๒๑๘) จอมขัตติยราชทรงเนรเทศพระราชกุมารออกไปจากรัฐสีมาของพระองค์แล้ว มีพระราชโองการว่า อาณาเขตของเรามีอยู่เพียงใด เจ้าอย่าอยู่ในอาณาเขตของเราเพียงนั้น ฯ

(๒๒๑๙) ครั้งนั้น พระราชกุมารทรงพาชายาไปจนบรรลุถึงสมุทรนทีแห่งหนึ่ง ทรงสร้างบรรณศาลาแล้ว จึงเสด็จเข้าสู่ป่าเพื่อแสวงหาผลาผล ฯ

(๒๒๒๐) ครั้งนั้น มีฤาษีตนหนึ่ง มาถึงบรรณศาลานั้น โดยทางเบื้องบนสมุทร เข้าไปยังบรรณศาลาของพระราชกุมาร ในเวลาที่นางกุมารีจัดแจงภัตตาหารไว้แล้ว ฯ

(๒๒๒๑) ชายาของพระราชกุมาร ประเล้าประโลมฤาษีนั้น ดูเถิด กรรมที่นางกุมารีกระทำนั้นหยาบช้าเพียงไร ฤาษีนั้นได้เคลื่อนจากพรหมจรรย์ เสื่อมจากฤทธิ์ ฯ

(๒๒๒๒) ฝ่ายพระราชโอรสแสวงหามูลผลาผลในป่าได้จำนวนมากแล้ว จึงหาบหามเข้ามายังอาศรมในเวลาเย็น ฯ

(๒๒๒๓) ฝ่ายฤาษีพอเห็นขัตติยราชกุมาร จึงรีบเข้าไปยังฝั่งสมุทร ด้วยตั้งใจว่าเราจักไปทางเวหา แต่ต้องจมลงในมหรรณพนั่นเอง ฯ

(๒๒๒๔) ฝ่ายว่าขัตติยราชกุมาร ได้ทอดพระเนตรเห็นฤาษีจมลงในมหรรณพ จึงได้ตรัสพระคาถานี้ด้วยทรงพระอนุเคราะห์ต่อฤาษีนั้นว่า ฯ

(๒๒๒๕) ตัวท่านเองมาด้วยฤทธิ์บนน้ำอันไม่แตกแยก ครั้นถึงความระคนด้วยสตรีแล้วต้องจมลงในมหรรณพ ธรรมดาสตรีมีปรกติหมุนเวียน มีมายามากมักทำพรหมจรรย์ให้กำเริบ ย่อมทำนักพรตให้จมลง ท่านรู้แจ้งฉะนี้แล้วพึงเว้นเสียให้ห่างไกล สตรีทั้งหลายมีวาจาไพเราะ มีสัมภาสอ่อนหวานยากที่จะให้เต็มได้ เสมอด้วยแม่น้ำ ย่อมทำนักพรตให้จมลง ท่านรู้แจ้งฉะนี้แล้ว พึงเว้นเสียให้ห่างไกล สตรีทั้งหลายย่อมเข้าไปส้องเสพบุรุษใดด้วยความพอใจหรือด้วยทรัพย์ก็ตาม ย่อมพลันตามเผาผลาญบุรุษนั้นเหมือนไฟป่าเผาสถานที่ตนเอง ฉะนั้น ฯ

(๒๒๒๖) ความเบื่อหน่ายได้เกิดมีแก่ฤาษี เพราะได้ฟังถ้อยคำของขัตติยราชกุมาร ฤาษีนั้นกลับได้ทางเก่าแล้วก็เหาะขึ้นไปยังเวหาส ฯ

(๒๒๒๗) ฝ่ายขัตติยราชกุมารผู้ทรงพระปรีชา ได้ทอดพระเนตรเห็นฤาษีกำลังเหาะไปยังเวหาส จึงได้ความสลดจิต น้อมพระทัยบรรพชาต่อแต่นั้น ขัตติยราชกุมารก็ทรงบรรพชาสำรอกกามราคะแล้วได้เข้าถึงพรหมโลก ฯ

จบมหาปโลภนชาดกที่ ๑๑

๑๒. ปัญจปัณฑิตชาดก

(๒๒๒๘) ท่านทั้งหลายผู้เป็นบัณฑิตทั้ง ๕ คน มาพร้อมกันแล้ว ปัญหาย่อมแจ่มแจ้งแก่เรา ท่านทั้งหลายจงฟังปัญหานั้น บุคคลควรเปิดเผยข้อความที่ควรติเตียนหรือควรสรรเสริญอันเป็นความลับ แก่ใคร ฯ

(๒๒๒๙) ข้าแต่พระจอมภูมิบาล พระองค์จงตรัสเปิดเผยก่อน พระองค์เป็นผู้ชุบเลี้ยงพวกข้าพระองค์ทรงอดทนต่อกรณียกิจอันหนัก เชิญตรัสก่อนข้าแต่จอมประชาชน ข้าพระองค์ผู้เป็นนักปราชญ์ทั้ง ๕ คน จักพิจารณาสิ่งที่พอพระทัย และเหตุที่ชอบพระทัยของพระองค์แล้วจักกราบทูลในภายหลัง ฯ

(๒๒๓๐) สามีควรเปิดเผยข้อความที่ควรติเตียนหรือควรสรรเสริญ อันเป็นเนื้อความลับ แก่ภรรยาผู้มีศีลไม่ยอมให้บุรุษอื่นลักสัมผัส คล้อยตามอำนาจความพอใจของสามี เป็นที่รักที่พอใจของสามี ฯ

(๒๒๓๑) บุคคลควรเปิดเผยข้อความที่ควรติเตียนหรือควรสรรเสริญ อันเป็นเนื้อความลับ แก่สหายผู้เป็นที่ระลึก เป็นคติ และเป็นที่พึ่งของสหายผู้ได้รับความทุกข์ลำบากได้ ฯ

(๒๒๓๒) บุคคลควรเปิดเผยข้อความที่ควรติเตียนหรือควรสรรเสริญ อันเป็นเนื้อความลับ แก่พี่น้องซึ่งเป็นพี่ใหญ่ พี่กลาง หรือน้อง ถ้าเขาตั้งอยู่ในศีล มีจิตตั้งมั่น ฯ

(๒๒๓๓) บิดาควรเปิดเผยข้อความที่ควรติเตียนหรือควรสรรเสริญ อันเป็นเนื้อความลับ แก่บุตรผู้ดำเนินไปตามใจของบิดา เป็นอนุชาตบุตรมีปัญญาไม่ทรามกว่าบิดา ฯ

(๒๒๓๔) ข้าแต่พระจอมประชาราษฎร์ ผู้ประเสริฐกว่ามนุษย์นิกร บุตรควรเปิดเผยข้อความที่ควรติเตียน หรือควรสรรเสริญ อันเป็นเนื้อความลับ แก่มารดาผู้เลี้ยงดูบุตรด้วยความพอใจ รักใคร่ ฯ

(๒๒๓๕) การปกปิดความลับเอาไว้นั่นแหละเป็นความดี การเปิดเผยความลับบัณฑิตไม่สรรเสริญเลย นักปราชญ์พึงอดกลั้น ในเมื่อประโยชน์ยังไม่สำเร็จ เมื่อประโยชน์สำเร็จแล้วพึงกล่าวตามสบาย ฯ

(๒๒๓๖) ข้าแต่พระราชาผู้ประเสริฐ พระองค์ทรงมีพระมนัสวิปริตไปอย่างไรหรือ ข้าแต่พระจอมประชากรเกล้ากระหม่อมฉันขอฟังพระดำรัสของพระองค์ พระองค์ทรงดำริอย่างไรหรือจึงทรงโทมนัสข้าแต่สมมติเทพ ความผิดของเกล้ากระหม่อมฉันไม่มีเลยหรือ ฯ

(๒๒๓๗) มโหสถจะถูกฆ่าเพราะปัญหา เพราะมโหสถผู้มีปัญญาดังแผ่นดินฉันสั่งให้ฆ่าแล้ว ฉันคิดถึงเรื่องนั้นจึงโทมนัส ดูกรพระเทวีความผิดของเธอไม่มีเลย ฯ

(๒๒๓๘) เจ้าไปตั้งแต่หัวค่ำมาเอาจนบัดนี้ ใจของเจ้ารังเกียจเพราะได้ฟังอะไรหรือ ดูกรเจ้าผู้มีปัญญาดังแผ่นดิน ใครได้พูดอะไรแก่เจ้าเราจะขอฟังคำของเจ้า เชิญเจ้าบอกแก่เรา ฯ

(๒๒๓๙) มโหสถจะถูกฆ่าเพราะปัญหา ข้าแต่พระจอมประชานิกร ในกาลใดพระองค์เสด็จอยู่ในที่ลับได้ตรัสความลับกับพระอัครมเหสีเมื่อหัวค่ำ ความลับของพระองค์นั้นได้เปิดเผยแล้ว ข้าพระบาทได้ฟังแล้วในกาลนั้น ฯ

(๒๒๔๐) เสนกบัณฑิตได้ทำกรรมอันลามก อันไม่ใช่กรรมของสัตบุรุษในสวนไม้รังอยู่ในที่ลับแล้วได้บอกเรื่องนั้นแก่สหายคนหนึ่ง กรรมอันลามกนั้นเป็นความลับ อันเสนกบัณฑิตได้เปิดเผยแล้ว ข้าพระบาทได้ฟังแล้ว ฯ

(๒๒๔๑) ข้าแต่พระจอมประชานิกร โรคเรื้อนเกิดขึ้นแก่ปุกกุสบุรุษของพระองค์ เป็นโรคที่ไม่สมควรจะใกล้ชิดพระราชา ปุกกุสอยู่ในที่ลับได้แจ้งเรื่องนี้แก่น้องชาย ความลับอันนั้นอันปุกกุสะเปิดเผยแล้ว ข้าพระบาทได้ฟังแล้ว ฯ

(๒๒๔๒) กามินท์นี้เป็นคนอาพาธ ลามก ถูกยักษ์ชื่อนรเทพสิงแล้ว อยู่ในที่ลับได้แจ้งเรื่องนี้แก่บุตร ความลับนั้นอันกามินท์ได้เปิดเผยแล้วข้าพระบาทได้ฟังแล้ว ฯ

(๒๒๔๓) ท้าวสักกเทวราชได้ประทานมณีรัตน์อันโอฬารมีคด ๘ คด แก่พระอัยกาของพระองค์เดี๋ยวนี้มณีรัตน์นั้นได้ตกถึงมือของเทวินท์แล้ว ก็เทวินท์อยู่ในที่ลับ ได้แจ้งเรื่องนั้นแก่มารดา ความลับนั้นอันเทวินท์ได้เปิดเผยแล้วข้าพระบาทได้ฟังแล้ว ฯ

(๒๒๔๔) การปกปิดความลับเอาไว้นั่นแหละเป็นความดี การเปิดเผยความลับบัณฑิตไม่สรรเสริญเลยนักปราชญ์พึงอดกลั้นไว้ ในเมื่อประโยชน์ยังไม่สำเร็จเมื่อประโยชน์สำเร็จแล้วพึงกล่าวตามสบาย ไม่ควรเปิดเผยความลับเลย ควรรักษาความลับนั้นไว้ เหมือนรักษาขุมทรัพย์ ฉะนั้นความลับอันบุคคลผู้รู้แจ่มแจ้งไม่เปิดเผยได้นั่นแหละเป็นความดี บัณฑิตไม่ควรบอกความลับแก่สตรี และแก่คนที่ไม่ใช่มิตร กับอย่าบอกความในใจแก่คนที่ถูกอามิสลากไปและแก่คนที่ไม่ใช่มิตรบัณฑิตย่อมอดทนคำด่า คำบริภาษและการประหารของคนผู้รู้ความลับ ซึ่งคนอื่นไม่รู้ เพราะกลัวจะขยายความลับที่คิดไว้เหมือนคนที่เป็นทาษอดทนต่อคำด่าว่า เป็นต้นของนาย ฉะนั้นชนทั้งหลายรู้ความลับที่ปรึกษากันของคนๆ หนึ่งเพียงใด ความสะดุ้งหวาดกลัวของคนนั้น ย่อมเกิดขึ้นเพียงนั้น เพราะเหตุนั้น จึงไม่ควรเปิดเผยความลับเลย บุคคลจะพูดความลับในเวลากลางวัน ควรหาโอกาสที่เงียบสงัด เมื่อจะพูดความลับในเวลาค่ำคืน อย่าปล่อยเสียงให้เกินขอบเขตเพราะว่าคนแอบฟัง จะได้ยินความลับที่ปรึกษากัน เพราะฉะนั้นความลับที่ปรึกษากัน ก็จะพลันถึงความแพร่งพรายทันที ฯ

จบปัญจบัณฑิตชาดกที่ ๑๒

๑๓. หัตถิปาลชาดก

(๒๒๔๕) นานทีเดียว ข้าพเจ้าเพิ่งได้พบท่านพราหมณ์ผู้มีผิวพรรณดังเทพเจ้า มุ่นชฎาใหญ่ ทรงไว้ซึ่งหาบคอนมีพื้นเขลอะ มีธุลีบนเศียรนานทีเดียว ข้าพเจ้าเพิ่งได้พบท่านฤาษีผู้ยินดีในคุณธรรม นุ่งห่มผ้าย้อมน้ำฝาด ผ้าคากรองปกปิดโดยรอบ ขอท่านผู้เจริญจงรับอาสนะ น้ำ ผ้าเช็ดเท้า และน้ำมันทาเท้าของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอต้อนรับท่านด้วยสิ่งของมีค่ามาก ได้กรุณารับของมีค่ามากของข้าพเจ้าเถิด ฯ

(๒๒๔๖) ลูกรัก เจ้าจงเรียนวิชาแล้วจงแสวงหาทรัพย์ จงปลูกฝังบุตรธิดาให้ดำรงอยู่ในเรือนเสียก่อนแล้วจงบริโภคกลิ่นรสและวัตถุกามทั้งปวงเถิด กิจที่จะอยู่ป่าเมื่อเวลาแก่สำเร็จประโยชน์ดี มุนีใดบวชในกาลเช่นนี้ได้ มุนีนั้นพระอริยเจ้าสรรเสริญ ฯ

(๒๒๔๗) วิชาเป็นของไม่จริง และลาภ คือทรัพย์ก็ไม่จริง ใคร ๆ จะห้ามความชราด้วยลาภ คือบุตร ไม่ได้เลย สัตบุรุษทั้งหลายสอนให้ปล่อยกลิ่นและรสทั้งหลายเสีย ความอุบัติแห่งผลย่อมมีได้ เพราะกรรมของตน ฯ

(๒๒๔๘) คำของท่านที่ว่า ความอุบัติแห่งผลย่อมมีได้ เพราะกรรมของตนนั้นเป็นคำจริงแท้แน่นอน อนึ่งบิดามารดาของท่านนี้แก่เฒ่าแล้ว หวังจะเห็นท่านมีอายุยืน ๑๐๐ ปี ไม่มีโรค ฯ

(๒๒๔๙) ข้าแต่พระราชาผู้ประเสริฐกว่านรชน ความเป็นสหายกับความตาย ความไมตรีกับความแก่พึงมีแก่ผู้ใด หรือแม้ผู้ใดพึงรู้ว่าจักไม่ตาย มารดาบิดาพึงเห็นผู้นั้นมีอายุยืน ๑๐๐ ปี ไม่มีโรคเบียดเบียน ได้ในบางคราว บุรุษเอาเรือมาจอดไว้ที่ท่าน้ำ รับคนฝั่งนี้ส่งถึงฝั่งโน้น แล้วย้อนกลับรับคนฝั่งโน้นพามาส่งถึงฝั่งนี้ ฉันใด ชราและพยาธิก็ย่อมนำเอาชีวิตสัตว์ไปสู่อำนาจแห่งมัจจุราชอยู่เนือง ๆ ฉันนั้น ฯ

(๒๒๕๐) กามทั้งหลายเป็นดังเปือกตม เป็นเครื่องให้จมลง และเป็นเครื่องนำไปซึ่งน้ำใจสัตว์ข้ามได้ยากเป็นที่ตั้งแห่งมฤตยู สัตว์ทั้งหลายผู้ข้องอยู่ในกามอันเป็นดังเปือกตม เป็นเครื่องให้จมลงนี้ เป็นสัตว์มีจิตเลวทราม ย่อมข้ามถึงฝั่งไม่ได้ เมื่อครั้งก่อน อัตภาพของข้าพระองค์นี้ ได้กระทำกรรมอันหยาบช้าผลแห่งกรรมนั้นข้าพระองค์ถือไว้มั่นแล้ว ข้าพระองค์จะพ้นไปจากผลแห่งกรรมนี้ไม่ได้เลย ข้าพระองค์จักปิดกลั้นรักษาอัตภาพนั้นอย่างรอบคอบ ขออัตภาพนี้อย่าได้ทำกรรมอันหยาบช้าอีกเลย ฯ

(๒๒๕๑) ข้าแต่พระเจ้าเอสุการี ประโยชน์ของข้าพระองค์พินาศไปเสียแล้ว เหมือนบุรุษเลี้ยงโคไม่เห็นโคที่หายไปในป่า ฉะนั้น ข้าแต่พระราชาข้าพระองค์ได้เห็นทางแห่งบรรพชิตทั้งหลายแล้ว ไฉนจะไม่แสวงหาการบรรพชาเล่า ฯ

(๒๒๕๒) บุรุษกล่าวผัดเพี้ยนการงานที่ควรจะทำในวันนี้ว่า ควรทำในวันพรุ่งนี้ การงานที่ควรจะทำในวัน พรุ่งนี้ว่า ควรทำในวันต่อไป ย่อมเสื่อมจากการงานนั้นธีรชนคนใดรู้ว่า สิ่งใดเป็นอนาคต สิ่งนั้นไม่มีแล้ว พึงบรรเทาความพอใจที่เกิดขึ้นเสีย ฯ

(๒๒๕๓) ข้าพระองค์ได้เห็นหญิงสาวคนหนึ่ง รูปร่างงามพอประมาณ มีดวงเนตรเหมือนดอกการเกตุมัตยุราชมาฉุดคร่าพาหญิงสาวคนนั้นซึ่งกำลังตั้งอยู่ในปฐมวัย ยังไม่ทันได้บริโภคสมบัติไป อนึ่งชายหนุ่มมีทรวดทรงงามมีใบหน้าผ่องใส น่าดูน่าชม มีวรรณะเรืองรองดังทองคำ มีหนวดเคราละเอียดอ่อนดังเกสรดอกคำฝอย แม้ชายหนุ่มเห็นปานนี้ก็ย่อมไปสู่อำนาจแห่งมฤตยู ขอเดชะข้าพระองค์จะละกามและเรือนเสียแล้วจักบวช ขอได้โปรดทรงพระกรุณาอนุญาตข้าพระองค์เถิด ฯ

(๒๒๕๔) ดูกรแม่วาเสฏฐี ต้นไม้จะได้นามโวหารว่า ต้นไม้ได้ก็เพราะมีกิ่งและใบชาวโลกเขาเรียกต้นไม้ที่ไม่มีกิ่งและใบว่าเป็นตอไม้วันนี้ เราผู้มีบุตรละทิ้งไปเสียแล้ว เวลานี้เราสมควรจะบวชเที่ยวภิกขาจารไป ฯ

(๒๒๕๕) นกกระเรียนทั้งหลายบินไปในอากาศได้คล่องแคล่ว ฉันใด หงษ์ทั้งหลาย เมื่อสิ้นฤดูฝนแล้วพึงทำลายใยที่แมลงมุมทำไว้แล้วออกไปได้ ฉันนั้น บุตร และสามีของเราพากันไปหมด ไฉนเราจะไม่ปฏิบัติตามบุตรและสามีของเราเล่า ฯ

(๒๒๕๖) แร้งเหล่านี้ กินเนื้อและสำรอกออกเสียแล้ว ย่อมพากันบินไปได้ ฝ่ายแร้งเหล่าใดกินเนื้อแล้วไม่สำรอกเนื้อออกเสีย แร้งเหล่านั้นก็พากันตกอยู่ในเงื้อมมือของหม่อมฉัน ข้าแต่พระราชา พราหมณ์ได้คลายกามทั้งหลายออกทิ้งแล้ว ส่วนพระองค์นั้นกลับรับเอากามนั้นไว้บริโภคอีก บุรุษผู้บริโภคสิ่งที่ผู้อื่นคายออกแล้ว ไม่พึงได้รับความสรรเสริญเลย ฯ

(๒๒๕๗) ดูกรพระนางปัญจาลีผู้เจริญ บุรุษผู้มีกำลังช่วยฉุดบุรุษทุพลภาพ ผู้จมอยู่ในเปือกตมขึ้นได้ฉันใด เธอก็ช่วยพยุงฉันให้ขึ้นจากกามได้ด้วยคาถาอันเป็นสุภาษิตฉันนั้นแล ฯ

(๒๒๕๘) พระเจ้าเอสุการีมหาราชผู้เป็นอธิบดีในทิศ ทรงภาษิตคาถานี้แล้ว ทรงละรัฐสีมาเสด็จออกบรรพชา ดุจช้างตัวประเสริฐสลัดเครื่องผูกให้ขาดไปได้ฉันนั้นแล ฯ

(๒๒๕๙) ก็พระราชาผู้กล้าหาญประเสริฐที่สุดกว่านรชนทรงพอพระทัยในบรรพชาเพศ ละรัฐสีมาไปแล้วขอพระนางเจ้าโปรดเป็นพระราชาแห่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายคุ้มครองแล้วโปรดเสวยราชสมบัติเหมือนพระราชาเถิด ฯ

(๒๒๖๐) ก็พระราชาผู้กล้าหาญประเสริฐที่สุดกว่านรชนทรงพอพระทัยในบรรพชาเพศ ละรัฐสีมาไปแล้วแม้เราก็จักละกามทั้งหลายอันน่ารื่นรมย์ใจ เที่ยวไปในโลกแต่ผู้เดียว ก็พระราชาผู้กล้าหาญประเสริฐที่สุดกว่านรชนทรงพอพระทัยในบรรพชาเพศ ละรัฐสีมาไปแล้ว แม้เราก็จักละกามทั้งหลายอันตั้งอยู่เป็นถ่องแถว แล้วเที่ยวไปในโลกแต่ผู้เดียว กาลย่อมล่วง

ไป ๆ ราตรีย่อมผ่านไป ๆ ชั้นแห่งวัยย่อมละลำดับไป แม้เราก็จักละกามทั้งหลายอันน่ารื่นรมย์ใจ เที่ยวไปในโลกแต่ผู้เดียว กาลย่อมล่วงไป ๆ ราตรีย่อมผ่านไป ๆ ชั้นแห่งวัยย่อมละลำดับไป แม้เราก็จักละกามทั้งหลายอันตั้งเป็นถ่องแถว เที่ยวไปในโลกแต่ผู้เดียวกาลย่อมล่วงไป ๆ ราตรีย่อมผ่านไป ๆ ชั้นแห่งวัยย่อมละลำดับไป แม้เราก็จักเป็นผู้เย็นใจก้าวล่วงความข้องทั้งปวง เที่ยวไปในโลกแต่ผู้เดียว ฯ

จบหัตถิปาลชาดกที่ ๑๓

๑๔. อโยฆรชาดก

(๒๒๖๑) สัตว์ถือปฏิสนธิกลางคืนก็ตาม ย่อมอยู่ในครรภ์มารดาก่อน สัตว์นั้นย่อมเกิดขึ้นเพราะกำลังลม ย่อมไปสู่ความเป็นกลละเป็นต้น ย่อมไม่กลับมาสู่ความเป็นกลละเป็นต้นอีก ฯ

(๒๒๖๒) นรชนผู้ประกอบด้วยกำลังกายหรือกำลังทหารก็ตาม จะสู้รบกับชราและมรณะแล้วไม่แก่ไม่ตาย ไม่มีเลย เพราะว่าชีวิตของสัตว์นั้นทั้งมวล ถูกความเกิดและความแก่เบียดเบียนเพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๖๓) พระราชาผู้เป็นอธิบดีแห่งรัฐทั้งหลาย ย่อมจะข่มขี่หมู่เสนา ประกอบด้วยองค์ ๔ อันน่าสพึงแล้ว เอาไชยชนะได้ แต่ไม่สามารถจะชนะเสนาแห่งมัจจุราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๖๔) พระราชาบางจำพวกแวดล้อมด้วยพลช้าง พลม้า พลรถ และพลเดินเท้า ย่อมพ้นจากเงื้อมมือของข้าศึกได้ แต่ก็ไม่อาจจะพ้นจากสำนักของมัจจุราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๖๕) พระราชาทั้งหลายผู้กล้าหาญ ย่อมหักราญพระนครแห่งราชศัตรูให้ย่อยยับได้ และกำจัดมหาชนได้ ด้วยพลช้าง พลม้า พลรถ และพลเดินเท้า แต่ไม่สามารถจะหักราญเสนาแห่งมัจจุราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๖๖) คชสารทั้งหลายผู้ตกมัน มีมันไหลเยิ้มแตกซาบซ่าน ย่อมย่ำยีนครทั้งหลายและเข่นฆ่าประชาชนได้ แต่ไม่สามารถจะย่ำยีเสนาแห่งมัจจุราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๖๗) นายขมังธนูทั้งหลายแม้มีมืออันได้ฝึกฝนมาดีแล้ว สามารถยิงธนูได้ไกลและยิงไม่พลาดก็ไม่สามารถยิงต่อต้านมัจจุราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้า จึงคิดว่าจะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๖๘) สระทั้งหลายและมหาปฐพีกับทั้งภูเขาราวป่าย่อมเสื่อมสิ้นไป สังขารทั้งปวงนั้นจะตั้งอยู่นานสักเท่าไรก็ย่อมเสื่อมสิ้นไป เพราะสังขารทั้งปวงนั้นครั้นถึงกาลกำหนดแล้วย่อมจะแตกทำลายไป เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๖๙) แท้จริง ชีวิตของสัตว์ทั้งมวล ทั้งเป็นสตรี และบุรุษในโลกนี้เป็นของหวั่นไหว เหมือนแผ่นผ้าของนักเลงสุรา และต้นไม้เกิดใกล้ฝั่งเป็นของหวั่นไหวไม่ยั่งยืน ฉะนั้น เพราะเหตุนั้นข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๗๐) ผลไม้ที่สุกแล้วย่อมหล่นล่วง ฉันใด สัตว์ทั้งหลาย ทั้งหนุ่มทั้งแก่ ทั้งปานกลาง ทั้งหญิงทั้งชายย่อมเป็นผู้มีสรีระทำลายหล่นไป ฉันนั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๗๑) พระจันทร์ผู้เป็นราชาแห่งดวงดาวเป็นฉันใด วัยนี้หาเป็นฉันนั้นไม่ เพราะส่วนใดล่วงไปแล้วส่วนนั้นก็เป็นอันล่วงไปแล้ว ในบัดนี้แม้ความยินดี

ในกามคุณของคนแก่ ย่อมไม่มีความสุขจะมีมาแต่ไหน เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๗๒) ยักษ์ก็ดี ปีศาจก็ดี หรือเปรตก็ดี โกรธเคืองแล้วย่อมเข้าสิงมนุษย์ได้แต่ไม่สามารถจะเข้าสิงมัจจุราชได้เลย เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๗๓) มนุษย์ทั้งหลายย่อมจะกระทำการบวงสรวงยักษ์ ปีศาจหรือเปรตทั้งหลายผู้โกรธเคืองแล้วได้ แต่ไม่สามารถจะบวงสรวงแก่มัจจุราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่าจะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๗๔) พระราชาทรงรู้โทษแล้ว ย่อมลงอาชญากะบุคคลผู้กระทำความผิด ผู้ประทุษร้ายต่อราชสมบัติ และผู้เบียดเบียนประชาชนตามสมควร แต่ไม่สามารถจะลงอาชญามัจจุราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๗๕) ชนทั้งหลายผู้กระทำความผิดก็ดี ผู้ประทุษร้ายราชสมบัติก็ดี ผู้เบียดเบียนประชาชนก็ดีย่อมจะยังพระราชาให้ทรงพระกรุณาได้ แต่หาทำให้มัจจุราชกรุณาได้ไม่ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๗๖) มัจจุราชมิได้มีความอาลัยใยดีว่า ผู้นี้เป็นกษัตริย์ ผู้นี้เป็นพราหมณ์ ผู้นี้มั่งคั่ง ผู้นี้มีกำลัง ผู้นี้มีเดชานุภาพ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๗๗) ราชสีห์ก็ดี เสือโคร่งก็ดี เสือเหลืองก็ดี ย่อมข่มขี่เคี้ยวกินสัตว์ผู้ดิ้นรนอยู่ได้ แต่ไม่สามารถจะเคี้ยวกินมัจจุราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่าจะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๗๘) นักเล่นกลทั้งหลาย เมื่อกระทำกลมายา ณ ท่ามกลางสนาม ย่อมลวงนัยน์ตาของประชาชนในที่นั้นๆ ให้หลงเชื่อได้ แต่ไม่สามารถจะลวงมัจจุราชให้หลงเชื่อได้เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๗๙) อสรพิษที่มีพิษร้าย โกรธขึ้นมาแล้วย่อมขบกัดมนุษย์ให้ถึงตายได้ แต่ไม่สามารถจะขบกัดมัจจุราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๘๐) อสรพิษโกรธขึ้งแล้วขบกัดผู้ใด หมอทั้งหลายย่อมถอนพิษที่ผู้นั้นได้ แต่จะถอนพิษของผู้ถูกมัจจุราชประทุษร้ายหาได้ไม่ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๘๑) แพทย์ผู้มีชื่อเสียงเหล่านี้ คือแพทย์ธรรมมนตรี แพทย์เวตตรุณ แพทย์โภชะ กำจัดพิษพระยานาคได้ แต่แพทย์เหล่านั้นต้องทำกาลกิริยานอนตาย เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๘๒) พวกวิชาธร เมื่อร่ายวิชาชื่อโฆระ ย่อมหายตัวไปได้ด้วยโอสถทั้งหลาย แต่จะหายตัวไม่ให้มัจจุราชเห็นไม่ได้เลย เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่าจะบวชประพฤติธรรม ฯ

(๒๒๘๓) ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้นี้เป็นอานิสงส์ในธรรมที่ประพฤติดีแล้ว ผู้มีปรกติประพฤติธรรมย่อมไม่ไปสู่ทุคติ ฯ

(๒๒๘๔) สภาพทั้ง ๒ คือ ธรรมและอธรรม มีวิบากไม่เสมอกัน อธรรมย่อมนำไปสู่นรก ธรรมย่อมให้ถึงสุคติ ฯ

จบอโยฆรชาดกที่ ๑๔

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มาตังคชาดก ๒. จิตตสัมภูตชาดก ๓. สีวิราชชาดก ๔. ศิริมันทชาดก ๕. โรหนมิคชาดก ๖. หังสชาดก ๗. สัตติคุมพชาดก ๘. ภัลลาติยชาดก ๙. โสมนัสชาดก ๑๐. จัมเปยยชาดก ๑๑. มหาปโลภนชาดก ๑๒. ปัญจบัณฑิตชาดก ๑๓. หัตถิปาลชาดก ๑๔. อโยฆรชาดก ฯ

จบวีสตินิบาต

พิมพ์ที่โรงพิมพ์
กรมแผนที่ทหาร พระนคร
พันโท ผจญ ขยันสำรวจ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2507